

**UCHWAŁA NR XXXVII/313/18
RADY MIEJSKIEJ W RAJGRODZIE**

z dnia 27 lutego 2018 r.

w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Rajgród

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1875, poz. 2232, z 2018 r. poz. 130) uchwała się, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Rajgród w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Rajgrodu.

§ 3.

Traci moc uchwała Nr XXXII/270/17 Rady Miejskiej w Rajgrodzie z dnia 28 września 2017 r. w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Rajgród.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miejskiej

mgr Mieczysław Giształowicz

Załącznik do Uchwały Nr XXXVII/313/18
Rady Miejskiej w Rajgródzie
z dnia 27 lutego 2018 r.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Rajgród

Rajgród 2017 - 2018

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Rajgród

Opracowanie:

Project Consulting
ul. Wyszyńskiego 2 lok. 28
15-888 Białystok
www.projecto.com.pl

Zespół autorów:

Norbert Brzostowski – kierownik zespołu
Agnieszka Brzostowska
Barbara Waclaw

Rajgród 2017

Spis treści

1. Wstęp	6
2. Metodyka prac nad dokumentem.....	7
2.1. Założenia wstępne i definicje	7
2.2. Źródła danych i metody analizy.....	10
2.3. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji	13
3. Diagnoza sytuacji w gminie	14
3.1. Sylwetka gminy.....	14
3.2. Gospodarka i rynek pracy.....	16
3.3. Infrastruktura społeczna	19
3.4. Infrastruktura techniczna	21
3.5. Środowisko przyrodnicze i przestrzeń.....	24
4. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych.....	28
4.1. Zjawiska społeczne	28
4.1.1. Bezrobocie	28
4.1.2. Ubóstwo	30
4.1.3. Pomoc społeczna	32
4.1.4. Przestępczość	34
4.1.5. Udział w życiu społecznym i kulturalnym	36
4.1.6. Kapitał społeczny	37
4.1.7. Zjawiska społeczne ogółem	39
4.2. Zjawiska gospodarcze.....	41
4.3. Czynniki środowiskowe	43
4.4. Czynniki przestrzenno-funkcjonalne	46
4.5. Czynniki techniczne	50
5. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych i rewitalizacji oraz zasięgi przestrzenne	58
6. Wizja obszaru	64
7. Pogłębiona diagnoza, cele rewitalizacji, kierunki działań i przedsięwzięcia rewitalizacyjne	65
7.1. Sposób pogłębionej analizy OR	65
7.2. Pogłębiona analiza obszarów rewitalizacji (przyczyny zjawisk i potencjały) – OR Rajgród.....	66
7.2.1. Zjawiska społeczne i gospodarcze	66
7.2.2. Czynniki środowiskowe	75
7.2.3. Czynniki przestrzenno-funkcjonalne i techniczne	75

7.3. Pogłębiona analiza obszarów rewitalizacji (przyczyny zjawisk i potencjały) – OR Biebrza	77
7.3.1. Zjawiska społeczne i gospodarcze	77
7.3.2. Czynniki środowiskowe	82
7.3.3. Czynniki przestrzenno-funkcjonalne i techniczne	82
7.4. Cele i kierunki działań	84
7.5. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne podstawowe.....	85
7.6. Powiązania pomiędzy projektami i zjawiskami kryzysowymi	92
7.7. Przedsięwzięcia uzupełniające	94
7.8. Synergia i wzajemne powiązanie projektów rewitalizacyjnych	95
7.9. Synchronizacja efektów oddziaływania projektów rewitalizacyjnych na sytuację kryzysową ..	96
8. Indykatywne ramy finansowe	98
9. Mechanizmy zapewnienia komplementarności.....	102
9.1. Komplementarność przestrzenna	102
9.2. Komplementarność problemowa.....	102
9.3. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna	102
9.4. Komplementarność międzyokresowa	103
9.5. Komplementarność źródeł finansowania.....	105
9.6. Kompleksowość programu rewitalizacji.....	105
9.7. Koncentracja działań rewitalizacyjnych.....	106
10. Mechanizmy włączenia interesariuszy	107
11. System realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji	110
12. System monitoringu i oceny skuteczności działań	112
12.1. Monitoring.....	112
12.2. System wprowadzania modyfikacji	113
12.3. Ewaluacja.....	113
12.3.1. OR Rajgród.....	116
12.3.2. OR Biebrza	118
12.3.3. Ewaluacja kompleksowa.....	120
13. Zgodność z dokumentami strategicznymi	121
14. Załącznik – mapy	129

1. Wstęp

Niniejszy dokument powstał jako wynik projektu pn. „Przygotowanie lokalnego programu rewitalizacji dla Gminy Rajgród” dofinansowanego z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020, w wyniku dotacji uzyskanej przez Gminę Rajgród w ramach konkursu ogłoszonego przez Zarząd Województwa Podlaskiego i Ministra Rozwoju na działania wspierające gminy w zakresie przygotowania programów rewitalizacji na terenie Województwa Podlaskiego.

Program został opracowany w oparciu o art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446), w związku z tym do Programu, jego zawartości, procedury opracowania nie stosuje się co do zasady zapisów Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015.

W związku z tym Program opracowano zgodnie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministra Rozwoju z 2016 roku (zwane dalej jako Wytyczne Ministra Rozwoju) oraz w szczególności zgodnie z Regulaminem konkursu i Załącznikiem 1 do Regulaminu konkursu zawierającym cechy i elementy programów rewitalizacji.

2. Metodyka prac nad dokumentem

2.1. Założenia wstępne i definicje

Lokalny Program Rewitalizacji stanowi ważny dokument strategiczny do zarządzania rozwojem gminy w zakresie wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez powiązane ze sobą działania społeczne, gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne i techniczne. Program pozwala na prowadzenie wieloletniego procesu rewitalizacji w sposób skoordynowany, zintegrowany, zgodny z potrzebami i oczekiwaniami interesariuszy.

Na potrzeby tworzenia niniejszego dokumentu przyjęto następującą definicję **programu rewitalizacji**: jest to inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.

Na potrzeby tworzenia niniejszego dokumentu przyjęto definicję rewitalizacji wg Ustawy o rewitalizacji: **rewitalizacja** stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

Zgodnie z Wytycznymi Ministra Rozwoju **stan kryzysowy** to stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- a. gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
- b. środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
- c. przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),

d. technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Obszar zdegradowany to obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy.

Obszar rewitalizacji to obszar obejmujący część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji wyznaczono tak, że nie jest większy niż 20% powierzchni gminy oraz nie jest zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. Obszar rewitalizacji został podzielony na dwa podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji – treść zawierająca opisową charakterystykę gminy, analizę szczegółowych danych dotyczących sytuacji społecznej oraz w zależności od uwarunkowań lokalnych sytuacji gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej w podziale na jednostki analityczne, wyróżnienie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji wraz z przedstawieniem zastosowanej metody ich wyznaczenia.

Do prowadzenia rewitalizacji zgodnie z wymaganiami Wytycznych Ministra Rozwoju wymagane są:

- a. uwzględnienie rewitalizacji jako istotnego elementu całościowej wizji rozwoju gminy,
- b. pełna diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru rewitalizacji wskazanego w programie rewitalizacji oraz analizie dotyczących go problemów; diagnoza obejmuje kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe,
- c. ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych,
- d. właściwy dobór narzędzi oraz interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru,
- e. zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej,
- f. koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji,
- g. realizacja zasady partnerstwa polegającej na włączeniu partnerów (w szczególności lokalnych społeczności, przedsiębiorców, a także innych interesariuszy procesu rewitalizacji i ekspertów) w procesy programowania i realizacji działań rewitalizacyjnych

oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Wszystkie powyższe elementy uwzględniono przy opracowywaniu niniejszego dokumentu.

Program rewitalizacji opracowano uwzględniając co najmniej elementy wymagane jako minimalny zakres:

- a) opis powiązań programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy,
- b) diagnozę czynników i zjawisk kryzysowych oraz skalę i charakter potrzeb rewitalizacyjnych,
- c) zasięgi przestrzenne obszaru/obszarów rewitalizacji,
- d) wizję stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowany efekt rewitalizacji),
- e) cele rewitalizacji oraz odpowiadające zidentyfikowanym potrzebom rewitalizacyjnym kierunki działań mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk,
- f) listę planowanych, podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych wraz z ich opisami zawierającymi, w odniesieniu do każdego projektu/przedsięwzięcia rewitalizacyjnego, co najmniej: nazwę i wskazanie podmiotów go realizujących, zakres realizowanych zadań, lokalizację (miejsce przeprowadzenia danego projektu), szacowaną wartość, prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji,
- g) charakterystykę pozostałych rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych realizujących kierunki działań, mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk powodujących sytuację kryzysową,
- h) mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji,
- i) indykatywne ramy finansowe w odniesieniu do przedsięwzięć, o których mowa w lit. f oraz g, z indykatywnymi wielkościami środków finansowych z różnych źródeł (także spoza funduszy polityki spójności na lata 2014-2020 – publiczne i prywatne środki krajowe w celu realizacji zasady dodatkowości środków UE),
- j) mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji,
- k) system realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji,

l) system monitoringu i oceny skuteczności działań i system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu.

2.2. Źródła danych i metody analizy

W celu wyznaczenia obszarów zdegradowanych na terenie gminy Rajgród, zaangażowani zostali mieszkańcy gminy (w tym przedsiębiorcy), organizacje pozarządowe, sołtysi, radni, jednostki organizacyjne gminy, w szczególności Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) oraz Policja.

Na potrzeby wyznaczenia obszarów zdegradowanych, badania i analizy przeprowadzono z podziałem na poszczególne jednostki delimitacyjne. Jako jednostki delimitacyjne przyjęto co do zasady sołectwa, przy czym dokonano korekt tam gdzie było to uzasadnione, ze względów przestrzennych i funkcjonalnych. Dla każdej z jednostek delimitacyjnych określono powierzchnię, liczbę mieszkańców i zaprezentowano na stosownych mapach.

W ten sposób wyodrębniono na terenie gminy 33 jednostki delimitacyjne.

Mapa gminy z jednostkami delimitacyjnymi

Źródło: opracowanie własne

Jednostki delimitacyjne

Lp.	Jedn. delimitacyjna	Powierzchnia [m2]	Liczba mieszkańców [osoby]
1.	Belda	548,65	240
2.	Bukowo	160,47	42
3.	Biebrza	425,15	399
4.	Ciszewo	1 578,97	113
5.	Czarna Wieś	249,80	158
6.	Danowo	244,63	48
7.	Karczewo	97,62	55
8.	Karwowo	229,66	50
9.	Kołaki	256,88	69
10.	Kosiły	315,88	135
11.	Kosówka	798,50	239
12.	Kozłówka	501,36	139
13.	Kuligi	897,77	136
14.	Łazarze	405,04	119
15.	Miecie	922,43	199
16.	Orzechówka	195,01	61
17.	Pieńczykowo	1 643,52	110
18.	Pieńczykówek	801,60	33
19.	Przestrzele	200,03	33
20.	Rybczyzna	205,50	78
21.	Rydzewo	515,12	183
22.	Skrodzkie	385,19	109
23.	Sołki	287,65	68
24.	Stoczek	228,70	137
25.	Turczyn	360,75	73
26.	Wojdy	327,24	101
27.	Woźnawieś I	819,60	178
28.	Woźnawieś II	3 269,44	287
29.	Wólka Mała	65,55	44
30.	Wólka Piotrowska	255,34	80
31.	Rajgród A	1 486,90	1137
32.	Rajgród B	550,20	206
33.	Rajgród C	1 481,40	263
	Razem gmina	20 711,53	5322

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Rajgrodzie

Informacje dotyczące poszczególnych jednostek gromadzone były z następujących źródeł:

- w formie ankiet (przeprowadzono badania na reprezentatywnej grupie mieszkańców gminy wg jednostek delimitacyjnych z uwzględnieniem liczby mieszkańców każdej z jednostek delimitacyjnych), przeprowadzono 250 ankiet; przy czym na potrzeby delimitacji obszarów nie wykorzystano wyników badań ankietowych; wykorzystano je tylko na potrzeby pogłębionej analizy obszaru rewitalizacji. Wykorzystano zatem tylko tę część ankiet, która dotyczyła wyznaczonego obszaru rewitalizacji,
- dane o liczbie osób i liczbie rodzin korzystających z pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej w Rajgrodzie, z różnych tytułów uzyskania świadczeń,
- Krajowego Rejestru Sądowego,
- Krajowa Mapa Zagrożeń Bezpieczeństwa prowadzona przez Policję,
- Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej,
- wyników wyborów w zakresie frekwencji wyborczej z Państwowej Komisji Wyborczej,
- udostępnionych przez Komendę Powiatową Policji w Grajewie.

Uzyskane dane dotyczyły następujących sfer: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. Uzyskane, cząstkowe dane pozwoliły na określenie wielu cząstkowych wskaźników zjawisk we wszystkich branżach pod uwagę sferach. Pod uwagę brano następujące zjawiska:

- ✓ społeczne:
  - bezrobocie,
  - ubóstwo,
  - korzystanie z pomocy społecznej z innych powodów niż bezrobocie, ubóstwo, alkoholizm i narkomania (według danych OPS),
  - alkoholizm, narkomania,
  - przestępczość,
  - udział w życiu społecznym,
  - kapitał społeczny i poziom edukacji;
- ✓ gospodarcze:
  - liczba podmiotów gospodarczych na terenie gminy (według danych z CEIDG oraz wg KRS);
- ✓ środowiskowe:
  - występowanie azbestu na budynkach,
  - narażenie mieszkańców na emisje pyłów,
- ✓ przestrzenno-funkcjonalne:
  - zjawiska przestrzenno-funkcjonalne wg Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa,
  - dostępność do obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu,
- ✓ techniczne:
  - zły stan techniczny budynków użyteczności publicznej,
  - stan i liczba zabytków.

W zależności od posiadanych danych z różnych źródeł, wskaźniki cząstkowe budowano w oparciu o kilka lub tylko jedno źródło danych. Szczegółowy sposób budowania poszczególnych wskaźników został opisany w części diagnostycznej, przy określaniu każdego ze wskaźników i analizie wyników.

2.3. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji

Szczegółowa analiza została zaprezentowana w diagnozie.

W połowie XV wieku Rajgród otrzymał prawa miejskie. Ponownie nadała je Anna Kiszczyna w 1568 roku.

W XVI w. dobra goniądzko-rajgrodzkie stanowiły własność Radziwiłłów (1509 r.), w 1571 r. przekazane zostały królowi Zygmuntowi Augustowi, ale jeszcze w 1569 r., wraz z całym województwem podlaskim, włączono je do Korony. Od 1571 r. do trzeciego rozbioru Polski Rajgród był miastem królewskim i siedzibą powiatu. Po trzecim rozbiorze znalazł się w granicach Prus Nowowschodnich. Od 1815 roku okoliczne ziemie wchodziły w skład Królestwa Kongresowego, po 1866 - guberni łomżyńskiej. Po powstaniu styczniowym Rajgród utracił prawa miejskie, które przywrócono w 1924 r.

Gminę Rajgród na stan z końca roku 2016 zamieszkiwało 5 322 osób, co stanowi ok. 11% ludności powiatu grajewskiego. Wskaźnik gęstości zaludnienia gminy w 2016 roku wynosił ok. 26 osób/km².

Stan ludności w gminie Rajgród

Nazwa	ogółem				
	2012	2013	2014	2015	2016
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Rajgród	5 463	5 418	5 407	5 366	5 322

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

W gminie Rajgród, zgodnie z panującymi w Polsce trendami, liczba mieszkańców nieznacznie spada w ciągu ostatnich 5 lat. Zmiany liczby ludności zależą też od wielkości przyrostu naturalnego, będącego wypadkową liczby urodzeń i zgonów.

Na terenie gminy Rajgród saldo migracji jest stale ujemne i hamuje. Taki odpływ mieszkańców jest jednak charakterystyczny dla gmin wiejsko-miejskich województwa podlaskiego oraz gmin sąsiednich dla gminy Rajgród.

Migracje na pobyt stały

Nazwa	saldo migracji wewnętrznych					saldo migracji zagranicznych				
	ogółem					ogółem				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Rajgród	-40	-21	-27	-43	-22	4	2	1	0	3

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Saldo migracji zewnętrznych w gminie Rajgród na przestrzeni lat 2012-2016 jest dodatnie, ale jego wielkość nie jest znacząca.

3.2. Gospodarka i rynek pracy

Rynek pracy

Na terenie gminy Rajgród rośnie liczba osób prowadzących działalność gospodarczą. Wg danych GUS w roku 2012 działalność prowadziło 213 osób. Ich liczba systematycznie wzrasta każdego roku jedynie z 2015 do 2016 nieznacznie spadła.

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w gminie Rajgród

Nazwa	ogółem				
	2012	2013	2014	2015	2016
	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]
Rajgród	213	222	235	245	239

Źródło: BDL dostęp sierpień 2017 r.

Podobnie jak w całym kraju w gminie obniża się bezrobocie. Z liczby 448 osób zarejestrowanych jako bezrobotne w 2012 roku po 5 latach pozostaje 349 zarejestrowanych bezrobotnych. Jest to stały trend, w ciągu tego czasu co roku liczba ta systematycznie maleje.

Bezrobotni zarejestrowani w gminie Rajgród

Nazwa	ogółem					mężczyźni					kobiety				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Rajgród	448	466	416	387	349	237	257	234	215	199	211	209	182	172	150

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Bezrobocie jest zdecydowanie wyższe wśród mężczyzn niż wśród kobiet. Na 349 bezrobotnych w roku 2016 przypadało tylko 150 kobiet.

Osoby korzystające ze świadczeń rodzinnych

Nazwa	rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci				
	2012	2013	2014	2015	2016
	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]
Rajgród	351	325	301	283	-

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Między innymi w związku z bezrobociem, mieszkańcy gminy korzystają z pomocy społecznej. Zasiłki rodzinne, które przyznawane są na dzieci, pobierały w 2015 roku 283 rodziny. W latach 2012-2015 systematycznie ich liczba spada.

Udzielona środowiskowa pomoc społeczna w gminie Rajgród

Nazwa	ogółem				
	2012	2013	2014	2015	2016
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Rajgród	1 222	1 178	1 174	1 132	-

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Powyższa tabela prezentuje liczbę osób, członków gospodarstw domowych oraz osoby bezdomne, które w danym roku skorzystały z jakichkolwiek świadczeń środowiskowej pomocy społecznej. Każda osoba została ujęta tylko raz, bez względu na rodzaj i częstotliwość otrzymanych świadczeń. Zbiorowość obejmuje zarówno świadczeniobiorców, czyli osoby, na które była wystawiona decyzja przyznająca świadczenie jak również członków ich rodzin, z którymi pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym.

W roku 2015 ze środowiskowej pomocy społecznej skorzystało 1 132 osoby. Liczba ta jest niższa w porównaniu do roku 2012 o 90 osób i w tym czasie obniżała się każdego roku.

Rolnictwo

Poziom lesistości gminy Rajgród jest zbliżony do poziomu ogólnokrajowego. Lesistość wynosi ok. 28,5%, przy czym na terenach wiejskich jest nieco wyższa - ok. 31,6% (w Polsce 29,4%, w województwie podlaskim 30,7%). W strukturze lasów dominują bory świeże i bory mieszane świeże z sosną III i IV klasy wiekowej jako gatunkiem panującym oraz lasy siedlisk bagiennych – olsy i bory mieszane bagienne z olszą i brzozą jako gatunki panujące. Lasy mieszane o różnogatunkowym składzie drzewostanu występują na niewielkich powierzchniach, głównie przy jeziorach i na obrzeżach dolin. Lasy oprócz funkcji gospodarczej (produkcja wysokiej klasy surowca drzewnego) pełnią również funkcję ochronną dla zasobów wodnych i glebowych. Ponadto są walorem krajobrazowym gminy i ostoją dla dzikiego ptactwa i zwierząt.

Aż 82,8% gospodarstw rolnych to gospodarstwa powyżej 1 ha powierzchni (dla porównania w kraju wskaźnik ten wynosi 69% a w województwie podlaskim 82%). Udział gospodarstw małych, czyli od 1 do 5 ha często nierynkowych, w gminie Rajgród jest porównywalny do innych gmin, natomiast zdecydowanie większy jest odsetek w przypadku gospodarstw największych o powierzchni powyżej 15 ha. W gminie Rajgród tego typu gospodarstwa stanowią aż 37%. Dla porównania analogiczny odsetek dla całego kraju wynosi 8,6%, natomiast dla województwa podlaskiego 21,1%.

W gminie funkcjonuje przede wszystkim gospodarstwa rolne nastawione na hodowlę bydła mlecznego, stąd uprawy to głównie rośliny paszowe – trwałe użytki zielone i kukurydza.

Turystyka

Rozwój turystyki jest uwarunkowany atrakcyjnością walorów kulturowych istniejących na danym obszarze. Na terenie miasta i gminy Rajgród znajdują się następujące obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

- Kościół Parafialny p.w. NMP (1913 r.),
- Cmentarz rzymsko – katolicki (kaplica mur. ok. 1820 r.),
- Mogiła z okresu powstania styczniowego (ul. Warszawska),
- Kapliczka, ul. Warszawska, drewn. 2 ćw. XIX w.,
- Dworek Rydzewskich, ul. Rajgrodzik 8, mur. l.20.XX w.,
- Grodzisko zw. „Górą Zamkową”, XI – XIII w.,
- Młyn na Wojdach z 1911 r.,
- Kościół Parafialny p.w. św. Wojciecha w Rydzewie z XIX w.
- historyczny układ urbanistyczny miasta Rajgród, w tym trójkątny rynek wraz z otaczającymi go domami, kamieniczkami i uliczkami.

Obsługę ruchu turystycznego zapewniają ośrodki wypoczynkowe i kwatery agroturystyczne. Na terenie gminy Rajgród funkcjonuje ok. 8 całorocznych miejsc oferujących noclegi. Ponadto miejsca noclegowe oferowane są przez właścicieli licznych kwater agroturystycznych.

Gmina Rajgród mimo, że nie dysponuje licznymi obiektami hotelowymi, posiada relatywnie bogatą bazę noclegową, która wg zgrubnych szacunków wynosi ogółem ok. 1,5 tysiąca miejsc noclegowych, w tym ok. 300 w kwaterach agroturystycznych. Są to głównie miejsca sezonowe. Liczba turystów odwiedzających gminę, przy założeniu wykorzystania miejsc noclegowych na poziomie 30% (maj, październik), 50% (czerwiec, wrzesień), 80% (lipiec, sierpień) oraz średnim pobycie - 5 dni, wynosi ok. 900 osób. Są to tylko szacunki, ponieważ brak jest pełnych danych, a badania w tym zakresie nie były prowadzone. Szacunki nie uwzględniają także oferty całorocznej.

Spośród obiektów hotelowych i pensjonatów wyróżniają się: Pensjonat Raj i Zagroda Kuwasy. Pensjonat Raj to hotel trzygwiazdkowy, położony nad Jeziorem Rajgrodzkim, w bardzo atrakcyjnym przyrodniczo i krajobrazowo otoczeniu, oferujący szeroki wachlarz usług SPA.

Zagroda Kuwasy to pensjonat położony w wiejskim pejzażu okolic Biebrzańskiego Parku Narodowego w Woźnejwsi, oferujący tradycyjną kuchnię, podglądanie przyrody i relaks na łonie natury.

3.3. Infrastruktura społeczna

Edukacja

W gminie Rajgród funkcjonuje 5 szkół podstawowych, z czego jedna w mieście Rajgród a pozostałe cztery na terenach wiejskich:

- Zespół Szkolno-Przedszkolny im. Henryka Sienkiewicza w Rajgrodzie,
- Szkoła Podstawowa w Rydzewie,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Mieczach (prowadzona przez Społeczno-Oświatowe Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym "Eduktor" w Łomży),
- Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Bełdzie (prowadzona przez Stowarzyszenie Edukacyjne Bełda),
- Szkoła Podstawowa w Woźnejwi z siedzibą w Karczewie (prowadzona przez Społeczno-Oświatowe Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym "Eduktor" w Łomży).

Ze szkół tych korzystało w 2016 r. łącznie 267 dzieci.

Łączna liczba uczniów szkół podstawowych w gminie Rajgród

Nazwa	uczniowie				
	2012	2013	2014	2015	2016
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Rajgród	288	280	295	296	267

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Przeciętnie w Polsce na jeden oddział w szkołach podstawowych przypada 18 uczniów. Gmina Rajgród dość istotnie wyróżnia się pod tym względem. Charakteryzuje ją duże zróżnicowanie przestrzenne tego wskaźnika. Średnio w gminie na jeden oddział przypada 12 uczniów, ale w mieście Rajgród aż 22 (i jest to najwyższy wskaźnik wśród porównywanych gmin), natomiast na obszarach wiejskich jedynie 7 uczniów (najniższy wskaźnik).

W gminie Rajgród do momentu reformy systemu oświaty funkcjonowało oddzielnie Gimnazjum im. ks. Józefa Radwańskiego przy ulicy Stanki 2. W związku ze zmianą systemu oświaty, Gimnazjum zostało włączone do Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie.

W gminie Rajgród wielkość wskaźnika: „liczba uczniów przypadających na jeden oddział w gimnazjach” jest porównywalna do innych gmin oraz danych wojewódzkich i ogólnopolskich. W gminie na jeden oddział gimnazjalny przypada 23 uczniów, a dla porównania w całej Polsce - 21, natomiast w województwie podlaskim - 22.

W gminie Rajgród opiekę dzieciom w wieku przedszkolnym oferują cztery placówki:

- Przedszkole w ramach Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie,
- Małe Przedszkole w Bełdzie,

- Zespół Wychowania Przedszkolnego w Mieczach,
- Przedszkole Promyk w Karczewie.

Kultura

Na terenie gminy działa Dom Kultury z siedzibą w Rajgrodzie. Według danych z 2015 roku w gminie funkcjonuje 1 koło (klub), do którego uczęszcza 15 osób oraz 3 zespoły artystyczne (orkiestra dęta, zespół taneczny, zespół teatralny), do których uczęszcza ok. 60 osób.

W latach 2012-2016 liczba organizowanych imprez w gminie Rajgród wahała się rocznie między 13 a 38 sztuk. Liczba uczestników też jest różna i w latach 2012-2016 wahała się między 720 a 4 210 osób.

Liczba imprez oraz uczestników w gminie Rajgród

Nazwa	imprezy					uczestnicy imprez				
	ogółem					ogółem				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Rajgród	26	30	38	22	13	720	2 650	1 680	4 210	980

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

W roku 2016 odbyła się 1 impreza masowa o charakterze artystyczno - rozrywkowym, w której wzięło udział ok. 1500 osób. W gminie brakuje zdecydowanie spektakularnych imprez o zasięgu regionalnym, krajowym lub nawet międzynarodowym. Istnieje konieczność, uwzględniając potencjał gminy, do wykreowania własnych marek artystycznych i sportowo-rekreacyjnych. Konieczne są działania kulturalne skierowane zarówno do turystów, jak i mieszkańców gminy. W ciągu ostatnich 2 lat gmina zintensyfikowała działania w zakresie organizacji wydarzeń kulturalnych i integracyjnych oraz sportowo-rekreacyjnych. Nie są one wychwycone w statystyce publicznej ponieważ ich część jest organizowana przez gminę, ale bezpośrednio przez Urząd Miejski, poza działalnością Domu Kultury.

Miasto organizuje cyklicznie imprezy: Turniej piłki nożnej o Puchar Burmistrza Rajgrodu, „Sobótki” - impreza popularyzująca tradycje kulturowe, regaty „O błękitną wstęgę J. Rajgrodzkiego”, celem regat jest popularyzacja żeglarstwa wśród młodzieży, Letnie Kino Plenerowe, Letnia Nocna Liga Piłki Nożnej, Gminne Zawody Strażackie, Zawody Siłowe dla Najwytrwalszych, Integracyjne Regaty Niepełnosprawni pod Żaglami, Spotkania z Domem Kultury, Turniej Siatkówki Plażowej, Samorządowe Regaty Sejmiku Województwa Podlaskiego, liczne pikniki rodzinne i integracyjne, Rodzinne Regaty „Pożegnanie Wakacji”, Rodzinny Rajd Rowerowy, Regaty Żeglarskie OSP Województwa Podlaskiego, Rocznica Bitwy pod Grzędami, Biebrzańskie Sianokosy, i inne.

Sport i rekreacja

W gminie do roku 2016 działały 2 kluby sportowe, obecnie 1. Funkcjonują w nim 2 sekcje sportowe, w których ćwiczy w sumie ok. 24 osób. Gmina nie posiada zatrudnionego trenera,

zajęcia prowadzą dwaj instruktorzy sportowi. Dumą gminy jest klub sportowy UKS Jaćwing Rajgród, który uzyskuje osiągnięcia w dziedzinie tenisa stołowego. Gmina posiada również własną ligę piłki nożnej, w której gra 5 zespołów (Jegrznia Rajgród, Młodzi Rajgród, Woźnawieś, Biebrza, Rydzewo).

Kluby i ćwiczący

Nazwa	kluby			ćwiczący ogółem			sekcje sportowe		
	2012	2014	2016	2012	2014	2016	2012	2014	2016
	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[szt.]	[szt.]	[szt.]
Rajgród	2	2	1	67	86	24	9	13	2

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Głównym miejscem do rekreacji w gminie jest Jezioro Rajgrodzkie. Wody akwenu są bardzo atrakcyjne wypoczynkowo, gdyż istnieje możliwość kąpeli i uprawiania sportów wodnych tj. żeglarstwo, kajakarstwo, licznie nad jezioro przybywają również wędkarze zainteresowani bogactwem i różnorodnością gatunków ryb występujących w Jeziorze Rajgrodzkim. Niestety istotnym problemem staje się coraz mniejsza ilość ryb w jeziorze, co zagraża atrakcyjności tego miejsca dla wędkarzy i szerzej – turystów. Jezioro staje się także coraz bardziej zanieczyszczone.

Dookoła jeziora wyznaczona jest trasa pieszo-rowerowa, jednak jest słabo oznakowana, częściowo niedostępna i przez to nie spełnia swojej roli. Możliwe są również wycieczki rekreacyjne fragmentem Szlaku Papieskiego. Okolica zachęca również do wycieczek rowerowych. Dla fanów campingów możliwe jest zatrzymanie się na polu campingowo-namietowym lub wizyta w jednej z kwater prywatnych, agroturystycznych lub ośrodków wczasowych.

Niemalym zainteresowaniem cieszy się także bardzo atrakcyjna dla miłośników obcowania z naturą i spływów kajakowych rzeka Jegrznia, która płynie z Pojezierza Zachodniosuwalskiego przez Pojezierze Etckie do Kotliny Biebrzańskiej. Na terenie gminy Rajgród rzeka wypływa z Jeziora Rajgrodzkiego i płynie na południe do jeziora Dręstwo (Dreństwo). Trasa spływów kajakowych ciągnie się od Rajgrodu do Goniądza (66 km). Rzeka na całej długości nie jest uregulowana, biegnie przez malownicze i cenne przyrodniczo tereny Biebrzańskiego Parku Narodowego.

3.4. Infrastruktura techniczna

Sieć drogowa

Sieć drogową na obszarze gminy tworzą: droga krajowa nr 61 (Warszawa – Ostrołęka – Łomża – Grajewo – Augustów), drogi powiatowe oraz gminne. Sieć dróg wystarczająca jest do obsługi istniejącej sieci osadniczej, jednak stan wielu dróg jest niezadowolający. Największym natężeniem ruchu charakteryzuje się droga krajowa nr 61. Jest to trasa prowadząca do Augustowa, głównie obciążona ruchem tranzytowym.

System energetyczny

Gmina Rajgród nie posiada centralnego systemu ciepłowniczego. Zaopatrzenie w energię ciepłą, zarówno w zakresie potrzeb bytowych mieszkańców, jak i produkcyjnych, realizowane jest przez lokalne źródła energii. Ogrzewanie indywidualne bazuje w przeważającej ilości na drewnie i węglu, w niewielkim stopniu wykorzystywany jest gaz płynny i olej opałowy. W gminie Rajgród nie występuje sieć gazowa.

Linie energetyczne i stacje transformatorowe, które znajdują się na terenie gminy Rajgród pokrywają zapotrzebowanie mieszkańców. Rozprowadzenie energii elektrycznej do poszczególnych odbiorców odbywa się poprzez w większości napowietrzny system sieci SN 15 kV. Stan techniczny sieci jest różny w zależności od odcinka. Zasilania indywidualnych odbiorców dokonuje się poprzez układ sieci SN, które na wielu odcinkach wymagają modernizacji lub remontu. Administracją linii zajmuje się PGE Dystrybucja S.A. Oddział Białystok.

W 2014 roku powstała farma wiatrowa będąca jedynym dużym odnawialnym źródłem energii na terenie gminy Rajgród. Poza tym gmina zrealizowała w 2014 i w 2015 roku projekty dofinansowane ze środków unijnych, polegające na instalacji kolektorów słonecznych, paneli fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej oraz na budynkach mieszkalnych. Ponadto mieszkańcy indywidualnie montują panele fotowoltaiczne, kolektory słoneczne i piece na biomasę.

Gospodarka wodno-ściekowa i odpady

Mieszkańcy gminy zaopatrywani są w wodę ze źródeł podziemnych o dobrej jakości. Do sieci wodociągowej podłączonych było w 2016 r. 906 obiektów mieszkalnych, ogółem woda była dostarczana dla 3 139 osób, co stanowi ok. 58,5% mieszkańców gminy.

Długość sieci wodociągowej

Nazwa	długość czynnej sieci rozdzielczej				
	2012	2013	2014	2015	2016
	[km]	[km]	[km]	[km]	[km]
Rajgród	112,5	112,5	119,6	131,8	131,8

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Sieć wodociągowa - przyłącza i użytkownicy

Nazwa	przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania					ludność korzystająca z sieci wodociągowej			
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015
	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Rajgród	637	678	736	870	906	2 402	2 453	2 957	3 139

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Mieszkańcy w roku 2016 zużyli ok. 196 dam³ wody z sieci wodociągowej, w tym ok. 172 dam³ na potrzeby gospodarstw domowych.

Ilość wody zużytej z gminnej sieci wodociągowej

Nazwa	eksploatacja sieci wodociągowej					eksploatacja sieci wodociągowej - gospodarstwa domowe				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	[dam ³]	[dam ³]	[dam ³]	[dam ³]	[dam ³]	[dam ³]	[dam ³]	[dam ³]	[dam ³]	[dam ³]
Powiat grajewski	1 580,1	1 557,6	1 651,4	1 701,3	1 740,8	1 389,2	1 382,7	1 469,4	1 510,4	1 549,2
Rajgród	139,0	141,0	163,0	188,0	196,0	120,0	129,0	149,0	166,0	172,0

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Średnio mieszkaniec gminy zużył w 2016 roku 32,3 m³ wody pochodzącej z sieci wodociągowej, o ok. 10,4m³ więcej w porównaniu do 2012 roku. Więcej wody zużywają mieszkańcy miasta - ok.37,9m³, zaś mieszkańcy wsi - 29,8 m³. Zużycie wody z wodociągu stale wzrasta, co jest również związane z rozwojem sieci wodociągowej. W porównaniu do 2012 r. mieszkańcy miasta zużywali dwukrotnie więcej wody w 2016r.

Ilość wody przypadająca na mieszkańca z gminnej sieci wodociągowej

Nazwa	zużycie wody w gospodarstwach domowych w miastach na 1 mieszkańca					zużycie wody w gospodarstwach domowych na wsi na 1 mieszkańca					zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]	[m ³]
Rajgród	18,7	27,5	27,2	36,9	37,9	23,4	22,0	27,7	28,1	29,8	21,9	23,7	27,5	30,7	32,3

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Sieć kanalizacyjna w gminie miała w 2016 r. długość 12,6 km i wydłużyła się od 2012 r. o 3,5 km. Przyłączonych zostało do niej 410 budynków mieszkalnych. Z sieci kanalizacyjnej w gminie Rajgród korzysta 485 osób, (co stanowiło 27,7% mieszkańców gminy) z czego większość (1 124) to mieszkańcy miasta.

Długość sieci kanalizacyjnej i liczba przyłączy

Nazwa	długość czynnej sieci kanalizacyjnej					przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	[km]	[km]	[km]	[km]	[km]	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]
Rajgród	9,1	9,1	12,6	12,6	12,6	231	248	293	374	410

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Użytkownicy sieci kanalizacyjnej

Nazwa	ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w miastach				ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Rajgród	930	941	1 012	1 124	1 296	1 306	1 376	1 485

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

W gminie systematycznie rośnie liczba mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków. W roku 2016 ścieki wytworzone przez 1 630 osób trafiło do oczyszczalni o 145 osób więcej w porównaniu do 2012 r.

Liczba mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków

Nazwa	ogółem				
	2012	2013	2014	2015	2016
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Rajgród	1 485	1 585	1 735	1 835	1 630

Źródło: BDL, sierpień 2017 r.

Gęstość sieci kanalizacyjnej na 100 km² w gminie Rajgród jest niska. Większość sieci położona jest w obszarze miejskim. Z sieci na terenie gminy korzysta co czwarty mieszkaniec. Jest to bardzo niski wynik ponieważ średnia dla województwa podlaskiego dla obszarów miejsko-wiejskich wynosi 50%. Aktualnie gmina realizuje dużą inwestycję budowy oczyszczalni ścieków, która zapewni wysoką efektywność oczyszczania oraz ochronę cennych przyrodniczo terenów.

3.5. Środowisko przyrodnicze i przestrzeń

Gmina Rajgród ma charakter rolniczo-turystyczny. Środowisko przyrodnicze gminy ubogaca: rynnowe Jezioro Rajgrodzkie o powierzchni 1514 ha, jeziora Dreństwo i Tajno, obszar leśny obejmujący blisko 30% powierzchni gminy. Teren gminy sąsiaduje bezpośrednio z Biebrzańskim Parkiem Narodowym, w szczególności kompleksem bagiennie-torfowym Czerwone Bagno. Dzięki licznym rzeczkom i kanałom Jezioro Rajgrodzkie jest włączone do szlaku wodnego przebiegającego z Olecka do Augustowa. Mocno wydłużone odnogi jeziora oraz urozmaicona linia brzegowa sprzyjają rozwojowi żeglarstwa, kajakarstwa i wędkarstwa. Na całym jeziorze obowiązuje zakaz używania łodzi z silnikami spalinowymi.

Teren gminy Rajgród jest gęsto przetkany drobnymi ciekami, rowami melioracyjnymi i kanałami i jest zasobny w wody powierzchniowe oraz gruntowe. Pod względem układu hydrograficznego zaliczany jest do zlewni rzeki Biebrzy. Głównym zbiornikiem wód powierzchniowych jest Jezioro Rajgrodzkie, którego 2/3 powierzchni znajduje się na terenie gminy Rajgród oraz jezioro Ślepe, gmina sąsiaduje z jeziorami Dreństwo, Tajno i Toczyłowskie. Rzeką przepływającą przez jezioro Rajgrodzkie jest Jegrznia. Odpływ wody z jeziora do rzeki regulowany jest sześciosektorowym jazem o szerokości 26 m i wysokości piętrzenia około 1,5 m w Rajgrodzie.

Pod względem hydrogeologicznym gmina Rajgród objęta jest przez Główny Zbiornik Wód Podziemnych „Pradolina rzeki Biebrza”. Występują tu trzy warstwy wodonośne: piętro czwartorzędowe, trzeciorzędowe i kredowe. Czwartorzędowe warstwy wodonośne mają najczęściej miąższość około 20-40 m. Przypowierzchniowy poziom wodonośny cechuje się dużą zmiennością występowania zwierciadła wody. Zwierciadło wody na wysoczyznach układa się na głębokości od kilku do kilkunastu metrów, natomiast w dolinach cieków występuje tuż pod powierzchnią, powodując podtopienia i zabagnienia. Obszar gminy jest zasobny w wody gruntowe. Warunki występowania poziomów wodonośnych związane są ściśle z budową geologiczną Kotliny Biebrzańskiej i Pojezierza Ełckiego, kształtują poziom wód od 1 m do ponad 3 m.

Zasoby wód gruntowych przydatne do celów konsumpcyjnych w pełni zaspokajają potrzeby zaopatrzenia w wodę mieszkańców miasta i gminy Rajgród. Wody podziemne służą głównie zaspokojeniu potrzeb komunalnych i przemysłu. W ostatnich latach notuje się spadek zużycia wody podziemnej, w związku ze zmniejszonym zapotrzebowaniem na cele przemysłowe (spadek produkcji) oraz oszczędną gospodarką wodą.¹

Tereny prawnie chronione, fauna i flora

Główną formą roślinności występującą na terenie gminy Rajgród są lasy. Dominują tu bory świeże i bory mieszane świeże z sosną III i IV klasy wiekowej jako gatunkiem panującym oraz lasy siedlisk bagiennych – olsy i bory mieszane bagienne z olszą i brzozą jako gatunkami panującymi. Lasy mieszane o różnogatunkowym składzie drzewostanu występują na niewielkich powierzchniach, głównie przy jeziorach i na obrzeżach dolin. Nad Biebrzą można wciąż spotkać rzadkie i ginące gatunki roślin, np.: brzozę niską, wierzbę lapońską, wierzbę borówkolistną, skalnicę torfowiskową czy gnidosza królewskiego. Dolny bieg rzeki Jegrzni i Kanał Kuwasy jest to siedliskiem bezcennych gatunków roślin bagiennych i ornitofauny.

Na obszarze gminy Rajgród zamieszkują: wydry, borsuki, lisy, jenoty, wilki, łasice, gronostaje. Na Bagnach Biebrzańskich żyje ponad 200 gatunków ptaków. Najrzadsze z nich to: orzeł bielik, orlik grubodzioby, bocian czarny, wodniczka, batalion. W korycie meandrującej Biebrzy, jej dopływach oraz starorzeczach żyje także kilkadziesiąt gatunków ryb i innych zwierząt wodnych.

W gminie Rajgród znajduje się szereg terenów chronionych:

- Biebrzański Park Narodowy,
- Rezerwat Czapliniec Bełda,
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Pojezierze Rajgrodzkie”,
- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Ostoja Biebrzańska (PLB 200006),
- Projektowany Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Dolina Biebrzy (PLH 200008),
- 3 pomniki przyrody,

¹ Opracowano na podstawie: Ekoton sp. z o. o., Aktualizacja *Programu Ochrony Środowiska na lata 2015-2018 z perspektywą na 2019-2022 dla Gminy Rajgród – aktualizacja*

— korytarz ekologiczny Dolina Biebrzy i Dolina Biebrzy-Puszcza Borecka.

Unikatowy na skalę europejską Biebrzański Park Narodowy zajmuje prawie 60 tys. ha, natomiast gmina Rajgród graniczy z Parkiem od południa i obejmuje jego niewielki obszar. Ten naturalny kompleks torfowisk posiada wyjątkowe walory krajobrazowe, które zaspokajają potrzeby nie tylko turystów, ale także fotografików i malarzy. Biebrzański Park Narodowy jest siedzibą wielu rzadkich gatunków fauny i flory. O jego wyjątkowości decyduje obecność 271 gatunków ptaków, w tym ponad 180 lęgowych. Wśród drobnych ssaków popularny jest nornik północny. Żyją tu łosie, wilki, wydry i bobry. Znajduje się tu ostoja dubelta, kropiatki, orlika grubodziobego, rybitwy białoskrzydłej i derkacza.

Innym cennym obiektem przyrodniczym jest rezerwat Czapliniec – Bełda, który zajmuje powierzchnię 11,58 ha. Powstał w latach 30 XX w. w celu ochrony kolonii lęgowej czapli siwej oraz zachowania boru sosnowo-świerkowego, zwłaszcza cennego starodrzewia datowanego na 200 lat oraz licznych torfowisk.

Na obszarze Biebrzańskiego Parku Narodowego, wyróżnia się dodatkowo unikalny kompleks bagienny-torfowy „Czerwone Bagno”. W latach 20-tych XX wieku powstał tu rezerwat „Czerwone Bagno” powołany w celu ochrony ostoi zagrożonych wyginięciem łosi. W pobliżu istniał także rezerwat „Grzędy”, który miał służyć zachowaniu fragmentu naturalnego drzewostanu. W 1981 roku oba rezerваты zostały połączone w jeden rezerwat „Czerwone Bagno” w ramach Biebrzańskiego Parku Narodowego. Jest to obszar unikalnych w skali światowej niskich łąk, bagien i torfowisk. Siedlisko bezcennych gatunków roślin bagiennych, ornitofauny oraz największa w Polsce ostoja naturalna łosia. Występują tu także wilki, rysie, jelenie oraz sarny. Spośród ptactwa należy wymienić gniazdujące tu bieliki, orły przednie i orliki krzykliwe, sowa błotna, puchacz, żuraw, cietrzew, dzięcioł białostrzygi oraz mnóstwo innych gatunków ptaków, zwłaszcza wodnych i wodno-błotnych.

Obszar Chronionego Krajobrazu „Pojezierze Rajgrodzkie” zajmuje powierzchnię prawie 15 tys. ha, w tym na terenie gminy Rajgród prawie 11 tys. ha; został wyznaczony Uchwałą nr XII/91/15 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 czerwca 2015 roku. Fauna obszaru to wodne ptactwo: perkozy, łabędzie, kormorany, rybitwy, kilka gatunków dzikich kaczek oraz ryby: szczupak, okoń, miętus, ukleja, sieja, sielawa, płoć, leszcz, węgorz.

Ostoją Biebrzańska, wchodzi w skład obszarów ochrony przyrody Natura 2000, obejmuje obszar od ujścia Sidry po Narew. Jest to największy kompleks torfowisk niskich w Europie Środkowej. Ostoją Biebrzańska jest najważniejszą w Polsce i Unii Europejskiej ostoją wodniczki i orlika grubodziobego. Największą liczebność w Polsce i jedną z największych w Unii Europejskiej, osiągają ponadto: błotniak stawowy, cietrzew, derkacz, dubelt, uszatka błotna, kropiatka, rybitwa czarna i rybitwa białoskrzydła (w latach o wysokim poziomie wody). Ostoją Biebrzańska to bardzo ważna ostoją ptaków drapieżnych (kania ruda, kania czarna, bielik, błotniak zbożowy, gadożer, orzeł przedni i orzełek). W ostoi udokumentowano występowanie ok. 43 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Liczebności 19 gatunków mieszczą się w kryteriach wyznaczania ostoi ptaków wprowadzonych przez BirdLife International. Ponadto 25 gatunków zostało zamieszczonych

w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt (rejestr zagrożonych gatunków zwierząt na terenie Polski).

Drugim obiektem objętym programem Natura 2000 jest Dolina Biebrzy, zaliczająca się do Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk. To szeroki, płaski obszar charakteryzujący się obniżeniem terenu i wypełniony torfem. W obszarze dominują siedliska mokradłowe.

W gminie Rajgród istnieją także pomniki przyrody. Są to trzy zabytkowe dęby szypułkowe o wysokości ponad 26 m, które liczą ponad 200 lat. Przez teren gminy Rajgród przebiegają 2 korytarze ekologiczne – Dolina Biebrzy i Dolina Biebrzy-Puszcza Borecka. Celem korytarzy ekologicznych jest zmniejszenie stopnia izolacji poszczególnych płatów siedlisk i umożliwienie migracji organizmów pomiędzy nimi. Korytarze powodują zwiększenie mieszania genów populacji z różnych siedlisk, co jest niezbędne do zachowania różnorodności genetycznej i przeciwdziałania depresji wsobnej. Pozytywnie przyczynia się do obniżenia śmiertelności, osobników wypartych z płatów dogodnych siedlisk, wskutek zachowań terytorialnych. Najważniejszym zagrożeniem dla funkcjonowania korytarzy ekologicznych jest przerywanie ich ciągłości przez infrastrukturę linową (drogi i linie kolejowe) oraz wylesianie powierzchni i rozwój obszarów zabudowanych.

Cechą charakterystyczną flory na terenie gminy jest dominacja świerka i duży udział gatunków borealnych i reliktywów glacialnych. W granicach Parku stwierdzono 90 gatunków podlegających ochronie całkowitej i 17 pod ochroną częściową, 45 gatunków tu występujących znalazło się na "Czerwonej liście roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce".²

---

² Opracowano na podstawie: Ekoton sp. z o. o., Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska na lata 2015-2018 z perspektywą na 2019-2022 dla Gminy Rajgród – aktualizacja.

4. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych

4.1. Zjawiska społeczne

4.1.1. Bezrobocie

Do sparametryzowania zjawiska bezrobocia posłużono się danymi o liczbie świadczeń pomocy udzielonych przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Rajgrodzie, z tytułu bezrobocia. Wartość liczbowa może być ułamkowa ponieważ do wyliczenia wskaźników użyto średniej z dwóch lat (2015-2016). Przyjęto założenie, że liczba świadczeń z pomocy OPS z tytułu bezrobocia odzwierciedla realne problemy tego zjawiska w danej jednostce delimitacyjnej.

Wskaźnik bezrobocia dla poszczególnych jednostek obliczono jako % liczby przyznanych świadczeń w danej jednostce delimitacyjnej w relacji do liczby świadczeń z tytułu bezrobocia dla całej gminy. Wskaźnik ten obrazuje koncentrację zjawiska bezrobocia w danej jednostce delimitacyjnej.

Na podstawie danych z OPS, średnia wartość wskaźnika bezrobocia wynosi 3,03%. Przyjęto, że zjawisko kryzysowe (problem) istnieje w tych jednostkach delimitacyjnych, w których poziom bezrobocia jest wyższy niż 150% średniej dla gminy, czyli wartość wskaźnika przewyższa 4,55% ($3,03 * 1,50 = 4,55$).

Obszarami o największej koncentracji problemu bezrobocia są zatem jednostki: Biebrza, Rydzewo, Stoczek, Woźnawieś I, Woźnawieś II, Rajgród A.

Bezrobocie według danych z OPS

Lp.	Sołectwo	Liczba świadczeń z OPS z tytułu bezrobocia	Wskaźnik - % liczby świadczeń z OPS z tytułu bezrobocia [%]	Czy występuje problem (wartość wskaźnika przewyższa 150% średniej dla gminy)?
1.	Będa	11	1,88%	
2.	Bukowo	3	0,51%	
3.	Biebrza	84	14,32%	TAK
4.	Ciszewo	23	3,92%	
5.	Czarna Wieś	14	2,39%	
6.	Danowo	15,5	2,64%	
7.	Karczewo	12	2,05%	
8.	Karwowo	0	0,00%	
9.	Kołaki	0	0,00%	
10.	Kosiły	8	1,36%	
11.	Kosówka	14	2,39%	
12.	Kozłówka	16	2,73%	
13.	Kuligi	13	2,22%	
14.	Łazarze	10	1,71%	
15.	Miecze	18	3,07%	
16.	Orzechówka	4	0,68%	
17.	Pieńczykowo	15	2,56%	
18.	Pieńczykówek	0	0,00%	
19.	Przestrzele	5	0,85%	
20.	Rybczyzna	5	0,85%	
21.	Rydzewo	31	5,29%	TAK
22.	Skrodzkie	8	1,36%	
23.	Sołki	9	1,53%	
24.	Stoczek	27	4,60%	TAK
25.	Turczyn	24	4,09%	
26.	Wojdy	18	3,07%	
27.	Woźnawieś I	28,5	4,86%	TAK
28.	Woźnawieś II	28,5	4,86%	TAK
29.	Wólka Mała	9	1,53%	
30.	Wólka Piotrowska	5	0,85%	
31.	Rajgród A	102	17,39%	TAK
32.	Rajgród B	3,5	0,60%	
33.	Rajgród C	22,5	3,84%	
	Razem gmina	586,5	Średnia - 3,03%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ośrodka Opieki Społecznej w Rajgrodzie

4.1.2. Ubóstwo

Wskaźnik ubóstwa w poszczególnych jednostkach obliczono w sposób analogiczny do wskaźnika bezrobocia.

Do sparametryzowania zjawiska bezrobocia posłużono się danymi o liczbie świadczeń pomocy udzielonych przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Rajgrodzie, z tytułu ubóstwa. Wartość liczbowa może być ułamkowa ponieważ do wyliczenia wskaźników użyto średniej z dwóch lat (2015-2016). Przyjęto założenie, że liczba świadczeń z pomocy OPS z tytułu ubóstwa odzwierciedla realne problemy tego zjawiska w danej jednostce delimitacyjnej.

Wskaźnik ubóstwa dla poszczególnych jednostek obliczono jako % liczby przyznanych świadczeń w danej jednostce delimitacyjnej w relacji do liczby świadczeń z tytułu ubóstwa dla całej gminy. Wskaźnik ten obrazuje koncentrację zjawiska ubóstwa w danej jednostce delimitacyjnej.

Na podstawie danych z OPS, średnia wartość wskaźnika ubóstwa wynosi 3,03%. Przyjęto, że zjawisko kryzysowe (problem) istnieje w tych jednostkach delimitacyjnych, w których poziom ubóstwa jest wyższy niż 150% średniej dla gminy, czyli wartość wskaźnika przewyższa 4,55% ($3,03 * 1,50 = 4,55$).

Obszarami o największej koncentracji problemu bezrobocia są zatem jednostki: Bukowo, Biebrza, Kuligi, Miecze, Rajgród A.

Ubóstwo wg danych z OPS

Lp.	Sołectwo	Liczba świadczeń z OPS z tytułu ubóstwa	Wskaźnik - % liczby świadczeń z OPS z tytułu ubóstwa [%]	Czy występuje problem (wartość wskaźnika przewyższa 150% średniej dla gminy)?
1.	Będa	26,5	2,70%	
2.	Bukowo	52	5,30%	TAK
3.	Biebrza	53,5	5,45%	TAK
4.	Ciszewo	41	4,18%	
5.	Czarna Wieś	17	1,73%	
6.	Danowo	32	3,26%	
7.	Karczewo	38,5	3,92%	
8.	Karwowo	32	3,26%	
9.	Kołaki	21	2,14%	
10.	Kosiły	32	3,26%	
11.	Kosówka	33	3,36%	
12.	Kozłówka	43,5	4,43%	
13.	Kuligi	52	5,30%	TAK
14.	Łazarze	19	1,94%	
15.	Miecze	50	5,10%	TAK
16.	Orzechówka	18	1,83%	
17.	Pieńczykowo	16	1,63%	
18.	Pieńczykówek	0	0,00%	
19.	Przestrzele	9	0,92%	
20.	Rybczyzna	17	1,73%	
21.	Rydzewo	32	3,26%	
22.	Skrodzkie	31	3,16%	
23.	Sołki	41	4,18%	
24.	Stoczek	29	2,96%	
25.	Turczyn	39	3,98%	
26.	Wojdy	29	2,96%	
27.	Woźnawieś I	43	4,38%	
28.	Woźnawieś II	43	4,38%	
29.	Wólka Mała	19	1,94%	
30.	Wólka Piotrowska	21	2,14%	
31.	Rajgród A	47,5	4,84%	TAK
32.	Rajgród B	1	0,10%	
33.	Rajgród C	2,5	0,25%	
	Razem gmina	981	Średnia - 3,03%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ośrodka Opieki Społecznej w Rajgrodzie

4.1.3. Pomoc społeczna

Do sparymetryzowania skali zjawiska udzielanej pomocy społecznej posłużono się danymi o liczbie świadczeń pomocy udzielonych przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Rajgrodzie, z tytułu ubóstwa. Wśród powodów przyznania pomocy społecznej objętych wskaźnikiem pomoc społeczna, pod uwagę wzięto:

- niepełnosprawność,
- długotrwałą lub ciężką chorobę,
- bezradność opiekuńczo-wychowawczą w rodzinach wielodzietnych i niepełnych,
- potrzebę ochrony macierzyństwa lub wielodzietność,
- inne.

Wartość liczbowa może być ułamkowa ponieważ do wyliczenia wskaźników użyto średniej z dwóch lat (2015-2016).

Wskaźnik dla poszczególnych jednostek obliczono jako % liczby przyznanych świadczeń w danej jednostce delimitacyjnej w relacji do liczby świadczeń pomocy dla całej gminy. Wskaźnik ten obrazuje koncentrację zjawiska w danej jednostce delimitacyjnej.

Przyjęto, że zjawisko kryzysowe (problem) istnieje w tych jednostkach delimitacyjnych, w których poziom zjawiska jest wyższy niż 150% średniej dla gminy.

Obszarami o największej koncentracji problemu bezrobocia są zatem jednostki: Bukowo, Biebrza, Kuligi, Miecze, Rajgród A.

Ze względu na rozkład wartości wskaźnika przyjęto iż największa koncentracja negatywnych zjawisk, skutkujących koniecznością pomocy społecznej, występuje w jednostkach: Bełda, Biebrza, Kozłówka, Rydzewo, Woźnawieś I, Woźnawieś II, Wólka Mała, Rajgród A.

Pomoc społeczna według danych z OPS

Lp.	Sołectwo	Liczba świadczeń pomocy społecznej z OPS	Wskaźnik - % liczby świadczeń pomocy społecznej z OPS [%]	Czy występuje problem (wartość wskaźnika przewyższa 150% średniej dla gminy)?
1.	Bełda	23	4,67%	TAK
2.	Bukowo	1	0,20%	
3.	Biebrza	50	10,16%	TAK
4.	Ciszewo	8	1,63%	
5.	Czarna Wieś	9	1,83%	
6.	Danowo	0	0,00%	
7.	Karczewo	2,5	0,51%	
8.	Karwowo	0	0,00%	
9.	Kołaki	0	0,00%	
10.	Kosiły	0	0,00%	
11.	Kosówka	22	4,47%	
12.	Kozłówka	28	5,69%	TAK
13.	Kuligi	1	0,20%	
14.	Łazarze	2	0,41%	
15.	Miecze	12,5	2,54%	
16.	Orzechówka	2	0,41%	
17.	Pieńczykowo	17	3,46%	
18.	Pieńczykówek	0	0,00%	
19.	Przestrzele	2	0,41%	
20.	Rybczyzna	2	0,41%	
21.	Rydzewo	24	4,88%	TAK
22.	Skrodzkie	0	0,00%	
23.	Sołki	8	1,63%	
24.	Stoczek	16,5	3,35%	
25.	Turczyn	8	1,63%	
26.	Wojdy	1,5	0,30%	
27.	Woźnawieś I	53	10,77%	TAK
28.	Woźnawieś II	53	10,77%	TAK
29.	Wólka Mała	27,5	5,59%	TAK
30.	Wólka Piotrowska	2	0,41%	
31.	Rajgród A	101,5	20,63%	TAK
32.	Rajgród B	2	0,41%	
33.	Rajgród C	13	2,64%	
	Razem gmina	492	Średnia - 3,03%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ośrodka Opieki Społecznej w Rajgrodzie

4.1.4. Przestępczość

Do wyznaczenia umownego wskaźnika przestępczości posłużono się danymi udostępnionymi przez Komendę Powiatową Policji w Grajewie.

Obliczono sumę liczby wykroczeń uciążliwych społecznie i przestępstw stwierdzonych w poszczególnych jednostkach delimitacyjnych.

Wskaźnik przestępczości w poszczególnych jednostkach delimitacyjnych wyrażono jako procent liczby wykroczeń uciążliwych społecznie i przestępstw stwierdzonych w poszczególnych jednostkach, w relacji do całkowitej sumy tych zdarzeń w gminie. Wskaźnik ten obrazuje koncentrację zjawiska w danej jednostce delimitacyjnej.

Przyjęto założenie, że zjawisko niekorzystne występuje na terenie danej jednostki delimitacyjnej, jeśli wartość wskaźnika na tym obszarze, jest równa lub wyższa od 5%.

Ze względu na rozkład wartości wskaźnika przyjęto, iż największa koncentracja przestępczości występuje w jednostkach: Bełda, Biebrza, Miecze, Rajgród A, Rajgród B, Rajgród C.

Przestępczość wg danych z Policji

Lp.	Jednostka delimitacyjna	Wykroczenia uciążliwe społecznie wg danych Policji	Przestępstwa wg danych Policji	Suma	Wskaźnik przestępczości [%]	Czy występuje problem (wartość wskaźnika przewyższa 5%)?
1.	Bełda	6		6,00	10,00%	TAK
2.	Bukowo			0,00	0,00%	
3.	Biebrza		3	3,00	5,00%	TAK
4.	Ciszewo			0,00	0,00%	
5.	Czarna Wieś	1	1	2,00	3,33%	
6.	Danowo			0,00	0,00%	
7.	Karczewo		1	1,00	1,67%	
8.	Karwowo		1	1,00	1,67%	
9.	Kołaki			0,00	0,00%	
10.	Kosiły			0,00	0,00%	
11.	Kosówka		1	1,00	1,67%	
12.	Kozłówka		1	1,00	1,67%	
13.	Kuligi			0,00	0,00%	
14.	Łazarze			0,00	0,00%	
15.	Miecze	1	2	3,00	5,00%	TAK
16.	Orzechówka			0,00	0,00%	
17.	Pieńczykowo			0,00	0,00%	
18.	Pieńczykówek			0,00	0,00%	
19.	Przestrzele			0,00	0,00%	

Lp.	Jednostka delimitacyjna	Wykroczenia uciążliwe społecznie wg danych Policji	Przestępstwa wg danych Policji	Suma	Wskaźnik przestępczości [%]	Czy występuje problem (wartość wskaźnika przewyższa 5%)?
20.	Rybczyzna			0,00	0,00%	
21.	Rydzewo			0,00	0,00%	
22.	Skrodzkie			0,00	0,00%	
23.	Sołki			0,00	0,00%	
24.	Stoczek			0,00	0,00%	
25.	Turczyn			0,00	0,00%	
26.	Wojdy			0,00	0,00%	
27.	Woźnawies I			0,00	0,00%	
28.	Woźnawies II			0,00	0,00%	
29.	Wólka Mała			0,00	0,00%	
30.	Wólka Piotrowska			0,00	0,00%	
31.	Rajgród A	18	14	32,00	53,33%	TAK
32.	Rajgród B	3	2	5,00	8,33%	TAK
33.	Rajgród C	2	3	5,00	8,33%	TAK
	Razem gmina	31	29	60,00	-	

Źródło: Opracowanie własne.

4.1.5. Udział w życiu społecznym i kulturalnym

Wskaźnik udziału w życiu społecznym i kulturalnym obliczono na podstawie danych z Urzędu Miejskiego w Rajgrodzie oraz danych GUS dotyczących udziału mieszkańców gminy w organizowanych na jej terenie wydarzeniach o charakterze kulturalnym, rekreacyjnym i sportowym. Tabela poniżej zawiera informacje o liczbie uczestników imprez pochodzących z różnych jednostek, tych uczestników którzy są mieszkańcami gminy. Wartość liczbowa może być ułamkowa ponieważ do wyliczenia wskaźników użyto średniej z dwóch lat (2015-2016). Wskaźnik delimitacyjny pokazuje ile razy średniorocznie, każdy mieszkaniec danego sołectwa/ jednostki delimitacyjnej brał udział w imprezach/ wydarzeniach o charakterze kulturalnym, rekreacyjnym i sportowym.

Przyjęto założenie, że zjawisko niekorzystne występuje na terenie danej jednostki delimitacyjnej, jeśli wartość wskaźnika końcowego jest niższa niż 80% średniej dla gminy.

Ze względu na rozkład wartości wskaźnika przyjęto iż największa koncentracja negatywnych zjawisk – niski udział w życiu społecznym i kulturalnym, występuje w jednostkach: Biebrza, Ciszewo, Czarna Wieś, Karwowo, Kosiły, Kozłówka, Kuligi, Łazarze, Orzechówka, Skrodzkie, Stoczek, Wojdy, Wólka Piotrowska, Rajgród A.

Udział w życiu społecznym i kulturalnym

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba mieszkańców - uczestników zajęć kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych	Wskaźnik uczestnictwa [liczba uczestników/ liczba Mk]	Czy problem występuje? (wartość niższa od 80% średniej dla gminy)
1.	Belda	240	148	0,62	
2.	Bukowo	42	21	0,50	
3.	Biebrza	399	150	0,38	TAK
4.	Ciszewo	113	38	0,34	TAK
5.	Czarna Wieś	158	48	0,30	TAK
6.	Danowo	48	24	0,50	
7.	Karczewo	55	22	0,40	
8.	Karwowo	50	19	0,38	TAK
9.	Kołaki	69	28	0,41	
10.	Kosiły	135	43	0,32	TAK
11.	Kosówka	239	185	0,77	
12.	Kozłówka	139	44	0,32	TAK
13.	Kuligi	136	44	0,32	TAK
14.	Łazarze	119	39	0,33	TAK
15.	Miecie	199	202	1,02	
16.	Orzechówka	61	22	0,36	TAK
17.	Pieńczykowo	110	111	1,01	
18.	Pieńczykówek	33	17	0,52	
19.	Przestrzele	33	17	0,52	

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba mieszkańców - uczestników zajęć kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych	Wskaźnik uczestnictwa [liczba uczestników/ liczba Mk]	Czy problem występuje? (wartość niższa od 80% średniej dla gminy)
20.	Rybczyzna	78	32	0,41	
21.	Rydzewo	183	96	0,52	
22.	Skrodzkie	109	37	0,34	TAK
23.	Sołki	68	28	0,41	
24.	Stoczek	137	44	0,32	TAK
25.	Turczyn	73	29	0,40	
26.	Wojdy	101	38	0,38	TAK
27.	Woźnawieś I	178	142	0,80	
28.	Woźnawieś II	287	244	0,85	
29.	Wólka Mała	44	22	0,50	
30.	Wólka Piotrowska	80	28	0,35	TAK
31.	Rajgród A	1137	387	0,34	TAK
32.	Rajgród B	206	116	0,56	
33.	Rajgród C	263	130	0,49	
	Razem gmina	5322	2595	0,49	

Źródło: Opracowanie własne

4.1.6. Kapitał społeczny

Na wskaźnik kapitału społecznego w poszczególnych jednostkach złożyły się zagregowane:

- liczba organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji według danych Krajowego Rejestru Sądowego) na 100 mieszkańców,
- wielkość frekwencji wyborczej w ostatnich wyborach parlamentarnych (2015 r.) w poszczególnych jednostkach.

Przyjęto, że istnieje problem w danej jednostce delimitacyjnej (stan kryzysowy), gdy przynajmniej zachodzi jedno z poniższych zjawisk:

- wskaźnik liczby organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji według danych Krajowego Rejestru Sądowego) jest niższy od średniej dla gminy,
- wielkość frekwencji wyborczej w ostatnich wyborach parlamentarnych (2015 r.) w danej jednostce jest poniżej 80% średniej dla gminy.

Największa koncentracja negatywnych zjawisk występuje w wielu jednostkach delimitacyjnych gminy.

Kapitał społeczny

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba organizacji pozarządowych [szt.]	Liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców [szt./100 Mk]	Czy wskaźnik liczby organizacji pozarządowych na 100 Mk niższy od średniej dla gminy?	Frekwencja wyborcza [%]	Czy frekwencja niższa od 80% średniej dla gminy?	Czy występuje problem? (Przynajmniej jedna odpowiedź cząstkowa na tak)
1.	Betda	240	2	0,8333		25,97	TAK	TAK
2.	Bukowo	42		0,0000	TAK	32,55		TAK
3.	Biebrza	399	1	0,2506	TAK	32,63		TAK
4.	Ciszewo	113		0,0000	TAK	25,97	TAK	TAK
5.	Czarna Wieś	158		0,0000	TAK	35,85		TAK
6.	Danowo	48		0,0000	TAK	32,55		TAK
7.	Karczewo	55	1	1,8182		29,64		
8.	Karwowo	50		0,0000	TAK	32,55		TAK
9.	Kołaki	69		0,0000	TAK	32,55		TAK
10.	Kosiły	135	1	0,7407		32,55		
11.	Kosówka	239	1	0,4184		32,55		
12.	Kozłówka	139		0,0000	TAK	25,97	TAK	TAK
13.	Kuligi	136		0,0000	TAK	29,64		TAK
14.	Łazarze	119		0,0000	TAK	25,97	TAK	TAK
15.	Miecze	199	2	1,0050		32,55		
16.	Orzechówka	61		0,0000	TAK	29,64		TAK
17.	Pieńczykowo	110		0,0000	TAK	32,63		TAK
18.	Pieńczykówek	33		0,0000	TAK	32,63		TAK
19.	Przestrzele	33		0,0000	TAK	32,55		TAK
20.	Rybczyzna	78		0,0000	TAK	35,85		TAK
21.	Rydzewo	183	1	0,5464		32,55		
22.	Skrodzkie	109		0,0000	TAK	32,55		TAK
23.	Sołki	68		0,0000	TAK	32,63		TAK
24.	Stoczek	137		0,0000	TAK	25,97	TAK	TAK
25.	Turczyn	73		0,0000	TAK	25,97	TAK	TAK
26.	Wojdy	101		0,0000	TAK	35,85		TAK
27.	Woźnawieś I	178	2	1,1236		29,64		
28.	Woźnawieś II	287	2	0,6969		29,64		
29.	Wólka Mała	44		0,0000	TAK	32,55		TAK
30.	Wólka Piotrowska	80		0,0000	TAK	32,55		TAK
31.	Rajgród A	1137	3	0,2639	TAK	35,85		TAK
32.	Rajgród B	206	1	0,4854		35,85		
33.	Rajgród C	263	1	0,3802		35,85		
	Razem gmina	5322	18	0,3382	-	32,57	-	-

Źródło: Opracowanie własne

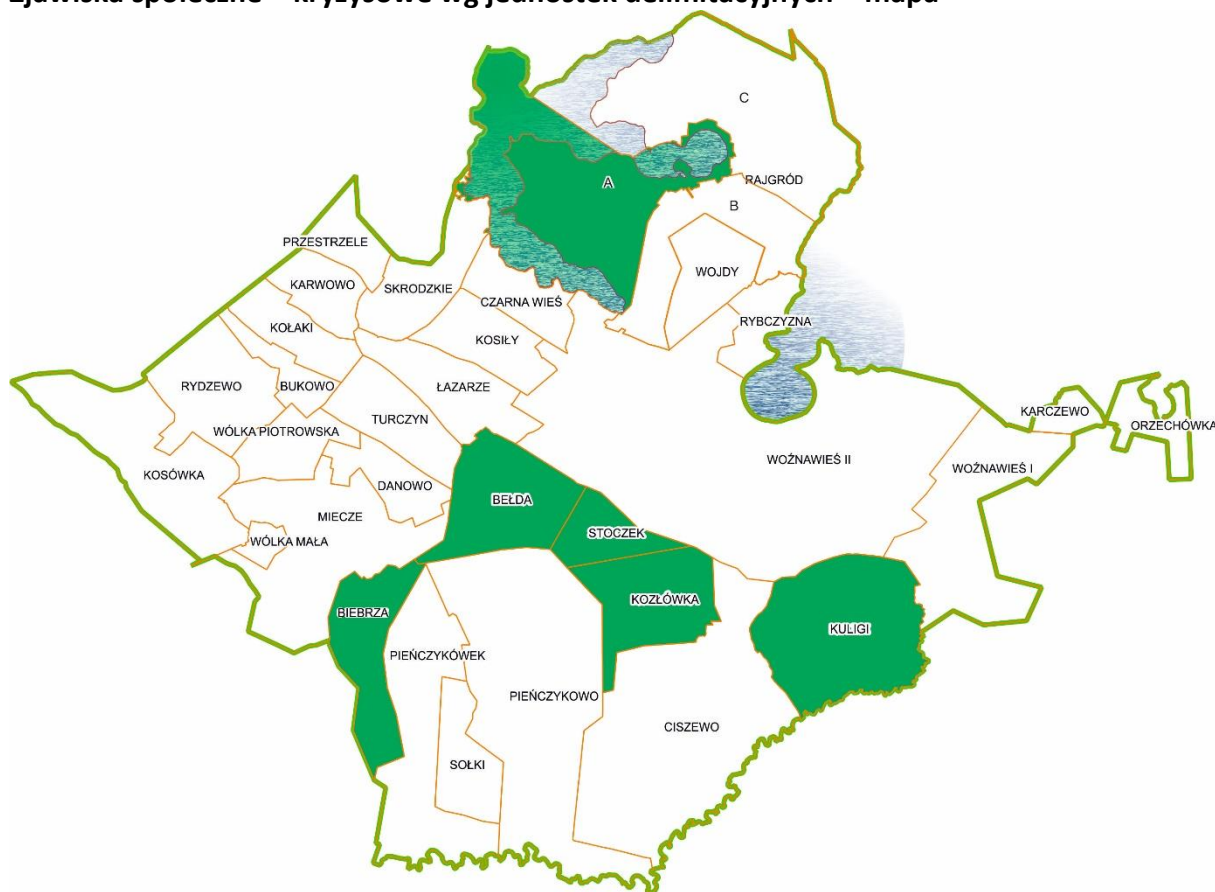
4.1.7. Zjawiska społeczne ogółem

Ocenę zjawisk społecznych ogółem opracowano wskazując liczbę zjawisk kryzysowych występujących w poszczególnych jednostkach delimitacyjnych.

W ocenie zagregowanej sfery zjawisk społecznych przyjęto, że największe nasilenie zjawisk negatywnych występuje na tych obszarach, na których występują **co najmniej 3 zdiagnozowane zjawiska cząstkowe**.

Uzyskane wyniki wskazują, że niekorzystne zjawiska społeczne z największą intensywnością koncentrują się w następujących sołectwach: Bełda, Biebrza, Kozłówka, Kuligi, Stoczek, Rajgród A.

Zjawiska społeczne – kryzysowe wg jednostek delimitacyjnych – mapa

Źródło: Opracowanie własne

Zjawiska społeczne

Lp.	Sołectwo	Czynniki społeczne (zjawisko kryzysowe występuje – TAK)						Liczba zjawisk kryzysowych
		bezrobocie	ubóstwo	pomoc społeczna	przestępczość	udział w życiu społecznym i kulturalnym	kapitał społeczny	
1.	Bełda			TAK	TAK		TAK	3
2.	Bukowo		TAK				TAK	2
3.	Biebrza	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	6
4.	Ciszewo					TAK	TAK	2
5.	Czarna Wieś					TAK	TAK	2
6.	Danowo						TAK	1
7.	Karczewo							0
8.	Karwowo					TAK	TAK	2
9.	Kołaki						TAK	1
10.	Kosiły					TAK		1
11.	Kosówka							0
12.	Kozłówka			TAK		TAK	TAK	3
13.	Kuligi		TAK			TAK	TAK	3
14.	Łazarze					TAK	TAK	2
15.	Miecze		TAK		TAK			2
16.	Orzechówka					TAK	TAK	2
17.	Pieńczykowo						TAK	1
18.	Pieńczykówek						TAK	1
19.	Przestrzele						TAK	1
20.	Rybczyzna						TAK	1
21.	Rydzewo	TAK		TAK				2
22.	Skrodzkie					TAK	TAK	2
23.	Sołki						TAK	1
24.	Stoczek	TAK				TAK	TAK	3
25.	Turczyn						TAK	1
26.	Wojdy					TAK	TAK	2
27.	Woźnawieś I	TAK		TAK				2
28.	Woźnawieś II	TAK		TAK				2
29.	Wólka Mała			TAK			TAK	2
30.	Wólka Piotrowska					TAK	TAK	2
31.	Rajgród A	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	6
32.	Rajgród B				TAK			1
33.	Rajgród C				TAK			1

Źródło: Opracowanie własne

4.2. Zjawiska gospodarcze

Ocenę występowania negatywnych zjawisk w zakresie czynników gospodarczych przeprowadzono na podstawie danych z Krajowego Rejestru Sądowego i Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej.

Dane o liczbie podmiotów gospodarczych uzyskane z KRS i CEIDG w poszczególnych sołectwach zsumowano i przeliczono na 100 mieszkańców danego sołectwa.³

Przyjęto, że problem w zakresie liczby przedsiębiorstw występuje w tych jednostkach delimitacyjnych, w których poziom wskaźnika jest niższy od średniej dla gminy. Średnia dla gminy wynosi 4,66; problem zatem występuje w jednostkach o wartości wskaźnika poniżej 4,66.

Uzyskane wyniki wskazują, że niekorzystne zjawiska gospodarcze koncentrują się w wielu jednostkach delimitacyjnych. Uzyskane wyniki wskazują, że niekorzystne zjawiska gospodarcze z największą intensywnością koncentrują się w następujących sołectwach: Biebrza, Ciszewo, Karczewo, Karwowo, Kosiły, Kozłówka, Kuligi, Łazarze, Orzechówka, Pieńczykowo, Pieńczykówek, Przestrzele, Rybczyzna, Rydzewo, Skrodzkie, Stoczek, Turczyn, Wojdy, Woźnawieś I, Woźnawieś II, Wólka Mała, Wólka Piotrowska, Rajgród A.

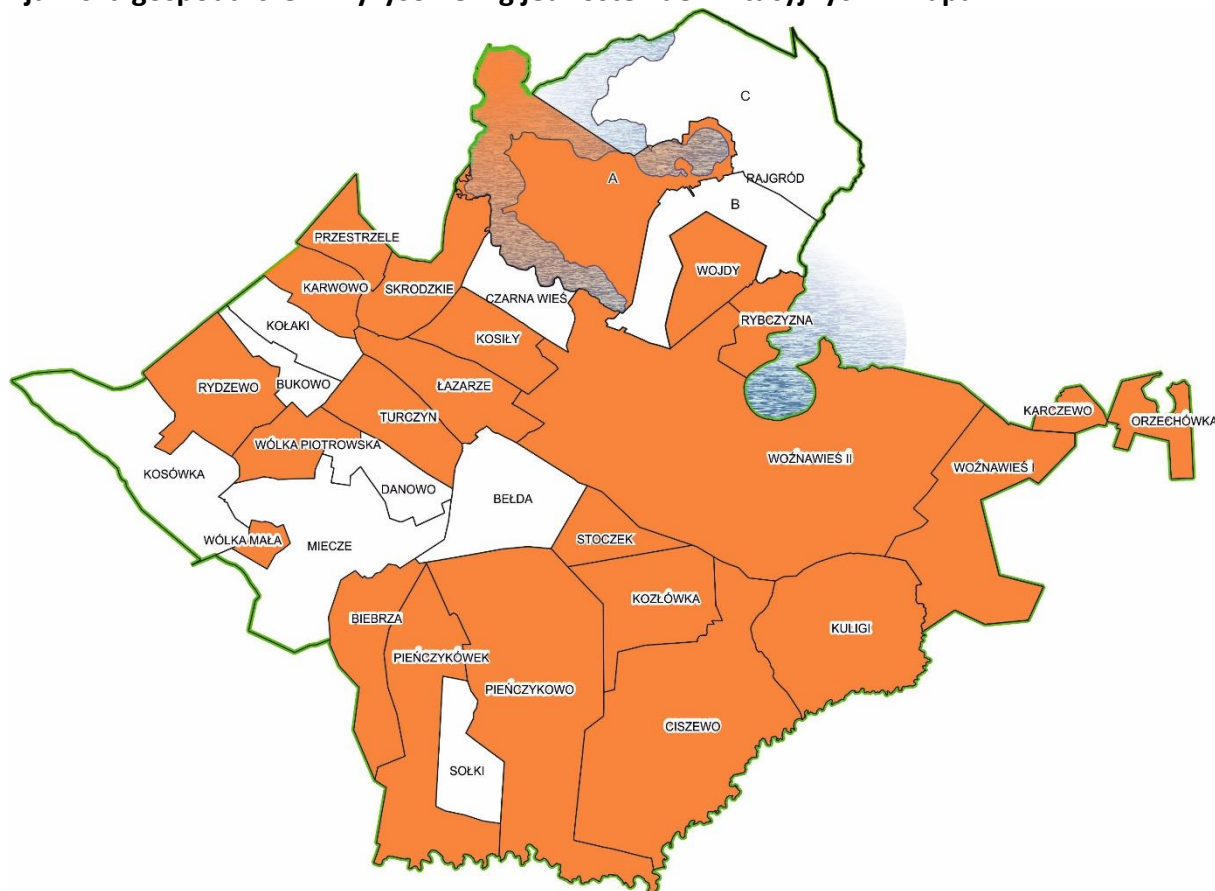
³ Dane na 31.12.2016.

Zjawiska gospodarcze

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba przedsiębiorstw wg KRS	Liczba podmiotów gospodarczych wg CEIDG	Liczba podmiotów gospodarczych łącznie na 100 mieszkańców	Czy istnieje problem (wartość poniżej średniej dla gminy)?
1.	Bełda	240		21	8,75	
2.	Bukowo	42		2	4,76	
3.	Biebrza	399		17	4,26	TAK
4.	Ciszewo	113		3	2,65	TAK
5.	Czarna Wieś	158	1	12	8,23	
6.	Danowo	48		4	8,33	
7.	Karczewo	55		1	1,82	TAK
8.	Karwowo	50		0	0,00	TAK
9.	Kołaki	69		6	8,70	
10.	Kosiły	135		5	3,70	TAK
11.	Kosówka	239		13	5,44	
12.	Kozłówka	139		4	2,88	TAK
13.	Kuligi	136		6	4,41	TAK
14.	Łazarze	119		4	3,36	TAK
15.	Miecze	199	1	16	8,54	
16.	Orzechówka	61		1	1,64	TAK
17.	Pieńczykowo	110		4	3,64	TAK
18.	Pieńczykówek	33		0	0,00	TAK
19.	Przestrzele	33		0	0,00	TAK
20.	Rybczyzna	78		1	1,28	TAK
21.	Rydzewo	183		6	3,28	TAK
22.	Skrodzkie	109		1	0,92	TAK
23.	Sołki	68		5	7,35	
24.	Stoczek	137		5	3,65	TAK
25.	Turczyn	73		0	0,00	TAK
26.	Wojdy	101		4	3,96	TAK
27.	Woźnawieś I	178		1	0,56	TAK
28.	Woźnawieś II	287	1	11	4,18	TAK
29.	Wólka Mała	44		0	0,00	TAK
30.	Wólka Piotrowska	80		0	0,00	TAK
31.	Rajgród A	1137	8	39	4,13	TAK
32.	Rajgród B	206	0	22	10,68	
33.	Rajgród C	263	0	25	9,51	
	Razem gmina	5322	11	239	4,70	

Źródło: Opracowanie własne.

Zjawiska gospodarcze – kryzysowe wg jednostek delimitacyjnych – mapa

Źródło: Opracowanie własne

4.3. Czynniki środowiskowe

Przy ocenie występowania negatywnych zjawisk w zakresie środowiska przyrodniczego posłużono się następującymi danymi:

- narażeniem na emisje pyłów (dane wg Programu ochrony powietrza),
- występowaniem pokryć dachowych zawierających azbest (dane wg Bazy Azbestowej).

Przy ocenie występowania negatywnych zjawisk w zakresie środowiska przyrodniczego posłużono się bazą danych o działkach i budynkach z pokryciem dachowym wykonanym z azbestu⁴.

Dane dotyczące rozmieszczenia azbestu w gminie przyjęto jako wskaźnik prezentujący liczbę budynków z wyrobami azbestowymi na dachach do usunięcia w relacji do powierzchni danej

⁴ <http://www.bazaazbestowa.gov.pl> stan na 10.02.2018.

jednostki delimitacyjnej na 100 ha. W ocenie zjawiska przyjęto, że nasilenie zjawisk negatywnych występuje na tych obszarach, na których wartość wskaźnika jest wyższa niż 150% średniej dla gminy. Średnia dla gminy wynosi 3,69 liczby działek na 100 ha, problem występuje na obszarach powyżej wartości 5,53 liczby działek na 100 ha.

Narażenie na emisje pyłów PM 2,5 przyjęto jako procentowy udział mieszkańców narażonych na emisje PM 2,5 wg sołectw. Stężenie PM 2,5 pochodzące z łącznej emisji na terenie gminy wynosiło od 13,6 do 17,8 mikrometrów/m³. Dane wg *Programu ochrony powietrza dla strefy podlaskiej*, 2013, str. 171.

W ocenie zjawiska przyjęto, że nasilenie zjawisk negatywnych występuje na tych obszarach, na których wartość wskaźnika jest wyższa niż 5%.

Przyjęto, że istnieje problem w sferze środowiskowej, w danej jednostce delimitacyjnej (stan kryzysowy), gdy przynajmniej zachodzi jedno z poniższych zjawisk:

- wskaźnik liczby budynków z azbestem na 100 ha jest wyższy niż 150% średniej dla gminy,
- procentowy udział mieszkańców narażonych na emisje PM 2,5 wynosi 5% i więcej.

Zjawiska środowiskowe

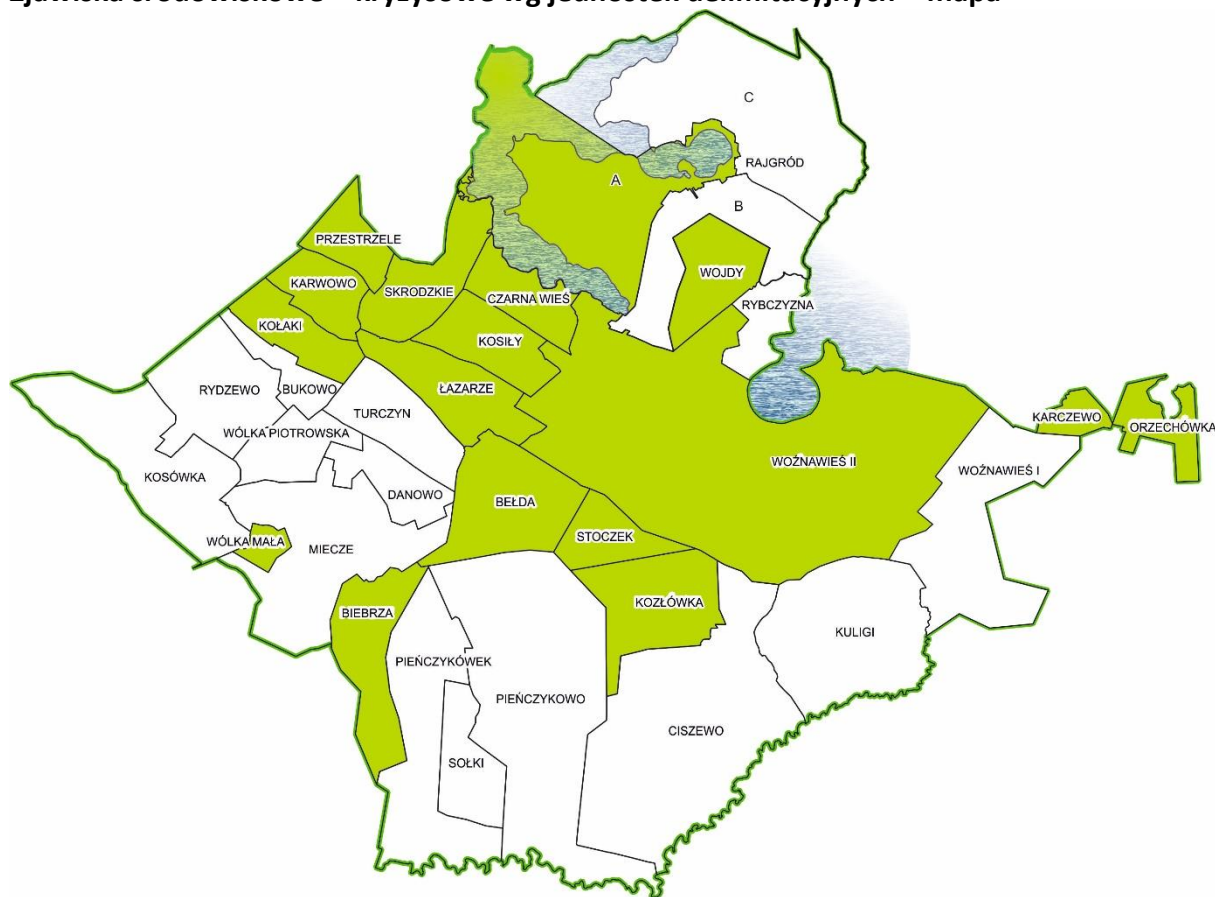
Lp.	Sołectwo	Powierzchnia [ha]	Liczba mieszkańców	Liczba budynków z wyrobami azbestowymi na dachach do usunięcia	Liczba budynków z azbestem na 100 ha	Czy występuje problem? (wartość powyżej 150% średniej dla gminy)?	Udział mieszkańców narażonych na emisje pyłów [%]	Czy występuje problem? (wartość powyżej 5%)?	Czy występuje problem? (Przynajmniej jedna odpowiedź cząstkowa na tak)
1.	Bełda	548,65	240	71	12,94	TAK	4,51%		TAK
2.	Bukowo	160,47	42	8	4,99		0,79%		
3.	Biebrza	425,15	399	30	7,06	TAK	7,50%	TAK	TAK
4.	Ciszewo	1 578,97	113	40	2,53		2,12%		
5.	Czarna Wieś	249,80	158	44	17,61	TAK	2,97%		TAK
6.	Danowo	244,63	48	10	4,09		0,90%		
7.	Karczewo	97,62	55	9	9,22	TAK	1,03%		TAK
8.	Karwowo	229,66	50	13	5,66	TAK	0,94%		TAK
9.	Kołaki	256,88	69	23	8,95	TAK	1,30%		TAK
10.	Kosiły	315,88	135	47	14,88	TAK	2,54%		TAK
11.	Kosówka	798,50	239	25	3,13		4,49%		
12.	Kozłówka	501,36	139	38	7,58	TAK	2,61%		TAK
13.	Kuligi	897,77	136	14	1,56		2,56%		
14.	Łazarze	405,04	119	34	8,39	TAK	2,24%		TAK
15.	Miecze	922,43	199	33	3,58		3,74%		
16.	Orzechówka	195,01	61	12	6,15	TAK	1,15%		TAK

Lp.	Sołectwo	Powierzchnia [ha]	Liczba mieszkańców	Liczba budynków z wyrobami azbestowymi na dachach do usunięcia	Liczba budynków z azbestem na 100 ha	Czy występuje problem? (wartość powyżej 150%)	Udział mieszkańców narażonych na emisje pyłów [%]	Czy występuje problem? (wartość powyżej 5%)?	Czy występuje problem? (Przynajmniej jedna odpowiedź cząstkowa na
17.	Pieńczykowo	1 643,52	110	22	1,34		2,07%		
18.	Pieńczykówek	801,60	33	1	0,12		0,62%		
19.	Przestrzele	200,03	33	16	8,00	TAK	0,62%		TAK
20.	Rybczyzna	205,50	78	5	2,43		1,47%		
21.	Rydzewo	515,12	183	28	5,44		3,44%		
22.	Skrodzkie	385,19	109	22	5,71	TAK	2,05%		TAK
23.	Sołki	287,65	68	3	1,04		1,28%		
24.	Stoczek	228,70	137	30	13,12	TAK	2,57%		TAK
25.	Turczyn	360,75	73	8	2,22		1,37%		
26.	Wojdy	327,24	101	50	15,28	TAK	1,90%		TAK
27.	Woźnawieś I	819,60	178	24	2,93		3,34%		
28.	Woźnawieś II	3 269,44	287	7	0,21		5,39%	TAK	TAK
29.	Wólka Mała	65,55	44	12	18,31	TAK	0,83%		TAK
30.	Wólka Piotrowska	255,34	80	12	4,70		1,50%		
31.	Rajgród A	1 486,90	1 137	37	2,49		21,36%	TAK	TAK
32.	Rajgród B	550,20	206	16	2,91		3,87%		
33.	Rajgród C	1 481,40	263	20	1,35		4,94%		
	Razem gmina	20 711,53	5 322	764	3,69				

Źródło: Opracowanie własne.

Uzyskane wyniki wskazują, że niekorzystne zjawiska z największą intensywnością koncentrują się w następujących jednostkach: Bełda, Biebrza, Czarna Wieś, Karczewo, Karwowo, Kołaki, Kosity, Kozłówka, Łazarze, Orzechówka, Przestrzele, Skrodzkie, Stoczek, Wojdy, Woźnawieś II, Wólka Mała, Rajgród A.

Zjawiska środowiskowe – kryzysowe wg jednostek delimitacyjnych – mapa

Źródło: Opracowanie własne

4.4. Czynniki przestrzenno-funkcjonalne

Stan kryzysowy wywołany koncentracją negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych może przejawiać się w szczególności niewystarczającym wyposażeniem w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złym stanem technicznym lub niefunkcjonalnością, brakiem dostępu do usług, niedostosowaniem rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niedoborem lub niską jakością terenów publicznych.

Przy ocenie występowania negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych posłużono się:

- danymi z Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa prowadzonej przez Policję⁵ dotyczących takich zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych jak: niewłaściwa infrastruktura drogowa, zła organizacja ruchu, spożywanie alkoholu w miejscach niedozwolonych, dzikie wysypiska, dzikie kąpieliska, grupowanie się małoletnich zagrożonych demoralizacją, niestrzeżone przejazdy kolejowe i przejścia przez tory, nieprawidłowe parkowanie, przekraczanie prędkości;

⁵ <https://mapy.geoportal.gov.pl/iMapLite/KMZBPublic.html>, stan na 10.02.2018.

— danymi o dostępności obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu.

W gminie Rajgród funkcjonuje 6 szkół z siedzibą w Rajgrodzie (2), Rydzewie, Mieczach, Bełdzie, Karczewie. W gminie Rajgród opiekę dzieciom w wieku przedszkolnym oferują cztery placówki: w Rajgrodzie, w Bełdzie, w Mieczach, Karczewie.

Na terenie gminy Rajgród działa Dom Kultury w Rajgrodzie, świetlica w Pieńczykowie, w Kosówce, w Rajgrodzie. Na terenie gminy funkcję integracyjno-kulturalną spełniają także remizy strażackie w miejscowościach: Woźnawieś, Miecze, Rydzewo, Bełda.

Dane o dostępności obiektów kultury oznaczają liczbę obiektów kultury w najbliższym otoczeniu, tzn. z danego sołectwa (jednostki delimitacyjnej) i sołectw (jednostek delimitacyjnych) sąsiednich. Przy czym oddziaływanie ośrodka kultury w mieście Rajgród zostało podwojone ze względu na szeroką ofertę usług. Dostępność jest mierzona liczbą obiektów na 100 mieszkańców danej jednostki.

Przykładowo dla sołectwa Łazarze: liczba obiektów w sołectwie Rydzewo wynosi 2, w sąsiednich odpowiednio: Bukowo – 0, Wólka Piotrowska – 0, Kosówka – 1. Razem Rydzewo – 3 obiekty (2 w Rydzewo + sąsiedni w Kosówce). Liczba mieszkańców sołectwa wynosi 183, w przeliczeniu na 100 mieszkańców wskaźnik wynosi: $3/183 * 100 = 1,64$ szt./ 100 Mk. W ten sposób określoną liczbę obiektów przeliczono na 100 mieszkańców danego sołectwa.

Przyjęto że istnieje problem cząstkowy jeśli:

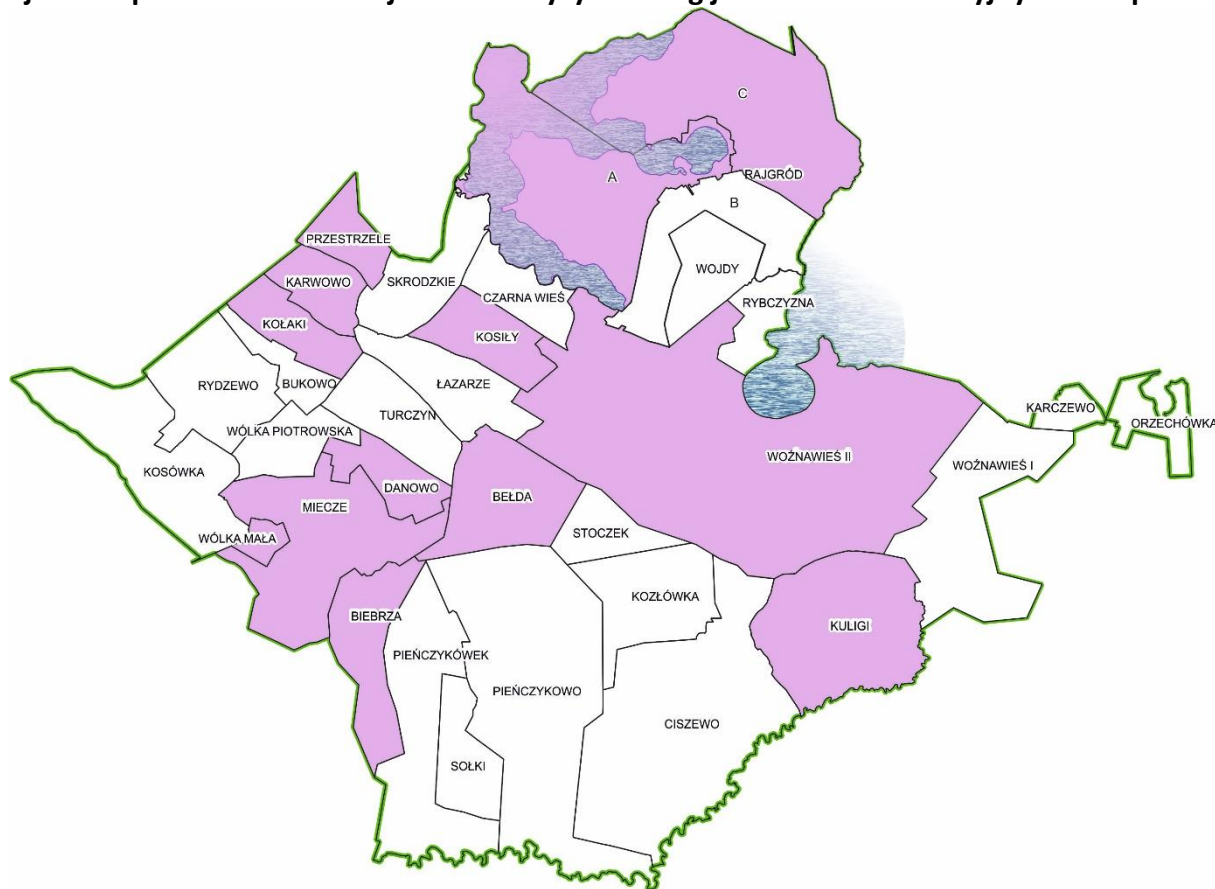
- Wskaźnik - Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne wg Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa [szt./100 Mk] jest powyżej 150% średniej dla gminy,
- Wskaźnik – Dostępność do obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu [szt./ 100 Mk] jest poniżej 50% średniej dla gminy.

W ocenie zagregowanej zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych przyjęto, że największe nasilenie zjawisk negatywnych występuje na tych obszarach, na których istnieje co najmniej jeden problem cząstkowy.

Uzyskane wyniki wskazują, że niekorzystne zjawiska koncentrują się w następujących jednostkach: Bełda, Biebrza, Danowo, Karwowo, Kołaki, Kosyły, Kuligi, Miecze, Przestrzele, Woźnawieś II, Wólka Mała, Rajgród A, Rajgród C.

Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne – kryzysowe wg jednostek delimitacyjnych – mapa

Źródło: Opracowanie własne

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY RAJGRÓD

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców	Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne wg Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa [szt.]	WSKAŹNIK - Liczba zjawisk [szt./ 100 Mk]	Czy powyżej 150% średniej dla gminy?	Dostępność do obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu [szt]	WSKAŹNIK - Dostępność do obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu [szt./ 100 Mk]	Czy poniżej 50% średniej dla gminy?	Czy istnieje problem zagregowany? (co najmniej jeden problem cząstkowy)
1.	Bełda	240	13	5,42	TAK	6	2,50		TAK
2.	Bukowo	42	0	0,00		2	4,76		
3.	Biebrza	399	0	0,00		3	0,75	TAK	TAK
4.	Ciszewo	113	0	0,00		2	1,77		
5.	Czarna Wieś	158	0	0,00		7	4,43		
6.	Danowo	48	2	4,17	TAK	6	12,50		TAK
7.	Karczewo	55	0	0,00		3	5,45		
8.	Karwowo	50	0	0,00		0	0,00	TAK	TAK
9.	Kołaki	69	0	0,00		0	0,00	TAK	TAK
10.	Kosiły	135	1	0,74		1	0,74	TAK	TAK
11.	Kosówka	239	3	1,26		6	2,51		
12.	Kozłówka	139	0	0,00		2	1,44		
13.	Kuligi	136	0	0,00		1	0,74	TAK	TAK
14.	Łazarze	119	1	0,84		4	3,36		
15.	Miecze	199	13	6,53	TAK	6	3,02		TAK
16.	Orzechówka	61	0	0,00		3	4,92		
17.	Pieńczykowo	110	0	0,00		4	3,64		
18.	Pieńczykówek	33	0	0,00		2	6,06		
19.	Przestrzele	33	0	0,00		0	0,00	TAK	TAK
20.	Rybczyzna	78	0	0,00		3	3,85		
21.	Rydzewo	183	0	0,00		3	1,64		
22.	Skrodzkie	109	0	0,00		6	5,50		
23.	Sołki	68	0	0,00		1	1,47		
24.	Stoczek	137	1	0,73		5	3,65		
25.	Turczyn	73	1	1,37		3	4,11		
26.	Wojdy	101	0	0,00		7	6,93		
27.	Woźnawieś I	178	0	0,00		3	1,69		
28.	Woźnawieś II	287	7	2,44	TAK	9	3,14		TAK
29.	Wólka Mała	44	5	11,36	TAK	4	9,09		TAK
30.	Wólka Piotrowska	80	0	0,00		6	7,50		
31.	Rajgród A	1137	31	2,73	TAK	6	0,53	TAK	TAK
32.	Rajgród B	206	1	0,49		6	2,91		
33.	Rajgród C	263	7	2,66	TAK	6	2,28		TAK
	Razem gmina	5322	86	1,62		126	2,37		

Źródło: Opracowanie własne.

4.5. Czynniki techniczne

Ostatnią grupą rozpatrywanych zjawisk, są zjawiska techniczne. W ich obrębie pod uwagę brano degradację stanu technicznego obiektów gminnych, dysfunkcje rozwiązań technicznych umożliwiającą efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, stan i liczbę zabytków.

Na potrzeby delimitacji obszaru gminy określono dwa podstawowe zjawiska o charakterze technicznym:

- liczba i stan obiektów gminnych,
- liczba obiektów zabytkowych.

Zrezygnowano z analizy poziomu zwodociągowania i gminy ponieważ ten poziom jest wysoki, a dostępem do sieci wodociągowej nie są objęte głównie obszary kolonijne i peryferyjne, budowa sieci wodociągowej w większości takich lokalizacji nie jest uzasadniona ekonomicznie i nie będzie realizowana na szeroką skalę. Możliwości delimitacji i zróżnicowania jednostek oraz planowania działań rewitalizacyjnych w tym zakresie są niewielkie.

Zrezygnowano z analizy poziomu skanalizowania gminy ponieważ ze względu na duże rozproszenie miejscowości w gminie, budowa sieci kanalizacyjnej w większości miejscowości nie jest uzasadniona ekonomicznie i nie będzie realizowana na szeroką skalę. Możliwości delimitacji i zróżnicowania jednostek oraz planowania działań rewitalizacyjnych w tym zakresie są niewielkie.

Liczba i stan obiektów gminnych

Budynki stanowiące własność Gminy Rajgród: budynek Urzędu Miejskiego, remiza OSP Rajgród, remiza OSP Woźnawieś, remiza OSP Mieczem remiza OSP Rydzewo, remiza OSP Bełda, budynek poszkolny SP Kozłówka, budynek świetlicy we wsi Kosówka, budynek świetlicy we wsi Pieńczykowo, budynek Zakładu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rajgrodzie, budynki Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie: przy ul. Szkolnej 24, przy ul. Stanki 14, budynek Szkoły Podstawowej w Rydzewie, budynek wielofunkcyjny w Rajgrodzie przy ul. Warszawskiej 9 (Ośrodek Pomocy Społecznej, Biblioteka, Dom Kultury), budynek szkolny SP Miecze, budynek szkolny SP Bełda, budynek szkolny SP Woźnawieś z siedzibą w Karczewie.

W miejscowości Biebrza znajdują się zdegradowane obiekty po byłym zakładzie, który zajmował się hodowlą trzody chlewnej i bydła oraz uprawą ziemi oraz niezagospodarowane działki – tereny z planowanym przeznaczeniem na tereny rekreacyjne i otwarte tereny kultury. Gmina stara się pozyskać tereny po zakładzie i wybudować w tym miejscu centrum przedsiębiorczości/ park rozwoju (szerzej w analizie pogłębionej).

Stan części w/w obiektów gminnych jest w części lub w całości zdegradowany lub wysoce niezadowolający. Dotyczy to niżej wymienionych obiektów:

- budynek Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie, ul. Stanki wymaga budowy obiektów sportowych: lekkoatletycznych, boisk z bieżnią, trybun, zaplecza itp.,
- budynek Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie, ul. Szkolna wymaga remontu i przebudowy związanej ze zmianą przeznaczenia obiektu na centrum kulturalno-turystyczno-sportowe, w którym mieściłby się dom kultury, sala, kinowa, taras widokowy,
- w miejscowości Miecze miejscem spotkań jest stara remiza, która wymaga pilnego remontu i rozbudowy,
- w miejscowości Bełda miejscem spotkań jest stara remiza, która wymaga pilnego remontu i rozbudowy,
- obiekty szkolno-przedszkolne w miejscowościach: Rydzewo, Miecze, Karczewo, Bełda - wymagają gruntownych remontów.
- obiekt po byłej szkole w Kozłówce - jest niezagospodarowany, wymaga remontu i przeznaczenia na cele kulturalne.

Przyjęto, że w zakresie stanu technicznego obiektów gminnych istnieje negatywne zjawisko częściowe (problem) jeśli przynajmniej jeden z obiektów w danej jednostce delimitacyjnej wymaga remontu lub przebudowy. Dotyczy to w/w 11 budynków/ obiektów.

Liczba i stan obiektów zabytkowych

Zaprezentowano listę obiektów zabytkowych w gminie z informacją czy wymagają interwencji. Duża część zabytków jest wpisana do wojewódzkiego rejestru zabytków.

Jako podstawę delimitacji przyjęto liczbę budynków lub obiektów zabytkowych wymagających interwencji. Tabela z listą obiektów zabytkowych znajduje się poniżej, obiekty wymagające interwencji zostały pogrubione.

Przyjęto, że w zakresie obiektów zabytkowych gminnych istnieje negatywne zjawisko częściowe (problem) jeśli na terenie jednostki delimitacyjnej występuje przynajmniej jeden obiekt zabytkowy wymagający interwencji.

W ocenie zagregowanej zjawisk technicznych przyjęto, że największe nasilenie zjawisk negatywnych występuje na tych obszarach, na których suma obiektów: liczba obiektów technicznych wymagających remontu/ przebudowy i liczba obiektów zabytkowych wymagających interwencji wynosi co najmniej dwa.

Uzyskane wyniki wskazują, że niekorzystne zjawiska z największą intensywnością koncentrują się w następujących jednostkach: Bełda, Biebrza, Czarna Wieś, Kosiły, Kosówka, Miecze, Rydzewo, Woźnawieś I, Woźnawieś II, Rajgród A.

Budynki

Lp.	Nr rejestru	Obiekt	Data	Miejscowość
1	A-78 02.05.1980	Kościół paraf.	1865r.	Rydzewo
2		Dom	k. XIX w.	Rajgród ul. Warszawska 21
3		Dom	1892r.	Rajgród ul. Żabia 30
4		Dom	pocz. XX w.	Rajgród ul. Piaski 7
5		Dom	pocz. XIX w.	Rajgród ul. Szkolna 6
6		Dom	pocz. XX w.	Rajgród ul. Żabia 15
7		Dom	pocz. XX w.	Rajgród ul. Piaski 13
8		Dom	pocz. XX w.	Rajgród ul. Żabia 11
9		Dom	1913r.	Rajgród ul. Szkolna 23
10		Dom	1 poł. XIX w.	Rajgród ul. Szkolna 19
11		Dom	pocz. XX w.	Rajgród ul. Piaski 14
12		Dom	poł. XIX w.	Rajgród ul. Żabia 7
13		Dom	poł. XIX w.	Rajgród ul. Szkolna 44
14		Dom	pocz. XX w.	Rajgród ul. Piaski 17
15		Dom	1926r.	Rajgród ul. Warszawska 7
16		Dom	k. XIXw.	Rajgród ul. Warszawska 50
17		Budynek Urzędu Miejskiego	pocz. XX w.	Rajgród ul. Warszawska 32
18		Dom	k. XIX w.	Rajgród ul. Piaski 9
19		Stajnie	1912r.	Rajgród ul. Żabia 24
20		Dom	1912r.	Rajgród ul. Żabia 24
21		Dom	1860r.	Rajgród ul. Warszawska 14
22		Dom	pocz. XX w.	Rajgród ul. Warszawska 15
23		Dom	pocz. XX w.	Rajgród ul. Warszawska 8
24		Zajazd (Posterunek Policji)	4ćw.XIX w.	Rajgród ul. Warszawska 11
25		Dom	k. XIX w.	Rajgród ul. Piaski 12
26		Dom	pocz. XX w.	Rajgród ul. Warszawska 54
27		Dom	k.XIX w.	Rajgród ul. Warszawska 27
28		Dom	poł. XIX w.	Rajgród Pl. Tysiąclecia 4
29		Dom	poł. XIX w.	Rajgród Pl. Tysiąclecia 2/3
30		Dom	poł. XIX w.	Rajgród Pl. Tysiąclecia 5
31		Dom	1920-1930r.	Rajgród Pl. Tysiąclecia 10
32		Dom	ok. 1920r.	Rajgród Pl. Tysiąclecia 6
33		Dom	ok. 1830r.	Rajgród ul. Warszawska 4
34		Dom	ok. 1850r.	Rajgród ul. Warszawska 6
35		Dom	ok. 1900r.	Rajgród ul. Warszawska 38
36		Dom	pocz. XX w.	Rajgród ul. Warszawska 31
37		Dom	1947r.	Rajgród ul. Warszawska 36
38		Dom	k. XIX w.	Rajgród ul. Warszawska 45
39	A-202 11.10.1985	Kamienica	k. XIX w.	Rajgród ul. Warszawska 20
40	A-357 11.03.1988	Kaplica cmentarna	1826r.	Rajgród

Lp.	Nr rejestru	Obiekt	Data	Miejscowość
41	A-395 11.08.1989	Kościół paraf.	1906-1912r.	Rajgród
42	A-230 08.09.1986	Dwór	k. XIX w.	Opartowo
43	A-381 24.01.1989	Młyn	1911r.	Wojdy
44		Kapliczka	2 pół. XIX w.	Kosiły, wymaga interwencji
45	A-230 08.09.1986	Zespół dworsko - folwarczny	XIX/XX w.	Opartowo
46	A-231 09.09.1986	Zespół dworsko - folwarczny	XIX/XX w.	Wojdy
47		Dom mieszkalny	1912r.	Rajgród ul. Piaski 8
48		Dom mieszkalny	pocz. XX w.	Rajgród ul. Warszawska 23
49		Szkoła Podstawowa	1939r.	Rajgród ul. Szkolna 24, wymaga interwencji, jedn. delimitacyjna Rajgród A
50		Dróżniczówka	k. XIX w.	Kosówka 48
51		Dworek	l. 20 XX w.	Rajgród ul. Rajgrodzik 8
52		Dom mieszkalny	1848 r.	Rajgród ul. Warszawska 27
53		Dróżniczówka	pół. XIX w.	Tama
54		Dom młynarza	l. 30 XX w.	Wojdy
55	A-231 09.09.1986	Czworak	l. 30 XX w.	Wojdy 21
56		Plebania	1936r.	Rydzewo
57		Dom mieszkalny	l. 30 XX w.	Rydzewo 9
58		Dom mieszkalny	1921 r.	Rydzewo 11
59		Dom mieszkalny	pocz. XX w.	Rydzewo 18
60		Plebania	1935-36r.	Rajgród, ul Piaski
61	A-149 07.03.1966r	Grodzisko („Góra Zamkowa”)	XI-XII w	Rajgród, ul. Szkolna, wymaga interwencji, jedn. delimitacyjna Rajgród A.

Układy historyczne:

1. Historyczny układ urbanistyczny m. Rajgród, (nr rej. A-356 /15.04.1988), wymaga interwencji, jedn. delimitacyjna Rajgród A
2. Historyczny układ przestrzenny wsi Czarna Wieś.

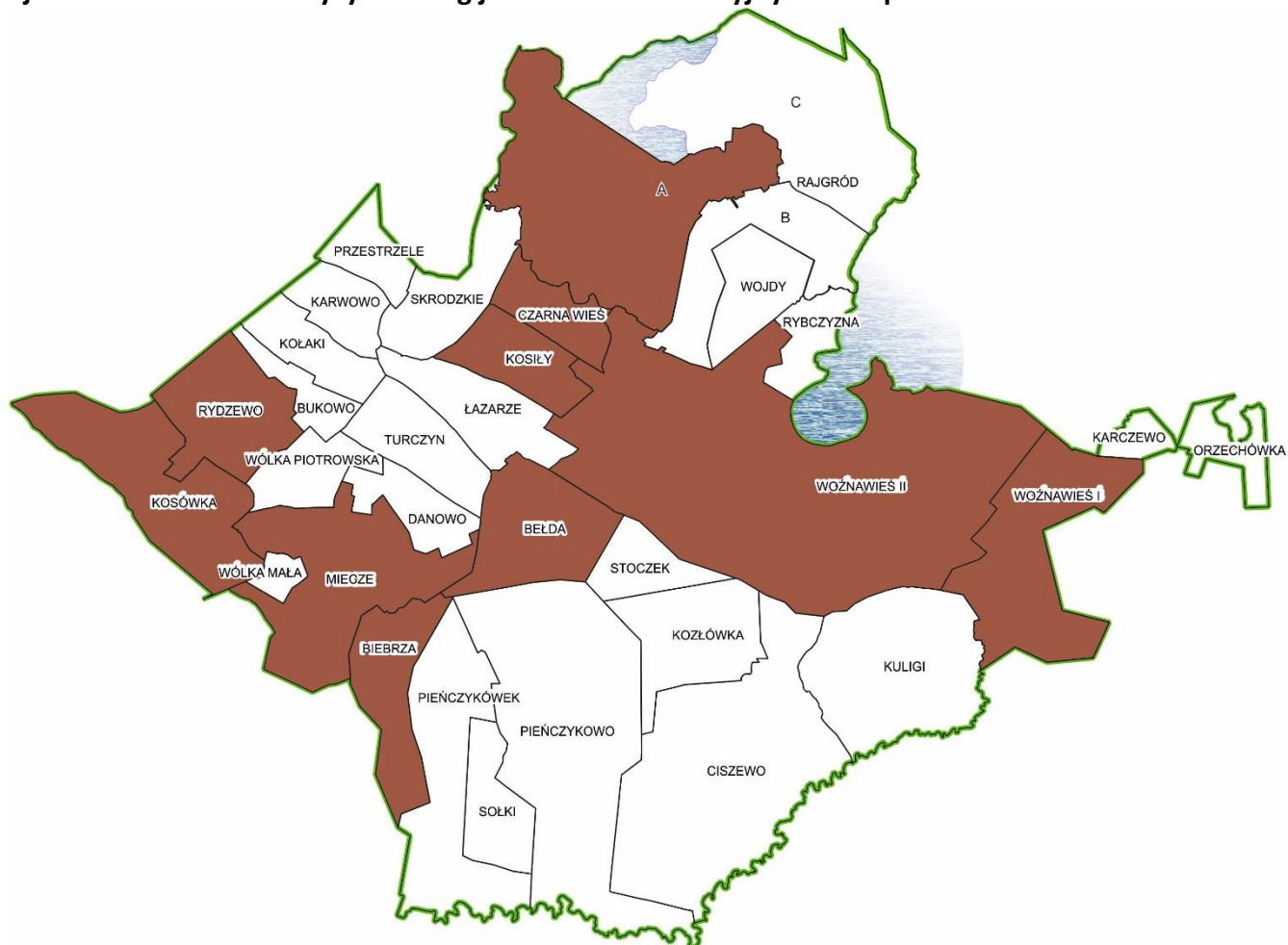
Parki:

1. Ciszewo.
2. Łazarze – aleja dojazdowa.
3. Miecze.
4. Opartowo (nr rej. A-230/08.09.1986)
5. Podliszewo
6. Przestrzele.
7. Rydzewo.
8. Tworki.
9. Wojdy (nr rej. A-231/09.09.1986).

Cmentarze

Lp.	Nr rejestru	Obiekt	Miejscowość
1	A-357 11.03.1988	Cmentarz rzymskokatolicki I najstarsza część	Rajgród, ul. Warszawska, wymaga interwencji, jedn. delimitacyjna Rajgród A
2		Cmentarz rzymskokatolicki	Rajgród, ul. Warszawska
3	A-349 22.12.1987	Cmentarz przykościelny	Rydzewo, wymaga interwencji
4		Cmentarz żydowski	Rajgród
5	A-266 09.03.1987	Cmentarz z I w. św. ż. niem.	Bełda, wymaga interwencji
6	A-271 10.03.1987	Cmentarz z I w. św. ż. niem.	Czarna Wieś, wymaga interwencji
7	A-270 10.03.1987	Cmentarz z I w. św. ż. niem.	Kosiły, wymaga interwencji
8	A-417 30.12.1991	Mogiła powstańców z okr. powstania styczniowego 1864 r.	Rajgród, ul. Warszawska, wymaga interwencji, jedn. delimitacyjna Rajgród A
9	A-418 30.12.1991	Mogiła powstańca z okr. powstania styczniowego 1863 r. Jana Narzymskiego	Rajgród ul. Warszawska 73, jedn. delimitacyjna Rajgród C
10	A-416 30.12.1991	Cmentarz z I w. św.	Tama, wymaga interwencji
11	A-419 30.12.1991	Mogiła rodziny Nowickich z II w. św.	Tama las "Choinki", wymaga interwencji
12	A-425 30.12.1991	Cmentarz z II w. św.	Kosówka, wymaga interwencji
13		Cmentarz powstańczy 1863r.	Grzędy, wymaga interwencji
14		Mogiła zbiorowa ludności cywilnej z okresu II wojny św., 1943 r.	Grzędy, wymaga interwencji
15		Mogiła żołnierzy AK z okresu II wojny św., po 1944r.	Grzędy, wymaga interwencji
16		3 mogiły zbiorowe z okresu II wojny św.	Kosówka, wymaga interwencji
17		Cmentarz z okresu I w. św.	Czarna Wieś, wymaga interwencji
18		Mogiła 2 ofiar, ludności cywilnej z okresu II wojny światowej	Czarna Wieś, wymaga interwencji
19		Mogiła zbiorowa ludności cywilnej z okresu II wojny światowej	Woźnawieś, wymaga interwencji

Zjawiska techniczne – kryzysowe wg jednostek delimitacyjnych – mapa

Źródło: Opracowanie własne

Zjawiska techniczne – delimitacja

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców	Stan techniczny obiektów gminnych. Liczba budynków wymagających remontu/ przebudowy [szt.]	Liczba obiektów zabytkowych [szt.]	Liczba obiektów zabytkowych wymagających interwencji [szt.]	Suma liczby obiektów [szt.]	Czy istnieje problem? (Co najmniej dwa obiekty wymagające interwencji/ remontu na terenie jednostki delimitacyjnej)
1.	Bełda	240	2	1	1	3	TAK
2.	Bukowo	42		0		0	
3.	Biebrza	399	2	0		2	TAK
4.	Ciszewo	113		1		0	
5.	Czarna Wieś	158		4	3	3	TAK
6.	Danowo	48		0		0	
7.	Karczewo	55	1	0		1	
8.	Karwowo	50		0		0	
9.	Kołaki	69		0		0	
10.	Kosiły	135		2	2	2	TAK
11.	Kosówka	239		3	2	2	TAK
12.	Kozłówka	139	1	0		1	
13.	Kuligi	136		0		0	
14.	Łazarze	119		1		0	
15.	Miecie	199	2	1		2	TAK
16.	Orzechówka	61		0		0	
17.	Pieńczykowo	110		0		0	
18.	Pieńczykówek	33		0		0	
19.	Przestrzele	33		1		0	
20.	Rybczyzna	78		0		0	
21.	Rydzewo	183	1	7	1	2	TAK
22.	Skrodzkie	109		1		0	
23.	Sołki	68		0		0	
24.	Stoczek	137		0		0	
25.	Turczyn	73		0		0	
26.	Wojdy	101		5		0	
27.	Woźnawieś I	178		4	4	4	TAK
28.	Woźnawieś II	287		2	2	2	TAK
29.	Wólka Mała	44		0		0	
30.	Wólka Piotrowska	80		0		0	
31.	Rajgród A	1137	2	45	5	7	TAK
32.	Rajgród B	206		8	0	0	
33.	Rajgród C	263		5	1	1	
	Razem gmina	5322	11	91	21	32	-

Źródło: Opracowanie własne.

5. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych i rewitalizacji oraz zasięgi przestrzenne

Zgodnie z Wytycznymi Ministra Rozwoju **stan kryzysowy** to stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z innych sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej. Natomiast **obszar zdegradowany** to obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy.

Koncentracja negatywnych zjawisk społecznych oraz istotnych negatywnych zjawisk w co najmniej jednej sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej występuje w jednostkach delimitacyjnych:

- Bełda
- Biebrza,
- Kozłówka,
- Kuligi,
- Stoczek,
- Rajgród A.

Wyżej wymienione jednostki stanowią obszar zdegradowany (OZ).

Jako obszar rewitalizacji przyjęto obszar o szczególnym nasileniu zjawisk negatywnych, gdzie występują negatywne zjawiska we wszystkich **pięciu** sferach. Jest to obszar określony jako **Biebrza oraz Rajgród A.**

OR Biebrza jest zamieszkały przez 399 osób i zajmuje 425,15 ha, OR Rajgród jest zamieszkały przez 1137 osób i zajmuje 1 486,90 ha.

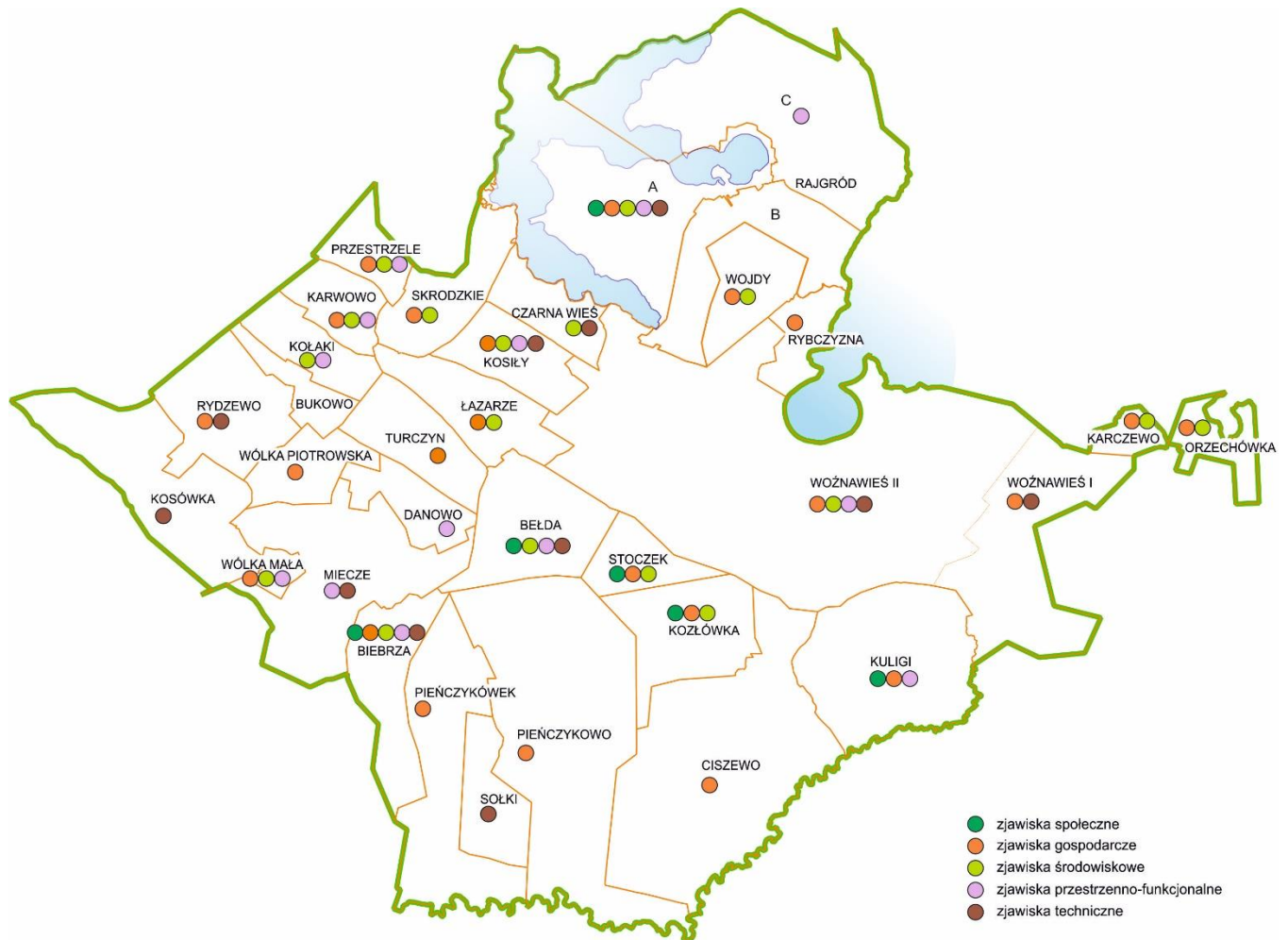
Jednostki delimitacyjne rekomendowane do objęcia obszarem rewitalizacji: Biebrza i Rajgród A zajmują 1 912,05 ha, co stanowi 9,23% powierzchni gminy oraz są zamieszkałe przez 1 536 osób, co stanowi 28,86% mieszkańców gminy.

Zestawienie końcowe zagregowanych wskaźników dla poszczególnych sfer - tabela

Lp.	Sołectwo	OZ	OR	Intensywność występowania negatywnych zjawisk					Liczba sfer objętych zjawiskami kryzysowymi
				Społeczne	Gospodarcze	Przestrzenno-funkcjonalne	Techniczne	Środowiskowe	
1.	Bełda	OZ		TAK		TAK	TAK	TAK	4
2.	Bukowo								0
3.	Biebrza	OZ	OR	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	5
4.	Ciszewo				TAK				1
5.	Czarna Wieś						TAK	TAK	2
6.	Danowo					TAK			1
7.	Karczewo				TAK			TAK	2
8.	Karwowo				TAK	TAK		TAK	3
9.	Kołaki					TAK		TAK	2
10.	Kosiły				TAK	TAK	TAK	TAK	4
11.	Kosówka						TAK		1
12.	Kozłówka	OZ		TAK	TAK			TAK	3
13.	Kuligi	OZ		TAK	TAK	TAK			3
14.	Łazarze				TAK			TAK	2
15.	Miecze					TAK	TAK		2
16.	Orzechówka				TAK			TAK	2
17.	Pieńczykowo				TAK				1
18.	Pieńczykówek				TAK				1
19.	Przestrzele				TAK	TAK		TAK	3
20.	Rybczyzna				TAK				1
21.	Rydzewo				TAK		TAK		2
22.	Skrodzkie				TAK			TAK	2
23.	Sołki								0
24.	Stoczek	OZ		TAK	TAK			TAK	3
25.	Turczyn				TAK				1
26.	Wojdy				TAK			TAK	2
27.	Woźnawieś I				TAK		TAK		2
28.	Woźnawieś II				TAK	TAK	TAK	TAK	4
29.	Wólka Mała				TAK	TAK		TAK	3
30.	Wólka Piotrowska				TAK				1
31.	Rajgród A	OZ	OR	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	5
32.	Rajgród B								0
33.	Rajgród C					TAK			1

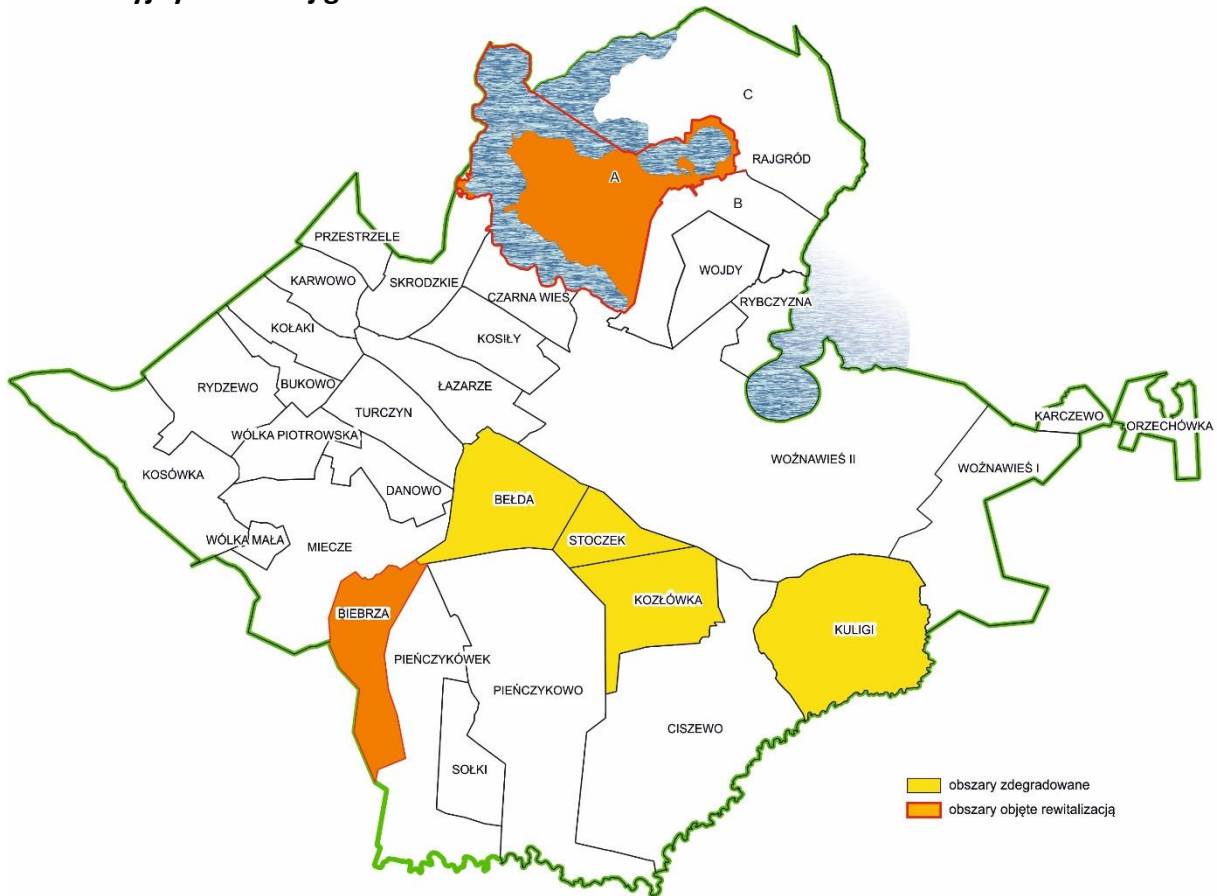
Źródło: Opracowanie własne.

Poniżej zaprezentowano w postaci graficznej jednostki delimitacyjne w których zidentyfikowano zjawiska kryzysowe.

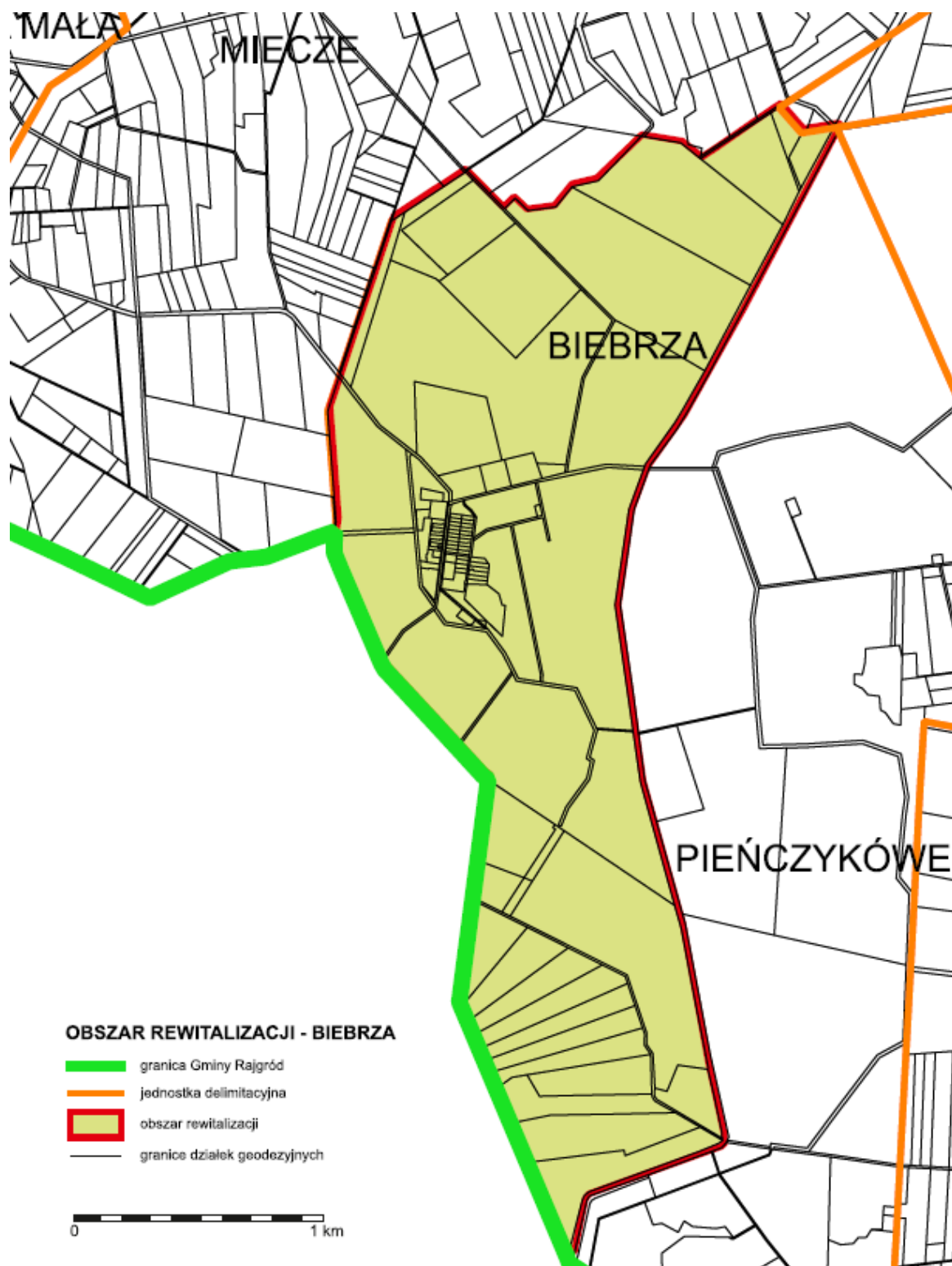
Źródło: Opracowanie własne.

Zestawienie końcowe – obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji na tle jednostek delimitacyjnych w całej gminie

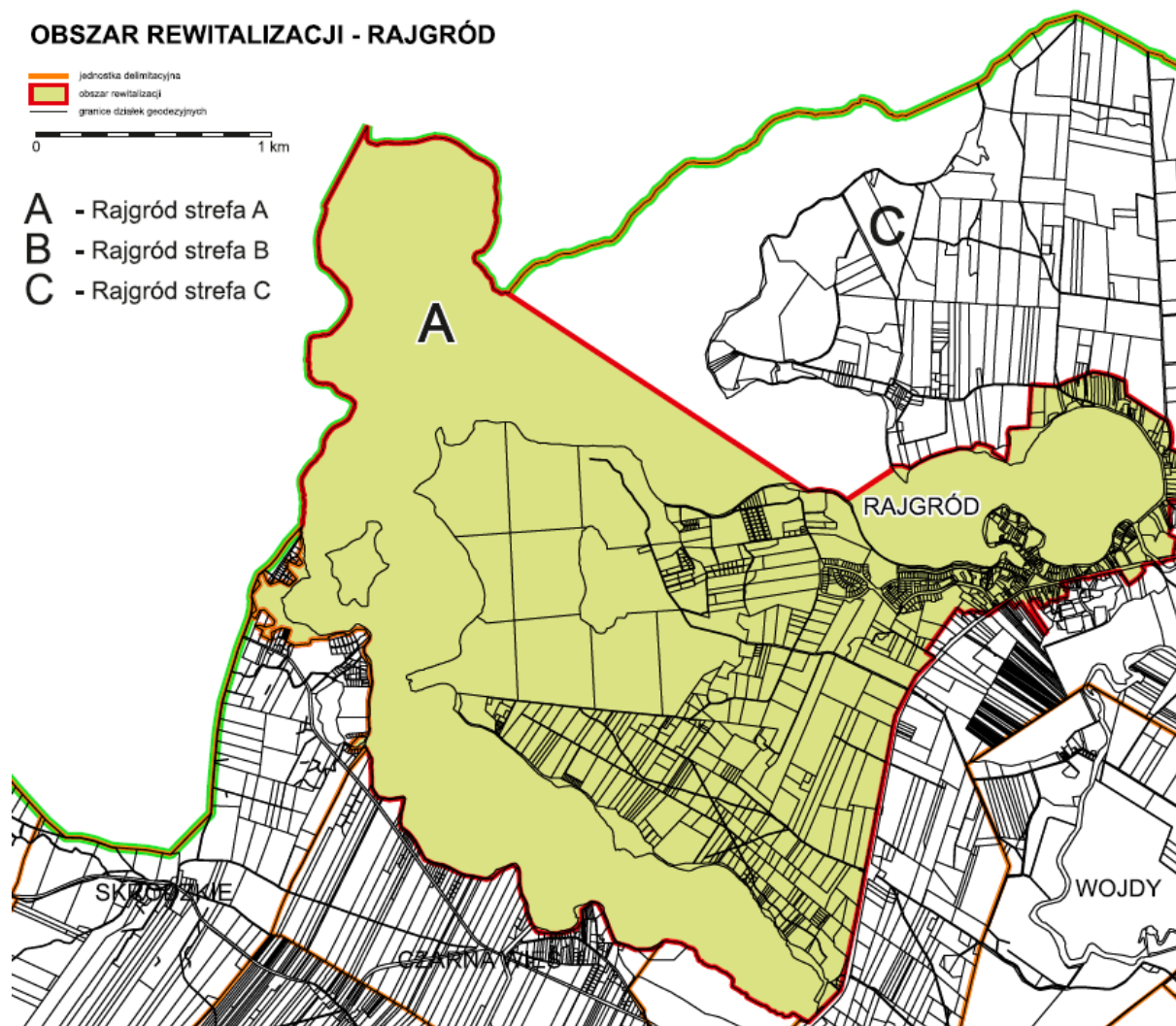
Źródło: Opracowanie własne.

Zakres przestrzenny – obszar rewitalizacji Biebrza

Źródło: Opracowanie własne.

Zakres przestrzenny – obszar rewitalizacji Rajgród

Źródło: Opracowanie własne.

Mapy stanowią załącznik do dokumentu.

6. Wizja obszaru

W wyniku rewitalizacji, na obszarze rewitalizacji powinny zajść określone zmiany, które powinny doprowadzić do wyprowadzenia obszaru ze stanów kryzysowych. Ważne jest zatem ustalenie stanu po realizacji wszystkich przedsięwzięć rewitalizacyjnych, stanu docelowego, pożądanego przez wielu interesariuszy. Ten planowany stan docelowy po przeprowadzeniu wsparcia określany jest jako wizja obszaru rewitalizacji.

Program Rewitalizacji określa główne kierunki, którymi gmina jako wspólnota mieszkańców powinna podążać w perspektywie najbliższych lat, aby wyeliminować lub ograniczyć niekorzystne zjawiska zdiagnozowane na obszarze rewitalizacji.

Określono wizję, czyli pożądaną stan obszaru rewitalizacji na koniec okresu realizacji programu (2022 rok).

Formułując wizję przyjęto zasadę, że powinna być ona łatwa do zapamiętania, tak aby każdy uczestnik życia społecznego w gminie, wiedział dokąd zmierza rozwój społeczno-gospodarczy obszaru. Wizja jest jedna dla obydwu podobszarów rewitalizacji.

Wizja stanowi opis stanu obszaru oczekiwanego w przyszłości. Jest to obraz, wyobrażenie tego obszaru za kilka lat przy optymistycznym założeniu wystąpienia korzystnych uwarunkowań zewnętrznych. Wizja rozwoju jest wynikiem wykorzystania endogenicznych zasobów gminy i obszaru rewitalizacji.

WIZJA

**PODOBSZARY REWITALIZACJI TO MIEJSCA
ZAPEWNIAJĄCE WYSOKĄ JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCOM,
ATRAKCYJNE DLA TURYSTÓW I PRZEDSIĘBIORCÓW,
Z AKTYWNYMI MIESZKAŃCAMI
OTWARTYMI NA WSPÓŁPRACĘ I NOWE INICJATYWY SPOŁECZNE**

---

7. Pogłębiona diagnoza, cele rewitalizacji, kierunki działań i przedsięwzięcia rewitalizacyjne

7.1. Sposób pogłębionej analizy OR

W analizie delimitacyjnej określono szereg wskaźników delimitacyjnych, które posłużyły do oceny wielu zjawisk, w pięciu sferach: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej i przestrzenno-funkcjonalnej. Zjawiska te i wskaźniki stanowiły podstawę wyodrębnienia obszaru rewitalizacji (OR). W niniejszym podrozdziale:

- powtórzono wybrane oceny tych zjawisk i uszczegółowiono je,
- wskazano przyczyny występowania tych zjawisk,
- określono sposoby ograniczenia występowania tych zjawisk w postaci projektów rewitalizacyjnych ze wskazaniem uzasadnienia i powiązań zjawisko-projekt.

W celu pogłębienia diagnozy problemów oraz w celu ustalenia przyczyn występowania zjawisk wykorzystano badania mieszkańców obszarów rewitalizacji, wnioski ze spotkań konsultacyjnych oraz dodatkowe dane zebrane w trakcie prac nad dokumentem, które ze względu na małą ilość danych dla wszystkich jednostek delimitacyjnych lub swój jakościowy charakter, nie zostały wykorzystane na etapie delimitacji.

Badania zostały przeprowadzone na grupie 46 osób, mieszkańców OR Rajgród i na grupie 24 mieszkańców OR Biebrza przez odpowiednio przeszkolonego ankietera, za pomocą standaryzowanego kwestionariusza ankiety składającego się z 1 pytania półzamkniętego z 38 odpowiedziami oraz 1 pytania otwartego - opisowego z dowolną liczbą odpowiedzi.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że ankietowani oceniali negatywne zjawiska i przyczyny w skali od 0 do 3, gdzie 0 oznacza, że zjawisko nie występuje, 1 – zjawisko występuje z małą intensywnością (mały problem), 2 – zjawisko występuje ze średnią intensywnością, 3 – zjawisko występuje z dużą intensywnością - (duży problem).

Wskazywano w badaniach także przyczyny zjawisk – w analizie pogłębionej podano procent wskazań wszystkich badanych.

7.2. Pogłębiona analiza obszarów rewitalizacji (przyczyny zjawisk i potencjały) – OR Rajgród

7.2.1. Zjawiska społeczne i gospodarcze

Na podstawie wskaźników delimitacyjnych, które posłużyły do wyodrębnienia obszaru rewitalizacji (OR), określono zjawiska społeczne jako zjawiska kryzysowe wg tabeli poniżej.

Zjawiska społeczne na OR Rajgród – podsumowanie sfery społecznej

Czynniki społeczne (zjawisko kryzysowe występuje - TAK)						Liczba zjawisk kryzysowych
bezrobocie	ubóstwo	pomoc społeczna	przestępczość	udział w życiu społecznym i kulturalnym	kapitał społeczny	
TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	6

Spośród zdiagnozowanych obszarów w sferze społecznej, wszystkie badane zjawiska uznano w procesie delimitacji za zjawiska kryzysowe na OR.

Bezrobocie i ubóstwo, pomoc społeczna

Jednym z kluczowych zjawisk negatywnych jest bezrobocie. Wskaźnik bezrobocia obliczono jako % liczby przyznanych świadczeń z tytułu bezrobocia w relacji do liczby świadczeń z tytułu bezrobocia dla całej gminy. Liczba świadczeń z OPS z tytułu bezrobocia na OR wyniosła 102, oznacza to, że 17,39% wszystkich tego typu świadczeń w gminie dotyczy OR Rajgród (średnia wartość dla gminy wynosi 3,03%). Występuje tutaj duża koncentracja tego zjawiska.

Problem bezrobocia został potwierdzony w badaniu ankietowym na OR. Osoby biorące w nim udział wskazały bezrobocie jako istotny problem odczuwalny na OR – średnia ocena 2,41 (w skali 0-3). Jako przyczyny bezrobocia wskazano głównie: niską aktywność społeczną (52% badanych), niewystarczającą ilość firm (39% wskazań), niskie płace demotywujące pracowników (40% wskazań), niski poziom wykorzystania lokalnych potencjałów (65% wskazań).

Z problemem bezrobocia powiązane jest zjawisko ubóstwa, które występuje na całym OR. Średnia wartość wskaźnika ubóstwa wynosi na OR 4,84% (% liczby przyznanych świadczeń z tytułu ubóstwa w relacji do liczby świadczeń z tytułu ubóstwa dla całej gminy). Stanowi to wartość wyraźnie wyższą od średniej dla gminy.

Podstawowe przyczyny ubóstwa i bezrobocia należy wiązać także z ilością i kondycją firm na OR i terenie całej gminy. W sferze gospodarczej podstawowym zjawiskiem kryzysowym na obszarze rewitalizacji określono niską liczbę podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców. Twarde dane statystyczne wskazują, że średnia dla gminy wynosi 4,70, a na obszarze rewitalizacji 4,13. Mała liczba firm jest rekompensowana wielkością przedsiębiorstw (8 przedsiębiorstw działa jako spółki prawa kapitałowego), 4 firmy na OR są to podmioty zatrudniające od 10 do 49 pracowników, w przeciwieństwie do pozostałej większości podmiotów, które są kilku osobowymi firmami.

Dane z badań ankietowych potwierdzają jednak sytuację kryzysową. W odczuciu ankietowanych problemem wysokiego bezrobocia i ubóstwa jest niewielka ilość przedsiębiorstw (ocena 2,24 na 3,0) . W czasie konsultacji oraz w ankietach badani wskazywali, iż problem nie leży wyłącznie w ilości firm, ale także w wysokości płacy (często najniższa krajowa) oraz w małej liczbie osób zatrudnionych w firmach (dużo firm jednoosobowych). Wskazywano także, że barierą rozwoju firm na OR jest brak dopasowania umiejętności mieszkańców do potrzeb przedsiębiorców, ale przede wszystkim marazm części mieszkańców, brak chęci do zmiany statusu zawodowego, brak chęci do uczenia się nowych umiejętności. Badani podkreślali także związek w/w zjawisk z alkoholizmem.

Rozwiązaniem problemu, zarówno w sferze zjawisk społecznych (ubóstwo i bezrobocie), jak i w zakresie słabej kondycji firm, niskich płac oraz niskiego poziomu zatrudnienia w małych firmach jest promocja firm z OR, wsparcie dotacyjne dla istniejących oraz nowych podmiotów (dla bezrobotnych), a także wykorzystanie potencjału lokalnego obszaru OR. Na analizowanym terenie notowany jest stały trend rosnący liczby turystów oraz liczby udzielonych noclegów. Gmina i OR są atrakcyjne pod względem turystycznym (Jezioro Rajgrodzkie, bogata historia, liczne zabytki, potencjał do rozwoju produktów lokalnych). Potencjalny wzrost zatrudnienia w firmach związanych z obsługą turystyczną, agroturystyką, usługami okołoturystycznymi ograniczy zjawisko bezrobocia i poprawi słabą kondycję przedsiębiorstw.

Uwzględniając w/w potencjały OR Rajgród zaplanowano następujące projekty.

Projekt nr 1 - Rozbudowa infrastruktury turystycznej. Projekt obejmuje modernizację, przebudowę i budowę: sieci szlaków rowerowych, pieszych, edukacyjnych, stworzenie sieci szlaków wodnych, plaż, pomostów, budowę ścieżki rowerowej nad Jeziorem Rajgrodzkim.

Projekt nr 2 - Zagospodarowanie zabytkowego układu miasta Rajgród. Projekt polega zagospodarowaniu zabytkowego historycznego układu przestrzennego miasta Rajgród wraz z renowacją uznawanej za jeden z czołowych obiektów osadniczych południowej części wczesnośredniowiecznej Jaćwieży - Góry Zamkowej w Rajgrodzie. W ramach ochrony i wyeksponowania zabytku archeologicznego „Góry Zamkowej” zaplanowano przeprowadzenie sondujących prac archeologicznych, stworzenie plenerowej ekspozycji archeologicznej, montaż tablic edukacyjno-informacyjnych o obiekcie.

Ponadto przewiduje się modernizację istniejących i budowę nowych ciągów komunikacyjnych (z uwzględnieniem osób niepełnosprawnych), budowę oświetlenia, toalet, obiektów małej architektury (ławki, miejsca zadaszone do rekreacji itp.), monitoringu, urządzenie zieleni, budowę miejsc widokowych będących przedłużeniem istniejącej promenady biegnącej wzdłuż brzegu Jeziora Rajgrodzkiego, dzięki której zwiedzający będą mogli oglądać grodzisko od strony jeziora.

Planuje się również uporządkować otoczenie Góry Zamkowej poprzez: likwidację zbędnych obiektów, modernizację amfiteatru, wykonanie ciągu komunikacyjnego biegnącego od Placu Tysiąclecia ulicą Szkolną do Góry Zamkowej oraz utworzenie miejsc parkingowych.

W wyniku realizacji projektów nr 1 i nr 2 tereny, które obejmują centrum miasta oraz nabrzeża Jeziora Rajgrodzkiego, stanowiące ogromny potencjał rozwojowy OR zostaną wykorzystane do rozwoju gminy. Inwestycja poprawi estetykę przestrzeni, umożliwi ochronę historycznego układu miasta, poprawi bezpieczeństwo (centrum będzie monitorowane). Rynek miasta i nabrzeże ma pełnić rolę centrum życia kulturalnego, rekreacyjnego, ale także być centrum usługowo-handlowym: handel, gastronomia i turystyka. Projekt wykorzystuje potencjał turystyczny i historyczny OR, podniesie atrakcyjność OR, umożliwi wzrost liczby turystów, co przyczyni się do wzrostu dochodów firm lokalnych, w dłuższej perspektywie stworzy możliwość wzrostu zatrudnienia i/lub wyższych płac. Projekt wpłynie także istotnie na wzrost jakości przestrzeni miejskiej, poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego (wpływ na aspekty przestrzenno-funkcjonalne) oraz techniczne (historyczny układ miasta jest objęty ochroną konserwatorską).

Dzięki temu, że centrum Rajgrodu i zagospodarowane nabrzeże Jeziora Rajgrodzkiego będą stanowiły atrakcję turystyczną, historyczną i rekreacyjną planuje się wykorzystać ten potencjał na potrzeby ograniczenia takich zjawisk jak bezrobocie, ubóstwo poprzez wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i aktywizację społeczności. W celu wsparcia wykorzystania potencjału wprowadzono projekt **nr 3 – Przedsiębiorczy Rajgród**, w ramach którego zaplanowano: wspieranie doradztwa dla lokalnych przedsiębiorców i pomocy w zakładaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej (szkolenia), promocja rozwoju agroturystyki i rolnictwa oraz przetwórstwa ekologicznego (szkolenia), promocja rozwoju bazy gastronomicznej, noclegowej, wypożyczalni sprzętu i innych usług okołoturystycznych (szkolenia), prezentacje i szkolenia dotyczące wykorzystania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju przedsiębiorczości, opracowanie systemu zachęt dla lokalnych przedsiębiorców do zatrudniania osób niepełnosprawnych, realizacja projektów dotacyjnych (z EFS) związanych z przekazaniem środków na założenie własnej działalności gospodarczej.

W procesie rekrutacji na szkolenia i projekty wsparcia dla nowotworzonych firm pierwszeństwo będą miały osoby bezrobotne, ubogie, niepełnosprawne, w wieku 50+, po lub w trakcie resocjalizacji, zagrożone alkoholizmem.

W celu wsparcia rozwoju przedsiębiorczości wprowadzono także projekt **nr 4 - Kreatywni potencjałem gminy**, który obejmuje warsztaty i szkolenia aktywizujące: prezentacje i szkolenia dotyczące wykorzystania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju

przedsiębiorczości, kreowanie rajgrodzkich produktów regionalnych i lokalnych (produktów kulinarnych, rzemieślniczych), kreowanie koncepcji produktów turystycznych, w tym wydłużających sezon turystyczny.

Zakłada się, że dzięki projektom nr 3, 4 powstaną nowe miejsca pracy, część mieszkańców rozpocznie prowadzenie działalności gospodarczej, spadnie bezrobocie.

W czasie konsultacji wskazywano, iż problemu ubóstwa czy bezrobocia nie da się wyeliminować tylko za pomocą rozwoju firm, ponieważ część zjawisk kryzysowych nie wynika tylko z braku pracy lub niskich płac, ale także z wieloletnich zaniedbań w rozwoju osobistym ludzi. W związku z tym jako sposoby pobudzenia aktywności mieszkańców proponowano większą integrację, promocję wewnętrzną (promocję potencjałów gminy, wskazanie bezrobotnym, ludziom którzy popadli w życiowy marazm, sposobów wykorzystania lokalnych potencjałów).

Problem ubóstwa i bezrobocia widoczny jest także we wskaźniku pomocy społecznej, który jest bardzo wysoki na OR. Wysoka liczba świadczeń z pomocy społecznej wynika jednak nie tylko z bezrobocia czy ubóstwa związanego z brakiem pracy ale także z takich przyczyn jak:

- niepełnosprawność,
- długotrwałą lub ciężką chorobę,
- bezradność opiekuńczo-wychowawczą w rodzinach wielodzietnych i niepełnych,
- potrzebę ochrony macierzyństwa lub wielodzietność.

Na OR Rajgród liczba świadczeń z tych tytułów przekroczyła 100, co stanowiło ponad 20% wszystkich tego typu świadczeń z OPS w gminie.

W związku z tym zaproponowano **Projekt nr 14 - Rozwój form wsparcia medycznego i opiekuńczego**. Projekt obejmuje wspieranie realizacji programów profilaktyki skierowanych na choroby cywilizacyjne i specyficzne problemy zdrowotne, rozwój usług opieki medycznej dla osób starszych, wsparcie usług opiekuńczych dla osób niesamodzielnych oraz usług asystenckich dla osób z niepełnosprawnościami świadczonych w lokalnej społeczności.

Dodatkowo, w związku z tym, że na OR Rajgród koncentrują się zjawiska ubóstwa i wysokiego wskaźnika pomocy społecznej, planuje się realizację **Projektu nr 10 - Budowa/przebudowa bloku komunalnego w Rajgrodzie/powstanie mieszkań komunalnych i socjalnych**, który obejmuje budowę, przebudowę, rozbudowę i kompletny remont istniejącego bloku komunalnego w Rajgrodzie na cele mieszkań komunalnych i socjalnych. Potrzeba realizacji inwestycji wynika z tego, że na OR notuje się duże oczekiwania społeczne w zakresie oferty mieszkań socjalnych. Dotyczy to w szczególności osób ubogich, w tym z różnymi rodzajami niepełnosprawności, często korzystających z pomocy społecznej.

Przestępczość

Na obszarze rewitalizacji w roku 2016 stwierdzono 18 wykroczeń uciążliwych społecznie oraz 14 przestępstw. Oznacza to, że na OR skupia się ponad 50% wszystkich tego typu zdarzeń w gminie Rajgród. Badania przeprowadzone wśród mieszkańców pozwalają uzyskać percepcję mieszkańców w tym zakresie. Badani jako podstawowe zjawiska związane z przestępczością wskazują: alkoholizm (45% wskazań), niski poziom uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych i niski poziom integracji ze społecznością lokalną (40% wskazań). Należy też zwrócić uwagę na fakt, iż OR jest miejscem imprez o charakterze turystycznym, zwłaszcza nad Jeziorem Rajgrodzkim, brakuje gminnego systemu monitoringu. To wszystko stwarza możliwości drobnych kradzieży i napadów/ rozbojów.

Do eliminacji zjawiska przyczynią pośrednio projekty nr 1, 2, 5, 6, 13 i 15 poprzez zapewnienie młodzieży dostępu do infrastruktury oraz usług edukacji, kultury i rekreacji.

Udział w życiu społecznym i kulturalnym oraz kapitał społeczny

Udział w życiu społecznym i kulturalnym na OR jest zdecydowanie za niski w porównaniu ze średnimi dla gminy. Podstawowym wskaźnikiem opisującym zjawisko jest wskaźnik uczestnictwa [liczba uczestników/ liczba Mk], przy czym 1 mieszkaniec mógł wielokrotnie brać udział w różnych imprezach. Wskaźnik ten na OR wynosi 0,34, przy średniej dla gminy 0,49. To dość niski wynik, uwzględniając fakt, iż mieszkańcy OR (miasta Rajgród) mają teoretycznie łatwiejszy dostęp do różnych wydarzeń kulturalnych niż mieszkańcy odległych wsi.

Natomiast kapitał społeczny na OR badano za pomocą:

- liczby organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji według danych Krajowego Rejestru Sądowego) na 100 mieszkańców,
- wielkości frekwencji wyborczej w ostatnich wyborach parlamentarnych (2015 r.).

Na OR wartość wskaźnika liczby organizacji pozarządowych wynosi 0,2639 [szt./ 100 Mk] przy średniej dla gminy 0,3382 [szt./ 100 Mk]. Na OR działają 3 organizacje pozarządowe o lokalnym zasięgu. Uwzględniając potencjał OR, ale też samego miasta Rajgród jest to niewielka liczba. Aktywność tych organizacji także nie jest zbyt wielka, działają lokalnie, przy wsparciu doraźnych dotacji, bez kapitału charakterystycznego dla dużych organizacji.

Poziom frekwencji wyborczej na OR jest wyższy niż średnia dla gminy jednak dużo niższy niż średnia dla kraju lub województwa.

W celu określenia przyczyn niskiego poziomu uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym oraz kapitału społecznego posłużono się wynikami badań ankietowych przeprowadzonych na OR. W badaniach respondenci oceniali w ankietach intensywność negatywnych zjawisk w zakresie udziału mieszkańców w życiu społecznym, w obrębie szeregu czynników/ przyczyn.

Ankietowani oceniali negatywne zjawiska w skali od 0 do 3, gdzie 0 oznacza, że zjawisko nie występuje, 1 – zjawisko występuje z małą intensywnością (mały problem), 2 – zjawisko

występuje ze średnią intensywnością, 3 – zjawisko występuje z dużą intensywnością - (duży problem).

Przyczyna	Średnia ocena
niski poziom współpracy międzyludzkiej	2,13
słaby przepływ informacji w sprawach dotyczących najbliższego otoczenia zamieszkania	1,63
niski poziom zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne	1,94
nieufność międzyludzka	1,70
zły stan zdrowia mieszkańców	1,55
niski poziom wykształcenia większości mieszkańców	2,23
niski poziom kreatywności, pomysłowości, przedsiębiorczości	1,88
słaba współpraca między mieszkańcami a władzami publicznymi	1,38
niska jakość usług kultury	2,00
niska jakość usług sportu i rekreacji	2,48
niska jakość usług oświaty	2,36
słaba aktywność ośrodków kulturalno-rekreacyjnych i sportowych w pobliżu miejsca zamieszkania	2,40

Wśród głównych przyczyn (najwyższa negatywna ocena) niskiego poziomu uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym oraz niskiego kapitału społecznego wskazywano: słabą aktywność ośrodków kulturalno-rekreacyjnych i sportowych w pobliżu miejsca zamieszkania, niską jakość usług sportu i rekreacji, kultury, oświaty, niski poziom współpracy międzyludzkiej, niski poziom zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne, niski poziom wykształcenia większości mieszkańców, niski poziom kreatywności, pomysłowości, przedsiębiorczości.

W ramach badań mieszkańcy zgłosili niedobór atrakcji typu dyskoteki, puby, kluby oraz potrzebę poprawienia komfortu osób odwiedzających Rajgród: więcej pojemników na śmieci, miejsc odpoczynku, rekreacji oraz ochronę zabytków.

Liczba wskazań	Potrzeby oczekiwane przez społeczność lokalną
22	nowe ścieżki rowerowe/ edukacyjne przy jeziorze
19	budowa plaż, pomostów nad jeziorem
17	potrzebne są boiska sportowe: piłka, tenis, koszykówka, siatkówka, inne
15	szkolenia, zajęcia hobbystyczne
15	organizacja imprez sportowych związanych z wodą, sporty wodne
15	ochrona zabytków
12	tworzenie nowych firm
12	likwidacja drobnej przestępczości, zakłóceń porządku, pijaństwa
12	więcej miejsc pracy
12	zwiększenie liczby mieszkań socjalnych
12	zagospodarowanie miejsc cennych historycznie
10	dyskoteki, letnie potańcówki dla starszych
10	więcej wydarzeń sportowych i zajęć kulturalnych dla dzieci i młodzieży
10	ograniczenie „smrodu” z kominów (emisje z kominów)
8	toaleta publiczna (sezonowo)
8	niski poziom nauki w szkole

8	dotacje dla firm
8	brak pubów, klubów, punktów gastronomicznych
7	tiry- potrzebna obwodnica
6	klub dla seniorów
5	klub dla młodzieży i dzieci, zajęcia sportowe dla młodzieży
2	letni teatrzyk dla dzieci
2	oświata-utworzenie szkoły zawodowej

W odpowiedzi na w/w zjawiska zaproponowano następujące projekty rewitalizacyjne.

Projekt nr 8 - Oferta edukacyjna dla osób będących poza formalnym systemem edukacji.

Projekt obejmuje stworzenie oferty edukacyjnej dla osób będących poza formalnym systemem edukacji kształcenie ustawiczne, organizacja kursów zawodowych: kursy językowe, instruktor sportowy, trener osobisty, przewodnik turystyczny, kelner) związane z potencjałami OR w zakresie obsługi ruchu turystycznego, promocja elastycznych form pracy, tj. telepracy, pracy zdalnej, pracy czasowej oraz samozatrudnienia, szkolenia i warsztaty z diagnozowania umiejętności życiowych i zawodowych, pobudzania kreatywności.

W procesie rekrutacji na szkolenia i projekty wsparcia dla nowotworzonych firm pierwszeństwo będą miały osoby bezrobotne, ubogie, niepełnosprawne, w wieku 50+, po lub w trakcie resocjalizacji, zagrożone alkoholizmem.

Projekt nr 9 - Rozszerzenie oferty szkolnej. Projekt obejmuje: wzbogacenie oferty i dostępności zajęć pozalekcyjnych (m.in. realizacja programów wyrównujących szanse rozwojowe dzieci i młodzieży), utworzenie klas sportowych, wzbogacenie szkół w nowe koła zainteresowań, programy opieki edukacyjnej nad dziećmi z dysfunkcyjnych rodzin. Projekt dotyczy Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie, ul. Stanki.

Projekt jest komplementarny do **projektu nr 5 - Budowa kompleksu obiektów sportowych przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Rajgrodzie, ul. Stanki.** Rozszerzenie oferty dotyczy obiektu objętego projektem nr 5.

Projekt nr 13 - Rozwój oferty zajęć sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych. Projekt obejmuje: organizację imprez i zawodów w nowych dyscyplinach sportowych (np.: imprez żeglarskich, nordic walking, fitness, unihokej, piłka ręczna, szachy, koszykówka, turnieje tańca, paintball, triathlon, rajdy rowerowe, biegi na orientację), rozwój oferty zajęć sportowo-rekreacyjnych oraz programów edukacyjno-profilaktycznych, stanowiących alternatywę dla zachowań ryzykownych, utworzenie drużyn: wodnej i młodzieżowej OSP.

Projekt nr 15 – Aktywni kulturą. Projekt obejmuje: rozwój oferty zajęć kulturalnych w celu integracji międzypokoleniowej (spotkania, warsztaty, konkursy wspierające udział osób w różnym wieku we wspólnych projektach), kontynuację organizacji wielotematycznych pikników dotyczących przemocy, dyskryminacji, aktywizację dzieci i młodzieży oraz dorosłych, w tym osób starszych za pomocą realizacji działań aktywizujących opartych o

lokalne dziedzictwo kulturowe: warsztaty rękodzieła ludowego, lokalne kulinaria, warsztaty literackie, aktorskie, blogerskie, fotograficzne i inne o tematyce lokalnej, szkolenia/warsztaty integracyjne w oparciu o kulturę lokalną i budowanie lokalnej tożsamości oraz więzi społecznych, które zapewnią reprezentantom grup defaworyzowanych wyższe poczucie wartości i poprawę kondycji psychicznej, motywację do działania i chęci poprawy własnej sytuacji ekonomicznej.

W procesie rekrutacji na szkolenia i projekty wsparcia dla nowotworzonych firm pierwszeństwo będą miały osoby bezrobotne, ubogie, niepełnosprawne, w wieku 50+, po lub w trakcie resocjalizacji, zagrożone alkoholizmem.

Projekt jest komplementarny do **projektu nr 6 - Remont budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie**. Rozszerzenie oferty dotyczy obiektu objętego projektem nr 6, w wyniku tego projektu powstanie w budynku centrum kulturalno-turystyczne.

Należy zwrócić uwagę, iż zaplanowane projekty wpływają pozytywnie nie tylko na zjawisko uczestnictwa w życiu społecznym, kulturalnym i kapitał społeczny, ale także wspomagają ograniczenie innych zjawisk przeanalizowanych wcześniej, ustalono bowiem że w procesie rekrutacji/ zapisów na zajęcia preferowane będą osoby bezrobotne, ubogie, niepełnosprawne, w wieku 50+, po lub w trakcie resocjalizacji, zagrożone alkoholizmem lub narkomanią. W ten sposób projekty rewitalizacyjne dedykowane określonym zjawiskom (tutaj - uczestnictwu w życiu społecznym, kulturalnym i kapitał społeczny) mogą osiągać pozytywne skutki także przy ograniczaniu innych zjawisk. Wskazuje to na holistyczne podejście do procesu rewitalizacji.

W ramach projektów nr 13, 15 następuje także wykorzystanie potencjałów OR w zakresie atrakcyjności przyrodniczej (planowane niektóre aktywności opierają się w części o potencjał przyrodniczy) oraz kulturowy (warsztaty rękodzieła ludowego, lokalne kulinaria).

Należy podkreślić, że występuje ścisłe powiązanie pomiędzy projektami miękkimi (8, 9, 13, 15) i twardymi np. (1, 2, 5, 6), ponieważ duża część zajęć i oferta sportowo-rekreacyjna i kulturalna będzie realizowana w oparciu o potencjał wytworzonej infrastruktury w ramach projektów twardych.

W ramach działań integracyjnych, ze względu na niski kapitał społeczny zaplanowano także projekt **nr 16 - Instytucjonalizacja współpracy i integracji**, celem zwiększenia kapitału społecznego i udziału społeczeństwa we współdecydowaniu o działaniach samorządu. Projekt obejmuje powołanie Społecznej Rady Seniorów, powołanie Rady Rozwoju i Współpracy, wspieranie działalności Młodzieżowej Rady Miejskiej.

7.2.2. Czynniki środowiskowe

Negatywne zjawiska w zakresie środowiska przyrodniczego oceniano w oparciu o występowanie azbestu na budynkach oraz odsetka mieszkańców narażonych na emisje pyłów.

Liczba budynków z wyrobami azbestowymi na dachach do usunięcia w relacji do powierzchni OR wynosi 2,49 [szt./ 100 ha] i jest niższa od średniej dla gminy 3,69 [szt./ 100 ha] i nie stanowi to istotnego problemu. Dlatego też zaproponowano w tym względzie projekt uzupełniający.

Jednak w obszarze środowiskowym występuje zjawisko niskiej emisji na OR i jest ono dość dotkliwe, dotyczy to ponad 20% mieszkańców gminy skupionych na OR. Oznacza to wysoką koncentrację zjawiska. Podstawową przyczyną zjawiska są niskie dochody mieszkańców (nie stać ich na wymianę kotłów na bardziej ekologiczne).

W związku z tym zaproponowano **projekt nr 12 - Zmniejszenie emisji CO₂ i zanieczyszczeń pyłowych** obejmujący wymianę starych pieców opalanych węglem na kotły emitujące mniejszą ilość spalin i mniej energochłonne, montaż kolektorów słonecznych, paneli fotowoltaicznych, pomp ciepła, termomodernizację budynków w prywatnych i publicznych obiektach na OR.

Projekt przyczynia się także do poniesienia jakości sfery technicznej i przestrzenno-funkcjonalnej oraz dodatkowo wspiera pośrednio także cele gospodarcze na OR – wyższa jakość infrastruktury sprzyja otwieraniu nowych firm i podnosi ogólną atrakcyjność gospodarczą obszaru.

7.2.3. Czynniki przestrzenno-funkcjonalne i techniczne

Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne

Do analizy delimitacyjnej jako podstawowe dane do oceny zjawisk w sferze przestrzenno-funkcjonalnej zostały uwzględnione:

- dane z Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa prowadzonej przez Policję⁶ dotyczących takich zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych jak: niewłaściwa infrastruktura drogowa, zła organizacja ruchu, spożywanie alkoholu w miejscach niedozwolonych, dzikie wysypiska, dzikie kąpieliska, grupowanie się małoletnich zagrożonych demoralizacją, niestrzeżone przejazdy kolejowe i przejścia przez tory, nieprawidłowe parkowanie, przekraczanie prędkości;
- danymi o dostępności obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu.

⁶ <https://mapy.geoportal.gov.pl/iMapLite/KMZBPublic.html>

We dwóch cząstkowych zjawiskach w ramach sfery przestrzenno-funkcjonalnej OR miał wyraźnie gorsze wskaźniki niż średnie dla gminy. Na OR bardzo licznie występują takie zjawiska jak niewłaściwa infrastruktura drogowa, zła organizacja ruchu, spożywanie alkoholu w miejscach niedozwolonych, nieprawidłowe parkowanie, przekraczanie prędkości. Wskaźnik dla OR wynosi 2,73 [szt./100 Mk] przy średniej dla gminy – 1,62 [szt./100 Mk].

Dostępność do obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu wynosi 0,53 [szt./ 100 Mk], przy średniej dla gminy 2,37 [szt./ 100 Mk].

Sposób wyliczenia w/w wskaźników jest opisany w części delimitacyjnej.

Przy pogłębionej ocenie występowania negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych posłużono się danymi ankietowymi.

W badaniach ankietowych jako przyczyny w/w zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych wg Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa wskazywano: brak monitoringu w centrum miasta (55% wskazań), niezagospodarowanie tereny przy Jeziorze Rajgrodzkim (60% wskazań) sprzyjające spożywaniu alkoholu w miejscach niedozwolonych, tworzeniu dzikich kąpielisk, zanieczyszczeniu środowiska, grupowaniu się małoletnich zagrożonych demoralizacją.

Do projektów, które w dużej mierze przyczyniają się do rozwiązania wyżej opisanych problemów należą: **projekt nr 1 - Rozbudowa infrastruktury turystycznej, projekt nr 2 - Zagospodarowanie zabytkowego układu miasta Rajgród.**

Przyczyny zjawisk niskiej dostępności obiektów kultury i edukacji wynikają z ich lokalizacji i małej liczby takich obiektów na obszarze OR. Dlatego też zaproponowano realizację **projektu nr 5 - Budowa kompleksu obiektów sportowych przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Rajgrodzie, ul. Stanki** oraz **nr 6 - Remont budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie.**

Zjawiska techniczne

Na potrzeby delimitacji określono dwa podstawowe zjawiska o charakterze technicznym:

- liczba i stan obiektów gminnych,
- liczba i stan obiektów zabytkowych.

Stan niektórych obiektów gminnych na OR Rajgród jest w części lub w całości zdegradowany lub wysoce niezadowolający. Dotyczy to niżej wymienionych obiektów:

- budynek Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie, ul. Stanki wymaga budowy obiektów sportowych: lekkoatletycznych, boisk z bieżnią, trybun, zaplecza itp.,
- budynek Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie, ul. Szkolna wymaga remontu i przebudowy związanej ze zmianą przeznaczenia obiektu na centrum kulturalno-

turystyczno-sportowe, w którym mieściłby się dom kultury, sala kinowa, taras widokowy.

Dlatego też zaproponowano projekt nr 5 - **Budowa kompleksu obiektów sportowych przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Rajgrodzie, ul. Stanki** oraz nr 6 - **Remont budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie**. Projekty te mają wpływ zarówno na sferę techniczną, jak i funkcjonalną oraz społeczną. Projekty opisano wcześniej.

Na OR występuje bardzo duża liczba obiektów zabytkowych (patrz delimitacja sfera techniczna), w tym 5 obiektów wymagających interwencji. Główne przyczyny takiego stanu rzeczy to brak środków publicznych na remonty i odnowę zabytków.

Wśród tych obiektów znajdują się: cmentarz rzymskokatolicki (najstarsza część), budynek szkoły podstawowej - ul. Szkolna 24, grodzisko („Góra Zamkowa”), mogiła powstańców z okresu powstania styczniowego 1864 r. i historyczny układ urbanistyczny m. Rajgród. Zaplanowano 2 projekty realizujące cele w tym aspekcie: wspomniany już **projekt nr 6** (dotyczy on bowiem budynku szkoły podstawowej - ul. Szkolna 24) oraz **projekt nr 2 - Zagospodarowanie zabytkowego układu miasta Rajgród**.

7.3. Pogłębiona analiza obszarów rewitalizacji (przyczyny zjawisk i potencjały) – OR Biebrza

7.3.1. Zjawiska społeczne i gospodarcze

Na podstawie wskaźników delimitacyjnych, które posłużyły do wyodrębnienia obszaru rewitalizacji (OR), określono zjawiska społeczne jako zjawiska kryzysowe wg tabeli poniżej.

Zjawiska społeczne na OR Biebrza – podsumowanie sfery społecznej

Czynniki społeczne (zjawisko kryzysowe występuje - TAK)						Liczba zjawisk kryzysowych
bezrobocie	ubóstwo	pomoc społeczna	przestępczość	udział w życiu społecznym i kulturalnym	kapitał społeczny	
TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	6

Spośród zdiagnozowanych obszarów w sferze społecznej, wszystkie badane zjawiska uznano w procesie delimitacji za zjawiska kryzysowe na OR.

Bezrobocie i ubóstwo, pomoc społeczna

Jednym z kluczowych zjawisk negatywnych jest bezrobocie. Wskaźnik bezrobocia obliczono jako % liczby przyznanych świadczeń z tytułu bezrobocia w relacji do liczby świadczeń z tytułu bezrobocia dla całej gminy. Liczba świadczeń z OPS z tytułu bezrobocia na OR wyniosła 84, oznacza to, że 14,32% wszystkich tego typu świadczeń w gminie dotyczy OR Biebrza (średnia wartość dla gminy wynosi 3,03%). Występuje tutaj duża koncentracja tego zjawiska.

Problem bezrobocia został potwierdzony w badaniu ankietowym na OR. Osoby biorące w nim udział wskazały bezrobocie jako istotny problem odczuwalny na OR – średnia ocena 2,60 (w skali 0-3). Jako przyczyny bezrobocia wskazano głównie: niską aktywność społeczną (65% badanych), niewystarczającą ilość firm (60% wskazań), niskie płace demotywujące pracowników (45% wskazań), niski poziom wykorzystania lokalnych potencjałów (68% wskazań).

Z problemem bezrobocia powiązane jest zjawisko ubóstwa, które występuje na całym OR. Średnia wartość wskaźnika ubóstwa wynosi na OR 5,45% (% liczby przyznanych świadczeń z tytułu ubóstwa w relacji do liczby świadczeń z tytułu ubóstwa dla całej gminy). Stanowi to wartość wyraźnie wyższą od średniej dla gminy.

Podstawowe przyczyny ubóstwa i bezrobocia należy wiązać z ilością i kondycją firm na OR. W sferze gospodarczej podstawowym zjawiskiem kryzysowym na obszarze rewitalizacji określono niską liczbę podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców. Twarde dane statystyczne wskazują, że średnia dla gminy wynosi 4,70, a na obszarze rewitalizacji 4,26. Zdecydowana większość tych firm to indywidualna działalność gospodarcza.

W badaniach ankietowych jako przyczynę bezrobocia i ubóstwa wskazywano niewielką ilość przedsiębiorstw (ocena bardzo niska - 2,63 na 3,0).

W czasie konsultacji oraz w ankietach badani wskazywali przyczyny problemów podobne jak w przypadku OR Rajgród: niskie płace, małą liczbę osób zatrudnionych w firmach, brak dopasowania umiejętności mieszkańców do potrzeb przedsiębiorców, marazm części mieszkańców. Wskazywano także, że problem bezrobocia wynika ze zbyt dużej opieki społecznej.

OR Biebrza posiada w tym aspekcie szczególną charakterystykę. W miejscowości Biebrza działa Instytut Technologiczno-Przyrodniczy w Falentach - Zakład Doświadczalny w Biebrzy. W czasach świetności był to duży zakład zatrudniający wielu pracowników. W latach 80 wybudowano bloki robotnicze dla zatrudnionych w Zakładzie. Zakład zajmował się hodowlą trzody chlewnej i bydła oraz uprawą ziemi. Z upływem lat zakład zatrudniał coraz mniejszą liczbę osób. Obecnie większość mieszkańców pracuje w innych miejscach, w innych zawodach, jednak przekwalifikowanie, zmiana miejsca zamieszkania i mobilność zawodowa stanowią cały czas dużą barierę w poszukiwaniu pracy.

Na obszarze OR znajdują się częściowo zdegradowane, nieużytkowane obiekty po byłej działalności zakładu. Gmina stara się pozyskać te tereny i budynki i wykorzystać je w dwóch

zasadniczych celach: rozwoju przedsiębiorczości (**projekt nr 11**) oraz tworzeniu terenów rekreacyjnych i otwartych terenów z przeznaczeniem na kulturę i integrację (**projekt nr 7**).

Uwzględniając w/w potencjały OR Rajgród zaplanowano projekt **nr 11 – Park Przedsiębiorczości "Biebrza"**. Projekt polega na zagospodarowaniu opuszczonych, niewykorzystanych, zapomnianych, budynków i obiektów w Biebrzy i utworzenie centrum - parku przedsiębiorczości dla przedsiębiorców - mieszkańców OR w oparciu o istniejące zdegradowane obiekty. Projekt obejmuje wykup obiektów, remont, zagospodarowanie terenu i wyposażenie oraz ulokowanie pierwszych przedsiębiorców. Park Przedsiębiorczości po powstaniu będzie realizował część zadań opisanych w ramach projektu nr 3. Przedsiębiorcy będą mogli tam lokować działalność gospodarczą: usługową, produkcyjną, inną. Park będzie realizował projekty wsparcia dla biznesu lokalnego, bezrobotnych (otwieranie

Dodatkowo należy uwzględnić iż miejscowość Biebrza leży na skraju Biebrzańskiego Parku Narodowego i może stanowić bazę wypadową dla turystów. Planuje się wykorzystać ten potencjał wraz z projektem nr 11, na potrzeby ograniczenia takich zjawisk jak bezrobocie, ubóstwo poprzez wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i aktywizację społeczności. W celu wsparcia wykorzystania potencjału wprowadzono projekt **nr 3 – Przedsiębiorczy Rajgród** (projekt omówiono przy opisie OR Rajgród).

W procesie rekrutacji na szkolenia i projekty wsparcia dla nowotworzonych firm pierwszeństwo będą miały osoby bezrobotne, ubogie, niepełnosprawne, w wieku 50+, po lub w trakcie resocjalizacji, zagrożone alkoholizmem.

W celu wsparcia rozwoju przedsiębiorczości wprowadzono także projekt **nr 4 - Kreatywni potencjałem gminy**, który obejmuje warsztaty i szkolenia aktywizujące (projekt omówiono przy opisie OR Rajgród).

Zakłada się, że dzięki projektom nr 3, 4 powstaną nowe miejsca pracy, część mieszkańców rozpocznie prowadzenie działalności gospodarczej, spadnie bezrobocie.

Problem ubóstwa i bezrobocia widoczny jest także we wskaźniku pomocy społecznej. Na OR Biebrza liczba świadczeń z tych tytułów wyniosła (średnio za 2015-2016) 50 świadczeń, co stanowiło ponad 10% wszystkich tego typu świadczeń z OPS w gminie. Wysoka liczba świadczeń z pomocy społecznej wynika z takich przyczyn jak:

- niepełnosprawność,
- długotrwałą lub ciężką chorobę,
- bezradność opiekuńczo-wychowawczą w rodzinach wielodzietnych i niepełnych,
- potrzebę ochrony macierzyństwa lub wielodzietność.

Odpowiedzią na w/w zjawiska jest **Projekt nr 14 - Rozwój form wsparcia medycznego i opiekuńczego**. Projekt obejmuje wspieranie realizacji programów profilaktyki skierowanych na choroby cywilizacyjne i specyficzne problemy zdrowotne, rozwój usług opieki medycznej

dla osób starszych, wsparcie usług opiekuńczych dla osób niesamodzielnych oraz usług asystenckich dla osób z niepełnosprawnościami świadczonych w lokalnej społeczności.

Udział w życiu społecznym i kulturalnym oraz kapitał społeczny

Udział w życiu społecznym i kulturalnym na OR jest zdecydowanie za niski w porównaniu ze średnimi dla gminy. Podstawowym wskaźnikiem opisującym zjawisko jest wskaźnik uczestnictwa [liczba uczestników/ liczba Mk], przy czym 1 mieszkaniec mógł wielokrotnie brać udział w różnych imprezach. Wskaźnik ten na OR wynosi 0,38, przy średniej dla gminy 0,49.

Natomiast kapitał społeczny na OR badano za pomocą:

- liczby organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji według danych Krajowego Rejestru Sądowego) na 100 mieszkańców,
- wielkości frekwencji wyborczej w ostatnich wyborach parlamentarnych (2015 r.).

Na OR wartość wskaźnika liczby organizacji pozarządowych wynosi 0,2506 [szt./ 100 Mk] przy średniej dla gminy 0,3382 [szt./ 100 Mk]. Na OR działa tylko jedna organizacja pozarządowa. Wielkość frekwencji wyborczej na OR jest niższa od średniej dla gminy.

W celu określenia przyczyn niskiego poziomu uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym oraz kapitału społecznego posłużono się wynikami badań ankietowych przeprowadzonych na OR. W badaniach respondenci oceniali w ankietach intensywność negatywnych zjawisk w zakresie udziału mieszkańców w życiu społecznym, w obrębie szeregu czynników/ przyczyn.

Ankietowani oceniali negatywne zjawiska w skali od 0 do 3, gdzie 0 oznacza, że zjawisko nie występuje, 1 – zjawisko występuje z małą intensywnością (mały problem), 2 – zjawisko występuje ze średnią intensywnością, 3 – zjawisko występuje z dużą intensywnością - (duży problem).

Przyczyna	Średnia ocena
niski poziom współpracy międzyludzkiej	2,00
słaby przepływ informacji w sprawach dotyczących najbliższego otoczenia zamieszkania	0,64
niski poziom zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne	1,92
nieufność międzyludzka	2,25
zły stan zdrowia mieszkańców	1,27
niski poziom wykształcenia większości mieszkańców	2,09
niski poziom kreatywności, pomysłowości, przedsiębiorczości	2,15
słaba współpraca między mieszkańcami a władzami publicznymi	1,60
niska jakość usług kultury	2,60
niska jakość usług sportu i rekreacji	2,82
niska jakość usług oświaty	2,25
słaba aktywność ośrodków kulturalno-rekreacyjnych i sportowych w pobliżu miejsca zamieszkania	2,22

Wśród głównych przyczyn (najwyższa negatywna ocena) niskiego poziomu uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym oraz niskiego kapitału społecznego wskazywano: słabą aktywność ośrodków kulturalno-rekreacyjnych i sportowych w pobliżu miejsca zamieszkania, niską jakość usług sportu i rekreacji, kultury (co związane jest z brakiem w Biebrzy ośrodków świadczących tego typu usługi a jednocześnie oczekiwaniami i potrzebami mieszkańców), oświaty, niski poziom współpracy międzyludzkiej, niski poziom zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne, niski poziom wykształcenia większości mieszkańców, niski poziom kreatywności, pomysłowości, przedsiębiorczości.

Wśród potrzeb wyrażanych przez społeczność lokalną dominowały te związane z organizacją czasu wolnego dla mieszkańców (świetlica wiejska, plac zabaw dla dzieci, miejsca dla dzieci na rekreację/boisko, zajęcia dla seniorów) i stworzenia jakichś zachęt do prowadzenia działalności gospodarczej, poszukiwania inwestorów, wskazywano także na potrzebę reaktywacji przedszkola oraz wykorzystania istniejących, niszczących budynków na potrzeby mieszkańców.

Potrzeby	Liczba wskazań
plac zabaw dla dzieci	4
tworzenie nowych firm	6
wykorzystanie istniejących, niszczących budynków na potrzeby mieszkańców lub biznesu	5
świetlica wiejska	7
zajęcia w świetlicy dla seniorów	3
stół do ping-ponga	1
siatkówka	1
wykorzystanie niszczących budynków na potrzeby mieszkańców: przedszkole, kotłownia, ośrodek badawczy	3
miejsca dla dzieci na rekreację/boisko	3
brak Domu Kultury z instruktorami itp.	1
ośrodek kulturalno-rekreacyjny/zajęcia dla młodzieży	2
brak przedszkola/reaktywacja	2
wyrzucane odpady i śmieci do lasu	1
zagospodarowanie placu obok bloków -ul.Lipowa	1
problem alkoholizmu	1
większe wsparcie opieki społecznej	1
lepsz komunikacja/autobusy	1
stan dróg	1

W odpowiedzi na w/w zjawiska zaproponowano następujące projekty rewitalizacyjne.

Projekt nr 8 - Oferta edukacyjna dla osób będących poza formalnym systemem edukacji.

Projekt nr 13 - Rozwój oferty zajęć sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych.**Projekt nr 15 – Aktywni kulturą.**

W/w projekty omówiono przy opisie OR Rajgród.

Projektem realizowanym wyłącznie na OR Biebrza jest **projekt nr 7 - Remont, budowa i wyposażenie świetlic wiejskich, placów rekreacyjnych, placów zabaw, siłowni terenowych**. Projekt obejmuje: remont i budowę placów zabaw oraz miejsc rekreacji, w tym siłowni terenowych, dla dzieci i osób dorosłych, w tym starszych, remont, budowę i wyposażenie oraz zagospodarowanie terenów wokół świetlic wiejskich.

W ramach działań integracyjnych zaplanowano także projekt **nr 16 - Instytucjonalizacja współpracy i integracji**, celem zwiększenia kapitału społecznego i udziału społeczeństwa we współdecydowaniu o działaniach samorządu.

7.3.2 Czynniki środowiskowe

Negatywne zjawiska w zakresie środowiska przyrodniczego oceniano w oparciu o występowanie azbestu na budynkach oraz odsetka mieszkańców narażonych na emisje pyłów.

Liczba budynków z wyrobami azbestowymi na dachach do usunięcia w relacji do powierzchni OR wynosi 7,06 [szt./ 100 ha] i jest wyższa od średniej dla gminy 3,69 [szt./ 100 ha]. Na OR azbest jest usuwany sukcesywnie przez mieszkańców w ramach własnych zasobów. Nie planuje się projektów wspierających.

W obszarze środowiskowym występuje też zjawisko niskiej emisji, dotyczy to ponad 7,5% mieszkańców gminy skupionych na OR. Oznacza to dość wysoką koncentrację zjawiska. Podstawową przyczyną zjawiska są niskie dochody mieszkańców (nie stać ich na wymianę kotłów na bardziej ekologiczne).

W związku z tym zaproponowano **projekt nr 12 - Zmniejszenie emisji CO2 i zanieczyszczeń pyłowych** obejmujący wymianę starych pieców opalanych węglem na kotły emitujące mniejszą ilość spalin i mniej energochłonne, montaż kolektorów słonecznych, paneli fotowoltaicznych, pomp ciepła, termomodernizację budynków w prywatnych i publicznych obiektach na OR.

7.3.3. Czynniki przestrzenno-funkcjonalne i techniczne

Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne

Do analizy delimitacyjnej jako podstawowe dane do oceny zjawisk w sferze przestrzenno-funkcjonalnej zostały uwzględnione:

- dane z Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa prowadzonej przez Policję⁷ dotyczących takich zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych jak: niewłaściwa infrastruktura drogowa, zła organizacja ruchu, spożywanie alkoholu w miejscach niedozwolonych, dzikie wysypiska, dzikie kąpieliska, grupowanie się małoletnich zagrożonych demoralizacją, niestrzeżone przejazdy kolejowe i przejścia przez tory, nieprawidłowe parkowanie, przekraczanie prędkości;
- danymi o dostępności obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu.

Dostępność do obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu wynosi na OR - 0,75 [szt./ 100 Mk], przy średniej dla gminy 2,37 [szt./ 100 Mk]. W pobliżu miejscowości Biebrza są tylko 3 ośrodki kultury i edukacji. W związku z tym, oraz ze zdiagnozowanymi wcześniej w sferze społecznej potrzebami w zakresie rozwoju usług kultury i rekreacji, na OR zaproponowano realizację **projektu nr 7 - Remont, budowa i wyposażenie świetlic wiejskich, placów rekreacyjnych, placów zabaw, siłowni terenowych.**

Zjawiska techniczne

Na potrzeby delimitacji określono dwa podstawowe zjawiska o charakterze technicznym:

- liczba i stan obiektów gminnych,
- liczba i stan obiektów zabytkowych.

W miejscowości Biebrza znajdują się zdegradowane, nieużytkowane obiekty po byłej działalności Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego w Falentach - Zakład Doświadczalny w Biebrzy. Część tych budynków gmina planuje przejąć, wyremontować i wykorzystać na cele rozwoju przedsiębiorczości na OR: **projekt nr 11 - Park Przedsiębiorczości "Biebrza".**

Na obszarze OR (Biebrza, ul. Lipowa) znajdują się także częściowo zdegradowane działki, na których planowane jest utworzenie terenów rekreacyjnych i otwartych terenów z przeznaczeniem na kulturę i integrację: **projekt nr 7 - Remont, budowa i wyposażenie świetlic wiejskich, placów rekreacyjnych, placów zabaw, siłowni terenowych.**

Lokalizację w/w zdegradowanych budynków oraz działek należy uznać z jednej strony za zjawisko kryzysowe, z drugiej strony stanowią one potencjał do wykorzystania i ograniczenia negatywnych zjawisk społecznych.

⁷ <https://mapy.geoportal.gov.pl/iMapLite/KMZBPublic.html>

7.4. Cele i kierunki działań

Odpowiedzią na zidentyfikowane problemy i zjawiska kryzysowe oraz koniecznymi do osiągnięcia pożądanego stanu obszaru (wizji) są kompleksowe i zróżnicowane działania ujęte w planowane do realizacji cele. Mają one służyć eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk, o których mowa w poprzednich rozdziałach. Wyznaczone cele odpowiadają wcześniej sformułowanej wizji. Cele i kierunki działań określono takie same dla obydwu podobszarów rewitalizacji, wynika to z diagnozy oraz z faktu, że większość projektów rewitalizacyjnych będzie realizowana na dwóch podobszarach. Poniżej zaprezentowano podział projektów wg celów, kierunków oraz podobszarów rewitalizacji.

Cele i kierunki działań

1. Wzrost atrakcyjności gospodarczej

Kierunek 1.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru

Kierunek 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i kreatywności

2. Podniesienie jakości życia mieszkańców

Kierunek 2.1. Wzrost dostępu do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i infrastruktury kultury

Kierunek 2.2. Wzrost jakości usług oświaty i edukacji

Kierunek 2.3. Poprawa dostępności do usług komunalnych i ochrona środowiska

Kierunek 2.4. Wzrost integracji i aktywizacji społecznej

Nr projektu	Cel/ nazwa projektu	Miejsce realizacji
Cel 1. Wzrost atrakcyjności gospodarczej		
Kierunek 1.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru		
1	Rozbudowa infrastruktury turystycznej	OR Rajgród
2	Zagospodarowanie zabytkowego układu miasta Rajgród	OR Rajgród
Kierunek 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i kreatywności		
3	Przedsiębiorczy Rajgród	OR Rajgród, OR Biebrza
4	Kreatywni potencjałem gminy	OR Rajgród, OR Biebrza
Cel 2. Podniesienie jakości życia mieszkańców		
Kierunek 2.1. Wzrost dostępu do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i infrastruktury kultury		
5	Budowa kompleksu obiektów sportowych przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Rajgrodzie, ul. Stanki	OR Rajgród
6	Remont budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie, Ul. Szkolna	OR Rajgród
7	Remont, budowa i wyposażenie świetlic wiejskich, placów rekreacyjnych, placów zabaw, siłowni terenowych	OR Biebrza
Kierunek 2.2. Wzrost jakości usług oświaty i edukacji		
8	Oferta edukacyjna dla osób będących poza formalnym systemem edukacji	OR Rajgród, OR Biebrza
9	Rozszerzenie oferty szkolnej	OR Rajgród
Kierunek 2.3. Poprawa dostępności do usług komunalnych i ochrona środowiska		
10	Budowa/przebudowa bloku komunalnego w Rajgrodzie/powstanie mieszkań komunalnych i socjalnych	OR Rajgród
11	Park Przedsiębiorczości "Biebrza".	OR Biebrza
12	Zmniejszenie emisji CO2 i zanieczyszczeń pyłowych	OR Rajgród, OR Biebrza
Kierunek 2.4. Wzrost integracji i aktywizacji społecznej		
13	Rozwój oferty zajęć sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych	OR Rajgród, OR Biebrza
14	Rozwój form wsparcia medycznego i opiekuńczego	OR Rajgród, OR Biebrza
15	Aktywni kulturą	OR Rajgród, OR Biebrza
16	Instytucjonalizacja współpracy i integracji	OR Rajgród, OR Biebrza

7.5. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne podstawowe

Lp.	Cel/ nazwa projektu	Opis	Podmiot realizujący	Miejsce realizacji	Okres realizacji	Wskaźnik rezultatu w kontekście kierunku działań i/lub celu na koniec 2022 roku
Cel 1. Wzrost atrakcyjności gospodarczej						
Kierunek 1.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru						
1	Rozbudowa infrastruktury turystycznej	Projekt obejmuje modernizację, przebudowę i budowę: sieci szlaków rowerowych, pieszych, edukacyjnych, stworzenie sieci szlaków wodnych, plaż, pomostów, budowa ścieżki rowerowej nad Jeziorem Rajgrodzkim.	Gmina Rajgród	OR Rajgród	2017-2022	Wzrost liczby użytkowników infrastruktury turystycznej [osoby] - 500. Liczba imprez kulturalnych, sportowych lub integracyjnych zorganizowanych na zmodernizowanych obszarach [szt.] - 5.
2	Zagospodarowanie zabytkowego układu miasta Rajgród	Projekt polega zagospodarowaniu zabytkowego historycznego układu przestrzennego miasta Rajgród wraz z renowacją uznawanej za jeden z czołowych obiektów osadniczych południowej części wczesnośredniowiecznej Jaćwieży - Góry Zamkowej w Rajgrodzie. W ramach ochrony i wyeksponowania zabytku archeologicznego „Góry Zamkowej” zaplanowano przeprowadzenie sondujących prac archeologicznych, stworzenie plenerowej ekspozycji archeologicznej, montaż tablic edukacyjno-informacyjnych o obiekcie. Ponadto przewiduje się modernizację istniejących i budowę nowych ciągów komunikacyjnych (z uwzględnieniem osób niepełnosprawnych), budowę oświetlenia, toalet, obiektów małej infrastruktury (ławki, miejsca zadaszone do rekreacji itp.), monitoring, urządzenie zieleni, budowę miejsc widokowych będących przedłużeniem istniejącej promenady biegnącej wzdłuż brzegu Jeziora Rajgrodzkiego, dzięki której zwiedzający będą mogli oglądać grodzisko od strony jeziora. Planuje się również uporządkować otoczenie Góry Zamkowej poprzez: likwidację zbędnych obiektów, modernizację amfiteatru, wykonanie ciągu komunikacyjnego biegnącego od Placu Tysiąclecia ulicą Szkolną do Góry Zamkowej oraz stworzenie miejsc parkingowych.	Gmina Rajgród	OR Rajgród	2018-2022	Wzrost liczby użytkowników infrastruktury turystycznej [osoby] - 1000. Liczba imprez kulturalnych, sportowych lub integracyjnych zorganizowanych na zmodernizowanym obszarze [szt.] – 12. Liczba nowych firm ulokowanych na na zmodernizowanym obszarze [szt.] - 5

	Kierunek 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i kreatywności					
3	Przedsiębiorczy Rajgród	<p>Projekt obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wspieranie doradztwa dla lokalnych przedsiębiorców i pomocy w zakładaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej (szkolenia), - promocja rozwoju agroturystyki i rolnictwa oraz przetwórstwa ekologicznego (szkolenia), - promocja rozwoju bazy gastronomicznej, noclegowej, wypożyczalni sprzętu i innych usług okołoturystycznych (szkolenia), - prezentacje i szkolenia dotyczące wykorzystania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju przedsiębiorczości, - opracowanie systemu zachęt dla lokalnych przedsiębiorców do zatrudniania osób niepełnosprawnych, - realizacja projektów dotacyjnych (z EFS) związanych z przekazaniem środków na założenie własnej działalności gospodarczej. <p>W procesie rekrutacji na szkolenia i projekty wsparcia dla nowotworzonych firm pierwszeństwo będą miały osoby bezrobotne, ubogie, niepełnosprawne, w wieku 50+, po lub w trakcie resocjalizacji, zagrożone alkoholizmem.</p>	Gmina Rajgród, ODR, NGO, OPS	OR Rajgród, OR Biebrza	2017-2022	<p>Liczba utworzonych podmiotów gospodarczych [szt.] - 20.</p> <p>Liczba osób objętych wsparciem szkoleniowym i doradczym [osoby] - 300.</p>
4	Kreatywni potencjałem gminy	<p>Projekt obejmuje warsztaty i szkolenia aktywizujące:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezentacje i szkolenia dotyczące wykorzystania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju przedsiębiorczości, - kreowanie rajgrodzkich produktów regionalnych i lokalnych (produktów kulinarnych, rzemieślniczych), - kreowanie koncepcji produktów turystycznych, w tym wydłużających sezon turystyczny. 	Gmina Rajgród, NGO, Dom Kultury w Rajgrodzie	OR Rajgród, OR Biebrza	2017-2022	<p>Liczba uczestników zajęć aktywizujących [osoby] - 80.</p> <p>Liczba wykreowanych produktów lokalnych/regionalnych [szt.] - 5.</p>
	2. Podniesienie jakości życia mieszkańców					
	Kierunek 2.1. Wzrost dostępu do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i infrastruktury kultury					

5	Budowa kompleksu obiektów sportowych przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Rajgrodzie, ul. Stanki	Projekt dotyczy budowy kompleksu obiektów sportowych przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Rajgrodzie, ul. Stanki. Zakres projektu obejmuje stworzenie obiektów lekkoatletycznych przy szkole: boiska z bieżnią, trybun, zaplecza sportowo-technicznego.	Gmina Rajgród	OR Rajgród	2017-2020	Liczba mieszkańców korzystających z infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kultury [osoby] - 250.
6	Remont budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie, Ul. Szkolna	Projekt polega na adaptacji budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie na centrum kulturalne lub turystyczne lub rekreacyjno-sportowe wraz z budową parkingów. Planuje się rozbudowę i modernizację budynku oraz pomieszczeń (m.in. sala widowiskowa, sale wystawowe, pomieszczenia biblioteczne), zakup wyposażenia niezbędnego do prowadzenia działalności kulturalnej (m.in. wyposażenie sali widowiskowej, wystawowej, biblioteki, sprzęt audiowizualny i multimedialny).	Gmina Rajgród	OR Rajgród	2017-2020	Liczba mieszkańców korzystających z infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kultury [osoby] - 500.
7	Remont, budowa i wyposażenie świetlic wiejskich, placów rekreacyjnych, placów zabaw, siłowni terenowych	Projekt obejmuje: - remont i budowę placów zabaw oraz miejsc rekreacji, w tym siłowni terenowych, dla dzieci i osób dorosłych, w tym starszych, - remont, budowę i wyposażenie oraz zagospodarowanie terenów wokół świetlic wiejskich.	Gmina Rajgród	OR Biebrza	2017-2020	Liczba mieszkańców korzystających z infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kultury [osoby] - 200.
Kierunek 2.2. Wzrost jakości usług oświaty i edukacji						

8	Oferta edukacyjna dla osób będących poza formalnym systemem edukacji	Projekt obejmuje stworzenie oferty edukacyjnej dla osób będących poza formalnym systemem edukacji: - kształcenie ustawiczne, m.in. organizacja kursów i szkoleń podnoszących kwalifikacje i umiejętności, - organizacja kursów zawodowych: kursy językowe, instruktor sportowy, trener osobisty, przewodnik turystyczny, kelner) związane z potencjałami OR w zakresie obsługi ruchu turystycznego, - promocja elastycznych form pracy, tj. telepracy, pracy zdalnej, pracy czasowej oraz samozatrudnienia, szkolenia i warsztaty z diagnozowania umiejętności życiowych i zawodowych, pobudzania kreatywności. W procesie rekrutacji na szkolenia i projekty wsparcia dla nowotworzonych firm pierwszeństwo będą miały osoby bezrobotne, ubogie, niepełnosprawne, w wieku 50+, po lub w trakcie resocjalizacji, zagrożone alkoholizmem.	Gmina Rajgród, NGO, OPS	OR Rajgród, OR Biebrza	2017-2022	Liczba osób objętych wsparciem szkoleniowym i doradczym [osoby] - 150. Liczba przeprowadzonych kursów/ szkoleń [osoby] - 10.
9	Rozszerzenie oferty szkolnej	Projekt obejmuje: - wzbogacenie oferty i dostępności zajęć pozalekcyjnych (m.in. realizacja programów wyrównujących szanse rozwojowe dzieci i młodzieży), - utworzenie klas sportowych, wzbogacenie szkół w nowe koła zainteresowań, inne, - programy opieki edukacyjnej nad dziećmi z dysfunkcyjnych rodzin. Projekt dotyczy Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie, ul. Stanki.	Gmina Rajgród	OR Rajgród	2017-2022	Liczba osób objętych nową ofertą edukacyjną [osoby] - 150. Liczba nowych form oferty edukacyjnej [szt.] - 5.
	Kierunek 2.3. Poprawa dostępności do usług komunalnych i ochrona środowiska					
10	Budowa/przebudowa bloku komunalnego w Rajgrodzie/powstanie mieszkań komunalnych i socjalnych	Projekt obejmuje budowę, przebudowę, rozbudowę i kompletny remont istniejącego bloku komunalnego w Rajgrodzie na cele mieszkań komunalnych i socjalnych.	Gmina Rajgród	OR Rajgród	2018-2022	Liczba mieszkańców wybudowanego bloku [osoby] - 50.

11	Park Przedsiębiorczości i "Biebrza".	Projekt polega na zagospodarowaniu opuszczonych, niewykorzystanych, zapomnianych, budynków i obiektów w Biebrzy i utworzenie centrum - parku przedsiębiorczości dla przedsiębiorców - mieszkańców OR w oparciu o istniejące zdegradowane obiekty. Projekt obejmuje wykup obiektów, remont, zagospodarowanie terenu i wyposażenie oraz ulokowanie pierwszych przedsiębiorców. Park Przedsiębiorczości po powstaniu będzie realizował część zadań opisanych w ramach projektu nr 3. Przedsiębiorcy będą mogli tam lokować działalność gospodarczą: usługową, produkcyjną, inną. Park będzie realizował projekty wsparcia dla biznesu lokalnego, bezrobotnych (otwieranie działalności).	Gmina Rajgród, OPS	OR Biebrza	2019-2020	Liczba ulokowanych podmiotów gospodarczych [szt.] - 10. Liczba osób objętych wsparciem szkoleniowym i doradczym [osoby] - 50.
12	Zmniejszenie emisji CO2 i zanieczyszczeń pyłowych	Projekt obejmuje wymianę starych pieców opalanych węglem na kotły emitujące mniejszą ilość spalin i mniej energochłonne, montaż kolektorów słonecznych, paneli fotowoltaicznych, pomp ciepła, termomodernizację budynków w prywatnych i publicznych obiektach na OR.	Gmina Rajgród	OR Rajgród, OR Biebrza	2017-2019	Liczba gospodarstw domowych objętych wsparciem [szt.] - 50
Kierunek 2.4. Wzrost integracji i aktywizacji społecznej						
13	Rozwój oferty zajęć sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych	Projekt obejmuje: organizację imprez i zawodów w nowych dyscyplinach sportowych (np.: imprez żeglarskich, nordic walking, fitness, unihokej, piłka ręczna, szachy, koszykówka, turnieje tańca, paintball, triathlon, rajdy rowerowe, biegi na orientację), rozwój oferty zajęć sportowo-rekreacyjnych oraz programów edukacyjno-profilaktycznych, stanowiących alternatywę dla zachowań ryzykownych, utworzenie drużyn: wodnej i młodzieżowej OSP.	Gmina Rajgród, NGO, Dom Kultury w Rajgrodzie	OR Rajgród, OR Biebrza	2017-2022	Liczba korzystających z nowej oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej [osoby] - 200. Liczba nowych form oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej [szt.] - 10.
14	Rozwój form wsparcia medycznego i opiekuńczego	Projekt obejmuje: - wspieranie realizacji programów profilaktyki skierowanych na choroby cywilizacyjne i specyficzne problemy zdrowotne, - rozwój usług opieki medycznej dla osób starszych, - wsparcie usług opiekuńczych dla osób niesamodzielnych oraz usług asystenckich dla osób z niepełnosprawnościami świadczonych w lokalnej społeczności.	Gmina Rajgród, OPS	OR Rajgród, OR Biebrza	2017-2022	Liczba mieszkańców objętych wsparciem medycznym i opiekuńczym [osoby] - 80.

15	Aktywni kulturą	<p>Projekt obejmuje: rozwój oferty zajęć kulturalnych w celu integracji międzypokoleniowej (spotkania, warsztaty, konkursy wspierające udział osób w różnym wieku we wspólnych projektach), kontynuację organizacji wielotematycznych pikników dotyczących przemocy, dyskryminacji, aktywizację dzieci i młodzieży oraz dorosłych, w tym osób starszych za pomocą realizacji działań aktywizujących opartych o lokalne dziedzictwo kulturowe: warsztaty rękodzieła ludowego, lokalne kulinaria, warsztaty literackie, aktorskie, blogerskie, fotograficzne i inne o tematyce lokalnej, szkolenia/warsztaty integracyjne, w oparciu o kulturę lokalną i budowanie lokalnej tożsamości oraz więzi społecznych, które zapewnią reprezentantom grup defaworyzowanych wyższe poczucie wartości i poprawę kondycji psychicznej, motywację do działania i chęci poprawy własnej sytuacji ekonomicznej.</p> <p>W procesie rekrutacji na szkolenia i projekty wsparcia dla nowotworzonych firm pierwszeństwo będą miały osoby bezrobotne, ubogie, niepełnosprawne, w wieku 50+, po lub w trakcie resocjalizacji, zagrożone alkoholizmem.</p>	Gmina Rajgród, NGO, Dom Kultury w Rajgrodzie, OPS	OR Rajgród, OR Biebrza	2017-2022	<p>Liczba korzystających z nowej oferty kulturalnej [osoby] - 120.</p> <p>Liczba nowych form oferty kulturalnej [szt.] - 10.</p>
16	Instytucjonalizacja współpracy i integracji	<p>Projekt obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powołanie Społecznej Rady Seniorów, - powołanie Rady Rozwoju i Współpracy, - wspieranie działalności Młodzieżowej Rady Miejskiej. 	Gmina Rajgród	OR Rajgród, OR Biebrza	2017-2019	Liczba członków powołanych rad [osoby] - 50.

Wszystkie wyżej wymienione projekty rewitalizacyjne są realizowane wyłącznie na obszarach rewitalizacji i są skierowane tylko do mieszkańców tych podobszarów.

W związku z tym, że projekty rewitalizacyjne mogą wpływać na obszary objęte ochroną zastrzega się, że podczas planowania i realizacji poszczególnych inwestycji będą respektowane przepisy szczególnie określone w aktualnych aktach prawnych dotyczące obszarowych form ochrony przyrody dot. poszczególnych obszarów objętych ochroną na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz.U.2016.2134 ze zm.).

Zapewniona będzie także ochrona gatunkowa ptaków nietoperzy podczas prac związanych z termomodernizacją budynków zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody.

7.6. Powiązania pomiędzy projektami i zjawiskami kryzysowymi

Powiązania przedsięwzięć rewitalizacyjnych ze zjawiskami kryzysowymi na obszarze rewitalizacji prezentuje tabela poniżej. W tabeli umieszczono wyniki diagnozy dla obszaru rewitalizacji wg zjawisk kryzysowych.

Tabela pokazuje w jaki sposób poszczególne projekty rewitalizacyjne (w tabeli wg numerów) wpływają na zjawiska kryzysowe. Oznaczenie „B” w tabeli oznacza, że dany projekt wpływa na zjawisko kryzysowe bezpośrednio, oznaczenie „P” oznacza pośredni wpływ projektu.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne zostały określone w taki sposób, że duża część z nich wpływa bezpośrednio lub pośrednio na kilka zjawisk kryzysowych. W ten sposób spełniono m.in. zasadę kompleksowości i komplementarności problemowej.

Rewitalizacja wybranych obszarów ma zapewnić zgodnie z określoną wizją wysoką jakość życia, atrakcyjność tego miejsca dla turystów i przedsiębiorców oraz aktywność i integrację społeczną.

Szczegółowo powiązania projektów ze zjawiskami kryzysowymi oraz powiązania projektów pomiędzy sobą opisano w rozdz. 7.2.-7.3.

nr projektu	Czynniki społeczne						Zjawiska gospodarcze - liczba firm	Czynniki środowiskowe		Czynniki przestrzenno-funkcjonalne		Czynniki techniczne	
	bezrobocie	ubóstwo	pomoc społeczna	przestępczość	udział w życiu społecznym i kulturalnym	kapitał społeczny		Liczba budynków z azbestem	Udział mieszkańców narażonych na emisje pyłów	Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne wg Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa	Dostępność do obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu	Liczba budynków wymagających remontu/ przebudowy	Liczba obiektów zabytkowych wymagających interwencji
1				P	B	B	P			B	P		B
2				P	B	B	P			B	P		
3	B	B	P		P	B	B						
4	P	P	P		B	B	P						
5				P	B	B					B	B	
6				P	B	B					B	B	B
7					P	P					B	B	
8	B	B	P	P	B	B	B						
9					B	B							
10		B	B			P							
11	B	B	P	P	B	B	B					B	
12							P		B				
13				P	B	B					B		
14		P	B		P	P					P		
15			P	P	B	B					P		
16					B	B							

B – powiązanie bezpośrednie, P – powiązanie pośrednie.

7.7. Przedsięwzięcia uzupełniające

Poniżej zaprezentowano listę projektów uzupełniających – są to przedsięwzięcia, bez których rewitalizacja wybranych obszarów jest możliwa, jednak są one komplementarne względem działań głównych i usprawniają proces wyprowadzania terenów ze stanu kryzysowego. Projekty uzupełniające zaplanowano na obydwu obszarach rewitalizacji: Biebrza i Rajgród.

Nr	Nazwa	Opis
1	Renowacja obiektów lokalnego dziedzictwa kulturowego	Projekt obejmuje: remont, konserwację, zabezpieczenie, renowację obiektów dziedzictwa kulturowego: pomniki, kapliczki, krzyże, cmentarze na OR Rajgród i OR Biebrza.
2	Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zapewnienie dostępu do wody pitnej dobrej jakości oraz umożliwienie ścieków komunalnych	Projekt polega na budowie, rozbudowie i modernizacji infrastruktury wodociągowej i oczyszczania ścieków na OR Rajgród i OR Biebrza
3	System skomunikowania gminy	Projekt obejmuje organizację systemu skomunikowania gminy w celu wzrostu liczby uczestników imprez rekreacyjno-sporto-wych i kulturalnych oraz poprawy opieki medycznej. Projekt polega na zapewnieniu mieszkańcom, zwłaszcza starszym i niepełnosprawnym dojazdu na organizowane wydarzenia rekreacyjno-sportowe i kulturalne oraz dowóz osób starszych do lekarzy specjalistów lub organizację mobilnego poradnictwa lekarskiego. Obszar realizacji: OR Rajgród i OR Biebrza.
4	Realizacja programu „Korzenie dziedzictwa”	Program polega na zbudowaniu relacji pomiędzy ludźmi pochodzącymi z gminy, a mieszkającymi aktualnie poza granicami gminy lub za granicą. Celem jest promocja gminy, pozyskanie ponownie mieszkańców, pozyskiwanie nowych mieszkańców i inwestorów. Projekt obejmuje: - opracowanie koncepcji pozyskiwania nowych mieszkańców, - stworzenie gminnego banku danych o gruntach i nieruchomościach możliwych do pozyskania w celach biznesowych i mieszkaniowych, - opracowanie materiałów promocyjnych dotyczących lokalnego potencjału biznesowego i korzyści wynikające z zamieszkania na terenie gminy, - organizacja corocznych spotkań (zjazdów osób pochodzących z gminy, a rozsianych po całym świecie), - opracowanie systemu komunikacji „diaspory rajgrodzkiej” – np. forum internetowe. Obszar realizacji: OR Rajgród i OR Biebrza.
5	Realizacja programu usuwania azbestu	Projekt obejmuje demontaż azbestowych pokryć dachowych, usunięcie ich z posesji prywatnych i publicznych oraz utylizację. Obszar realizacji: OR Rajgród i OR Biebrza.

7.8. Synergia i wzajemne powiązanie projektów rewitalizacyjnych

Poniżej zaprezentowano synergię i wzajemne powiązanie projektów rewitalizacyjnych. Tabela wskazuje na liczne powiązania pomiędzy projektami rewitalizacyjnymi.

Powiązania mają charakter synergiczny – tzn. wskazują że projekty które oznaczono w macierzy polem zaciemnionym są projektami bezpośrednio lub pośrednio powiązanymi i wpływają na siebie wzajemnie. W szczególności oznaczono tutaj projekty o charakterze infrastrukturalnym – tzw. projekty „twarde” (T), które będą finansowane głównie z EFRR oraz projekty nieinfrastrukturalne – tzw. „miękkie” (M), które będą finansowane głównie z EFS.

Synergia i wzajemne powiązanie projektów

T	T	M	M	T	T	T	M	M	T	T	T	M	M	M	M		Charakter projektu
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	nr projektu	
X																1	T
	X															2	T
		X														3	M
			X													4	M
				X												5	T
					X											6	T
						X										7	T
							X									8	M
								X								9	M
									X							10	T
										X						11	T
											X					12	T
												X				13	M
													X			14	M
														X		15	M
															X	16	M

T – projekty twarde (infrastrukturalne), M – projekty miękkie (nieinfrastrukturalne).

7.9. Synchronizacja efektów oddziaływania projektów rewitalizacyjnych na sytuację kryzysową

Poniżej zaprezentowano rekomendowane okresy realizacji poszczególnych projektów rewitalizacyjnych i ich wpływ na sytuację kryzysową w każdej z pięciu sfer: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej. Projekty co do zasady będą realizowane w latach 2017-2022.

Synchronizacja efektów oddziaływania projektów rewitalizacyjnych na sytuację kryzysową

Rodzaj projektu	OR	Zjawiska społeczne	Zjawiska gospodarcze	Zjawiska środowiskowe	Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne	Zjawiska techniczne
T	1	2019-2022	2019-2022		2017-2018	
T	2	2019-2022	2019-2022		2017-2018	2017-2018
M	3	2017-2022	2019-2022			
M	4	2017-2022	2017-2022			
T	5	2017-2020			2017-2020	2017-2020
T	6	2017-2020			2017-2020	2017-2020
T	7	2017-2020			2017-2020	2017-2020
M	8	2017-2022				
M	9	2017-2022				
T	10	2018-2022				
T	11	2020-2022	2020-2022			2019-2020
T	12		2017-2019	2017-2019		
M	13	2017-2022			2017-2022	
M	14	2017-2022				
M	15	2017-2022	2017-2022			
M	16	2017-2022				

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne: T – projekty twarde (infrastrukturalne), M – projekty miękkie (nieinfrastrukturalne).

Moment przygotowania programu rewitalizacji i okres planowania funduszy europejskich sprawia, że realnie pozostają 3 lata na wykonanie poszczególnych projektów infrastrukturalnych („twardych”), tak aby uzyskać stosowne efekty „miękkie” (2018 – 2020). Sytuacje kryzysowe w sferze technicznej i przestrzenno-funkcjonalnej zostaną ograniczone w pierwszych latach realizacji programu dzięki projektom twardym. Wpływ na zjawiska społeczne i gospodarcze projektów twardych możliwy będzie dopiero po ich realizacji – najczęściej od 2019 roku. Większość projektów miękkich jest możliwa do realizacji od 2017 roku, przy czym są to możliwości ograniczone ponieważ część projektów miękkich będzie w pełni możliwa dopiero po realizacji projektów twardych, ponieważ projekty miękkie będą wykorzystywać powstałą infrastrukturę.

8. Indykatywne ramy finansowe

Źródłem finansowania działań zaplanowanych w Programie będą przede wszystkim środki publiczne pochodzące od instytucji różnych szczebli: rządowego, wojewódzkiego i lokalnego. Osiągnięcie zaplanowanych zamierzeń będzie wymagać także środków prywatnych poprzez wkład do projektów współfinansowanych ze środków publicznych.

Do potencjalnych źródeł finansowania działań zawartych w Programie należą:

- środki własne gminy,
- środki prywatne mieszkańców gminy,
- środki prywatne inwestorów,
- środki pozyskane od sponsorów,
- środki budżetu państwa,
- środki budżetu województwa na realizację programów sektorowych,
- środki funduszy celowych,
- środki z budżetu UE: EFRR, EFS, programów operacyjnych: RPO WP, EWT, PROW, PO IŚ, PO WER, PO IR,
- środki z NFOŚiGW, WFOŚiGW,
- środki z Lokalnej Grupy Działania,
- europejskie programy wspólnotowe,
- inne środki zagraniczne,
- i inne.

Plan finansowy obejmuje propozycję źródeł finansowania wybraną na podstawie oceny dostępności i możliwości wykorzystania tych źródeł oraz charakteru projektów składających się na Program. Na kolejność realizacji wskazanych przedsięwzięć będą mieć wpływ terminy aplikowania i rozstrzygnięć konkursów w ramach programów operacyjnych i innych konkursów, czy też możliwości pozyskania inwestorów prywatnych.

Szczegółowy plan finansowy w zakresie zadań inwestycyjnych przedstawione zostało w poniższym zestawieniu.

Całkowity koszt realizacji Programu w latach 2017 – 2022 wynosi 22 550 tys. zł, z czego: 47,67 % ma pochodzić z EFRR (10 750 tys. zł), 23,22% z EFS (5 235 tys. zł), 3,29% środki prywatne i inne krajowe (2010 tys. zł) oraz 20,20 % z budżetu gminy (4 555 tys. zł).

Szczegółowy plan finansowy

Lp.	Cel/ nazwa projektu	Podmiot realizujący	Szacunkowy koszt [tys. zł]	EFRR %	EFRR tys. zł	EFS %	EFS tys. zł	Inne (krajowe, prywatne, NGO) %	Inne (krajowe, prywatne, NGO) [tys. zł]	Gmina [%]	Gmina [tys. zł]	Sposób finansowania
Cel 1. Wzrost atrakcyjności gospodarczej												
Kierunek 1.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru												
1	Rozbudowa infrastruktury turystycznej	Gmina Rajgród	2000	50,00%	1000	0,00%	0	0,00%	0	50,00%	1000	PROW, RPO WP, EWT, NFOŚ, WFOŚ
2	Zagospodarowanie zabytkowego układu miasta Rajgród	Gmina Rajgród	1000	50,00%	500	0,00%	0	30,00%	300	20,00%	200	PROW, RPO WP, EWT, LGD, MKiDN
Kierunek 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i kreatywności												
3	Przedsiębiorczy Rajgród	Gmina Rajgród, ODR, NGO, OPS	500	0,00%	0	60,00%	300	20,00%	100	20,00%	100	RPO WP, EWT, POWER, PO PW, prywatne/ NGO
4	Kreatywni potencjałem gminy	Gmina Rajgród, NGO, Dom Kultury w Rajgrodzie	100	0,00%	0	80,00%	80	10,00%	10	10,00%	10	RPO WP, EWT, POWER, PO PW, prywatne/ NGO
Cel 2. Podniesienie jakości życia mieszkańców												
Kierunek 2.1. Wzrost dostępu do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i infrastruktury kultury												

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY RAJGRÓD

5	Budowa kompleksu obiektów sportowych przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Rajgrodzie, ul. Stanki	Gmina Rajgród	1500	70,00%	1050	10,00%	150	0,00%	0	20,00%	300	PROW, RPO WP, EWT
6	Remont budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rajgrodzie, Ul. Szkolna	Gmina Rajgród	1000	70,00%	700	10,00%	100	0,00%	0	20,00%	200	PROW, RPO WP, EWT
7	Remont, budowa i wyposażenie świetlic wiejskich, placów rekreacyjnych, placów zabaw, siłowni terenowych	Gmina Rajgród	1000	50,00%	500	20,00%	200	10,00%	100	20,00%	200	PROW, RPO WP, EWT, NGO, prywatne
Kierunek 2.2. Wzrost jakości usług oświaty i edukacji												
8	Oferta edukacyjna dla osób będących poza formalnym systemem edukacji	Gmina Rajgród, NGO, OPS	200	0,00%	0	95,00%	190	0,00%	0	5,00%	10	RPO WP, POWER/ NGO
9	Rozszerzenie oferty szkolnej	Gmina Rajgród	200	0,00%	0	95,00%	190	0,00%	0	5,00%	10	RPO WP, POWER/ NGO
Kierunek 2.3. Poprawa dostępności do usług komunalnych i ochrona środowiska												
10	Budowa/przebudowa bloku komunalnego w Rajgrodzie/powstanie mieszkań komunalnych i socjalnych	Gmina Rajgród	2000	50,00%	1000	30,00%	600	0,00%	0	20,00%	400	RPO WP, POWER
11	Park Przedsiębiorczości "Biebrza".	Gmina Rajgród, OPS	5000	50,00%	2500	30,00%	1500	10,00%	500	10,00%	500	PROW, RPO WP, EWT, NGO, prywatne

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY RAJGRÓD

12	Zmniejszenie emisji CO2 i zanieczyszczeń pyłowych	Gmina Rajgród	5000	70,00%	3500	0,00%	0	20,00%	1000	10,00%	500	RPO WP, PROW, prywatne
Kierunek 2.4. Wzrost integracji i aktywizacji społecznej												
13	Rozwój oferty zajęć sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych	Gmina Rajgród, NGO, Dom Kultury w Rajgrodzie	1000	0,00%	0	50,00%	500	0,00%	0	50,00%	500	RPO WP, EWT, POWER
14	Rozwój form wsparcia medycznego i opiekuńczego	Gmina Rajgród, OPS	1000	0,00%	0	90,00%	900	0,00%	0	10,00%	100	RPO WP, EWT, POWER, prywatne/ NGO
15	Aktywni kulturą	Gmina Rajgród, NGO, Dom Kultury w Rajgrodzie, OPS	1000	0,00%	0	50,00%	500	0,00%	0	50,00%	500	RPO WP, EWT, POWER, PO PW, prywatne/ NGO
16	Instytucjonalizacja współpracy i integracji	Gmina Rajgród	50	0,00%	0	50,00%	25	0,00%	0	50,00%	25	POWER, EWT/ NGO
RAZEM	-	-	22550	47,67%	10750	23,22%	5235	8,91%	2010	20,20%	4555	-

9. Mechanizmy zapewnienia komplementarności

9.1. Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenna oznacza konieczność wzięcia pod uwagę podczas tworzenia i realizacji programu rewitalizacji wzajemnych powiązań pomiędzy projektami i przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi zarówno realizowanych na obszarze rewitalizacji, jak i znajdujących się poza nim, ale oddziałujących na obszar rewitalizacji.

W analizowanym Programie ujęto projekty realizowane na obszarze rewitalizacji. Projekty dopełniają się przestrzennie, zaproponowano bowiem zarówno projekty horyzontalne, jak i punktowe, ale oddziałujące na cały obszar rewitalizacji, jak i projekty punktowe ale rozproszone po całym obszarze rewitalizacji. Zapewnia to, iż projekty dopełniają się przestrzennie, a dodatkowo osiągnięty zostanie efekt synergii.

Szczegółowo opisano powyższe zagadnienia w rozdz. 7.

9.2. Komplementarność problemowa

Komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziałował na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym, środowiskowym).

Analiza wyników delimitacji i zjawisk niepożądanych zdiagnozowanych na obszarze rewitalizacji oraz skala i rodzaj kierunków działań i przedsięwzięć rewitalizujących ujętych w rozdz. 7 wskazują na to, że zaplanowane projekty zostały zaplanowane we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym, środowiskowym). W rozdziale 7 zaprezentowano wpływ poszczególnych przedsięwzięć na zjawiska kryzysowe we wszystkich sferach.

W rozdziale 6 określono pożądany stan (wizję) do którego doprowadzić obszar ma realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Urzeczywistnieniem wizji są cele, określono dwa cele programu i dobrano adekwatne do nich wskaźniki realizacji programu. Szczegółowo opisano zagadnienie w rozdz. 12.3

9.3. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność

procedur. W tym celu niezbędne jest osadzenie systemu zarządzania programem rewitalizacji w przyjętym przez daną gminę systemie zarządzania w ogóle.

W rozdziale 11 opisano system wdrażania programu, wskazano osadzenie procesu rewitalizacji w systemie zarządzania gminą, w rozdziale 12 scharakteryzowano system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu oraz system monitorowania i oceny skuteczności działań.

9.4. Komplementarność międzyokresowa

W poprzedniej perspektywie finansowej, w RPOWP 2007-2013 oraz w ramach innych programów brak było działań skierowanych bezpośrednio na działania rewitalizacyjne. Mimo to projekty rewitalizacyjne były realizowane przez Gminę Rajgród, ponieważ definicja projektów rewitalizacyjnych pozwala uznać za takie szereg inwestycji o charakterze infrastrukturalnym i „miękkim” realizowane w oparciu o dokumenty strategiczne gminy, które zapewniają iż mamy do czynienia z procesem wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki.

Lista przykładowych projektów

1. „Zagospodarowanie plaży nad Jeziorem Rajgrodzkim w miejscowości Rajgród”- NR 00035-6930-UM1030061/13

Inwestycja dofinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach działania 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego PROW na lata 2007-2013. Zakres: oczyszczenie plaży, placu zabaw i boiska; wyrównanie boiska do siatkówki plażowej; wykonanie placu zabaw dla dzieci, chodnika, ścieżki, schodów terenowych z bali drewnianych.

Projekt dotyczył budowy i modernizacji infrastruktury społecznej służącej realizacji działań rekreacyjnych, kulturalnych i integracyjnych dla lokalnej społeczności.

Termin wykonania: 30 maja 2014 r.

Komplementarność: geograficzna, sektorowa, problemowa, terytorialna, zewnętrzna.

2. Budowa pomostu na Jeziorze Rajgrodzkim, umowa o dofinansowanie nr 0003-6173-SW1000106/13

Dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” w ramach środka 4.1 Rozwój obszarów zależnych od rybactwa z wyłączeniem realizacji operacji polegających na funkcjonowaniu lokalnej grupy rybackiej (LGR) oraz nabywaniu umiejętności i aktywizacji lokalnych społeczności.

Przedmiotem projektu była budowa pomostu drewnianego o charakterze rekreacyjnym. Projekt dotyczył budowy i modernizacji infrastruktury społecznej służącej realizacji działań rekreacyjnych, kulturalnych i integracyjnych dla lokalnej społeczności.

Komplementarność: geograficzna, sektorowa, problemowa, terytorialna, zewnętrzna.

3. Renowacja zabytkowego parku miejskiego w Rajgrodzie UMOWA NR 00046-6930-UM1030049/10

PROW na lata 2007-2013, działanie 4.1/413 wdrażanie lokalnych strategii rozwoju dla operacji, które odpowiadają warunkom przyznania pomocy w ramach działania Odnowa i rozwój wsi, oś 4 Leader.

Komplementarność: geograficzna, sektorowa, problemowa, terytorialna, zewnętrzna.

4. Budowa placu zabaw i siłowni plenerowej w Rajgrodzie

Zadanie dofinansowanie przez Ministerstwo Sportu i Turystyki na podstawie umowy nr 2016/0083/4053/SubA/DIS/T z dnia 12.08.2016 r.

Odbiór inwestycji to koniec października 2016 r.

Przedmiotem projektu była budowa placu zabaw i siłowni plenerowej wraz z licznymi urządzeniami do ćwiczeń, w celu realizacji działań rekreacyjnych, kulturalnych i integracyjnych dla lokalnej społeczności, w tym dzieci i młodzieży.

Komplementarność: geograficzna, sektorowa, problemowa, terytorialna, zewnętrzna.

5. Budowa ciągu pieszo-jezdnego wraz z infrastrukturą w Rajgrodzie Umowa nr 00027-6922-UM1000102/09

PROW na lata 2007-2013, działanie 313, 322, 323 „Odnowa i rozwój wsi”:
Komplementarność: geograficzna, sektorowa, problemowa, terytorialna, zewnętrzna.

9.5. Komplementarność źródeł finansowania

Komplementarność źródeł finansowania, w kontekście polityki spójności 2014-2020, oznacza, że projekty rewitalizacyjne, wynikające z programu rewitalizacji opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.

W rozdziale 8. Indykatywne ramy finansowe wskazano liczne źródła finansowania projektów rewitalizacyjnych (środki programów operacyjnych, środki polityk i instrumentów krajowych, prywatne i publiczne źródła finansowania) w celu realizacji zasady dodatkowości środków UE.

Jednocześnie wskazuje się, że zgodnie z prawem nie jest możliwe podwójne finansowanie projektów i gmina nie zamierza planować takich działań. Nie istnieje ryzyko podwójnego dofinansowania.

W rozdziale 7 zaprezentowano synergię i powiązania wzajemne pomiędzy projektami ze wskazaniem relacji pomiędzy projektami infrastrukturalnymi („twardymi”) finansowanymi głównie z EFRR oraz projektami nieinfrastrukturalnymi („miękkimi”) finansowanymi głównie z EFS.

9.6. Kompleksowość programu rewitalizacji

Kompleksowość programu rewitalizacji dotyczy kilku zagadnień:

- uwzględnienia projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych ze środków EFRR, EFS, FS oraz innych publicznych lub prywatnych,
- uwzględnienia aspektu gospodarczego lub przestrzenno-funkcjonalnego lub technicznego lub środowiskowego związanego zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem,
- powiązania i synerгии projektów rewitalizacyjnych oraz synchronizacji efektów ich oddziaływania na sytuację kryzysową.

Uwzględniono projekty rewitalizacyjne współfinansowane ze środków EFRR, EFS oraz innych publicznych lub prywatnych, zaprezentowano je dosyć szczegółowo w rozdziale 8, ze wskazaniem nawet stosownych programów operacyjnych.

W rozdziale 7 zaprezentowano synergię i powiązania wzajemne pomiędzy projektami ze wskazaniem relacji pomiędzy projektami infrastrukturalnymi („twardymi”) finansowanymi głównie z EFRR oraz projektami nieinfrastrukturalnymi („miękkimi”) finansowanymi głównie z EFS.

W programie uwzględniono wszystkie sfery i aspekty, opisano w rozdziale 7 powiązania projektów rewitalizacyjnych i ich wpływ na poszczególne zjawiska kryzysowe we wszystkich

sferach. Wskazano także wpływ projektów na zjawiska kryzysowe w różnych okresach realizacji programu, zapewniając w ten sposób synchronizację działań.

9.7. Koncentracja działań rewitalizacyjnych

OR Biebrza jest zamieszkały przez 399 osób i zajmuje 425,15 ha, OR Rajgród jest zamieszkały przez 1137 osób i zajmuje 1 486,90 ha.

Obszary rewitalizacji: Biebrza i Rajgród A zajmują 1 912,05 ha, co stanowi 9,23% powierzchni gminy oraz są zamieszkałe przez 1 536 osób, co stanowi 28,86% mieszkańców gminy.

Program rewitalizacji wskazuje zasięgi przestrzenne obszarów rewitalizacji tj. określa w oparciu o diagnozę i identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych, terytoria najbardziej wymagających wsparcia. Obszary OZ i OR zaprezentowano na mapach, umożliwiających identyfikację terenów na poziomie podziału geodezyjnego.

Program rewitalizacji dotyczy terenów o istotnym znaczeniu dla rozwoju gminy, obejmujących część zdiagnozowanego obszaru zdegradowanego i dotkniętych szczególną koncentracją problemów i negatywnych zjawisk kryzysowych. Tereny objęte rewitalizacją są terenami o kluczowych walorach przyrodniczych, historycznych i gospodarczych umożliwiającymi wyprowadzenie tych obszarów ze stanów kryzysowych.

W programie rewitalizacji wskazano projekty rewitalizacyjne poza obszarem rewitalizacji i uzasadniono potrzebę ich realizacji (rozd. 7).

10. Mechanizmy włączenia interesariuszy

W trakcie procesu włączania (współdecydowania) mieszkańców i innych interesariuszy w prace nad opracowywaniem Programu Rewitalizacji wykorzystano różnorodne formy partycypacji społecznej, których zastosowanie spełniło wymóg skuteczności i adekwatności w kontekście aktywnego uczestnictwa jak najszerzej liczby odbiorców. Z grona licznych narzędzi i technik partycypacyjnych wykorzystano: badania ankietowe, składanie wniosków (fiszki projektowe), formularze, otwarte spotkania, konsultacje, pikniki rodzinne, inne. Proces włączania posiada trzy etapy.

ETAP I

Kampania informacyjna dotycząca rewitalizacji, zaproszenie do udziału w konsultacjach, badaniach i spotkaniach. Informacje umieszczono i dystrybuowano następującymi kanałami informacyjnymi:

- strona internetowa gminy,
- strona internetowa Biuletynu Informacji Publicznej,
- tablica ogłoszeń zlokalizowana w Urzędzie Miejskim (sposób zwyczajowo przyjęty).

Pierwszy etap obejmował:

- badania ankietowe mieszkańców gminy,
- badania ankietowe mieszkańców dotyczące składania propozycji przedsięwzięć rewitalizacyjnych (fiszki projektowe),
- 2 pikniki rodzinne, na których realizowano spotkania dot. rewitalizacji i przeprowadzano badania ankietowe oraz zbierano propozycje przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- zbieranie wypełnionych formularzy i ankiet drogą korespondencyjną,
- organizację spotkania otwartego z interesariuszami.

Ankietowani oceniali negatywne zjawiska w obrębie czynników, w skali od 0 do 3, gdzie 0 oznacza, że zjawisko nie występuje, 1 – zjawisko występuje z małą intensywnością (mały problem), 2 – zjawisko występuje ze średnią intensywnością, 3 – zjawisko występuje z dużą intensywnością - (duży problem). Ankiety zostały przeprowadzone we wszystkich jednostkach delimitacyjnych. Delimitacja obszarów i wybór OZ i OR został dokonany w oparciu o dane statystyczne i tzw. dane „twarde”. Pogłębiona diagnoza na OR została opracowana przy uwzględnieniu wyników badań ankietowych. Oznacza to, że mieszkańcy gminy, w tym przedsiębiorcy, NGOsy brali udział w decydowaniu o wyborze OZ, OR i projektów rewitalizacyjnych, współdecydując na etapie diagnozy i programowania procesu rewitalizacji.

W ramach prac nad dokumentem powołano Zespół Projektowy ds. Rewitalizacji. W skład Zespołu weszli reprezentanci Urzędu Miejskiego.

ETAP II

Po opracowaniu projektu Programu został on udostępniony wraz ze Strategiczną Prognozą Oddziaływania na Środowisko. Interesariusze mieli możliwość zgłaszania uwag, korekt i opinii. Zostały zaprezentowane formy konsultacji oraz wzory formularzy zgłaszania uwag.

Grupy interesariuszy zostały powiadomione o możliwości zgłaszania uwag do projektu dokumentu. Informacja wraz z formularzem zgłaszania uwag była udostępniona na stronie internetowej gminy oraz Biuletynie Informacji Publicznej.

Niezwłocznie po zakończeniu konsultacji społecznych sporządzono Raport podsumowujący z konsultacji społecznych. Szczegóły dotyczące tego etapu znajdują się w odrębnym dokumencie – Raporcie z konsultacji.

Etap zakończył się podjęciem Uchwały Rady Miejskiej w sprawie przyjęcia Programu Rewitalizacji.

ETAP III

Najważniejszym etapem jest wdrażanie Programu. Udział interesariuszy w procesie tworzenia Programu nie kończy się wraz z przyjęciem dokumentu uchwałą Rady Miejskiej. Ważne jest, aby na etapie realizacji Programu zapewnić interesariuszom aktywny udział w konsultacjach projektów i ocenę stopnia wdrażania Programu .

W związku z tym, uwzględniając sposób monitorowania i ewaluacji Programu rewitalizacji, po upływie 2 lat od przyjęcia Programu zaleca się ogłoszenie konsultacji społecznych w formie zbierania wypełnionych formularzy dotyczących realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawartych w Programie. Informacja o tym będzie umieszczona i dystrybuowana następującymi kanałami informacyjnymi:

- strona internetowa gminy,
- strona internetowa Biuletynu Informacji Publicznej,
- tablica ogłoszeń zlokalizowana w Urzędzie Miejskim (sposób zwyczajowo przyjęty).

Formularze będą udostępnione w postaci elektronicznej i w formie drukowanej.

Stała współpraca z interesariuszami pozwoli systematycznie monitorować sytuację społeczno-gospodarczą, tak aby w razie potrzeby możliwa była aktualizacja zapisów Programu.

Na etapie ewaluacji Programu zaleca się przeprowadzenie co najmniej badań ankietowych w formie zbliżonej do badań wykonanych na etapie przygotowania Programu:

- badania ankietowe mieszkańców gminy dotyczące diagnozy zjawisk kryzysowych,
- badania ankietowe mieszkańców dotyczące satysfakcji ze zrealizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- zbieranie wypełnionych formularzy drogą korespondencyjną,
- organizacja spotkania otwartego z interesariuszami.

Badania przeprowadzone na etapie ewaluacji metodami analogicznymi do etapu diagnostycznego pozwolą osiągnąć porównywalność wyników i faktyczną ocenę realizacji Programu.

11. System realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji

System wdrażania Programu Rewitalizacji jest kluczowym elementem procesu rewitalizacji, powinien być oparty na zasadzie partycypacji oraz partnerstwa interesariuszy całego procesu.

Proces wdrażania ma na celu wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszaru wskazanego do rewitalizacji, za pomocą odpowiedniego sterowania różnych działań.

Dla powodzenia wdrożenia programu rewitalizacji należy przyjąć tzw. zasadę partnerstwa, czyli współpracę poszczególnych aktorów rozwoju (instytucji samorządowych, organizacji społecznych, przedstawicieli mieszkańców, przedsiębiorców) oraz zasadę partycypacji społecznej, czyli prowadzenie dialogu społecznego pomiędzy różnymi podmiotami na terenie gminy, w zakresie wdrażania programu rewitalizacji.

Operatorem rewitalizacji, głównym inicjatorem całego procesu i koordynatorem działań jest Gmina Rajgród. Podmiotem odpowiedzialnym za proces realizacji zapisów dokumentu jest Urząd Miejski w Rajgrodzie. Nadzór z ramienia samorządu prowadzi będzie Burmistrz.

Burmistrz Rajgrodu

Burmistrz ma za zadanie bieżący nadzór nad realizacją Programu Rewitalizacji oraz inicjowanie ewentualnych korekt Programu. Ponadto istotnym zadaniem Burmistrza będzie zapewnienie środków na realizację poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (środki finansowe wewnętrzne, zewnętrzne). W razie konieczności Burmistrz będzie podejmował decyzje o inicjowaniu naniesienia zmian/aktualizacji Programu Rewitalizacji.

Urząd Miejski

Organem przyjmującym Program Rewitalizacji w formie uchwały, nadzorującym jego realizację oraz osiągnięte efekty jest Rada Miejska. Realizacja założeń programu leży w gestii władz samorządowych.

Urząd Miejski koordynuje przygotowanie i opiniowanie projektów uchwał Rady Miejskiej i zarządzeń. Realizacja projektów zostanie powierzona poszczególnym jednostkom organizacyjnym samorządu według ich kompetencji. W szczególności w realizację Programu zostaną zaangażowane Dom Kultury w Rajgrodzie i Ośrodek Pomocy Społecznej. Istotne znaczenie będzie miał także udział odpowiednich komórek w Urzędzie Miejskim, w szczególności Referat Inwestycji i Rozwoju.

Urząd Miejski dysponuje odpowiednim personelem do wykonania swoich zadań oraz jest w stanie dotrzeć do partnerów procesu rewitalizacji i posiada realne możliwości wpływu na sytuację oraz prawo głosu na obszarach zdegradowanych. Wszystkie koszty zarządzania,

które pojawią się w trakcie wdrażania Programu Rewitalizacji pokryte zostaną z budżetu Gminy Rajgród.

Zespół Projektowy ds. Rewitalizacji

W ramach prac nad dokumentem oraz w celu monitorowania i ewaluacji Programu zostanie powołany Zespół Projektowy ds. Rewitalizacji. Zespół projektowy odpowiedzialny za przygotowanie i wdrażanie Programu Rewitalizacji będzie składał się z następujących osób:

Burmistrz - Ireneusz Gliniecki – odpowiedzialny za nadzór nad tworzeniem Programu Rewitalizacji oraz podejmowanie kluczowych decyzji w tym zakresie;

Zastępca Burmistrza - Piotr Milewski – odpowiedzialny za nadzór nad procesem tworzenia Programu, w szczególności nad prawidłowością przeprowadzenia konsultacji społecznych;

Skarbnik Gminy - Jadwiga Stryjecka – odpowiedzialna za nadzór finansowy związany z ujęciem inwestycji w WPF gminy;

Kierownik Referatu Inwestycji i Rozwoju - Anna Bukowska – współpraca przy tworzeniu dokumentu, decydowanie o zakresie projektów własnych, które zostaną umieszczone w Programie; na etapie wdrażania będzie odpowiedzialna za czuwanie nad prawidłowym przebiegiem procesów inwestycyjnych, nad wnioskowaniem o środki zewnętrzne, za nadzór nad pracownikami na stanowiskach ds. inwestycji i projektów unijnych, planowania przestrzennego, mienia i nieruchomości, będzie także prowadziła procedury związane z zamówieniami publicznymi;

Specjalista ds. inwestycji i projektów unijnych - Anna Drapczuk - współpraca przy tworzeniu dokumentu, wnioskowanie o środki zewnętrzne, na etapie wdrażania Programu - nadzór nad realizacją poszczególnych inwestycji rewitalizacyjnych zgodnie z zasadami obowiązującymi w ramach funduszy unijnych;

Specjalista ds. planowania przestrzennego i budownictwa - Beata Kotarska - współpraca przy tworzeniu dokumentu, wnioskowaniu o środki zewnętrzne, na etapie wdrażania Programu – nadzór nad prawidłową realizacją inwestycji, w szczególności w zakresie zgodności z przepisami prawnymi.

12. System monitoringu i oceny skuteczności działań

12.1. Monitoring

Proces realizacji Programu będzie monitorowany i oceniany przez Zespół Projektowy ds. Rewitalizacji oraz wszystkich interesariuszy.

Monitorowanie ma na celu:

- stworzenie systemu aktualizowania wiedzy o sytuacji gminy,
- ocenę stopnia realizacji działań założonych w Programie,
- weryfikację zgodności osiągniętych celów z założeniami,
- systematyczne monitorowanie zewnętrznych źródeł wsparcia dla realizacji programów i projektów,
- korygowanie działań, w sytuacji gdy nie przynoszą one zamierzonych efektów lub w sytuacji wystąpienia zmian uniemożliwiających lub utrudniających ich realizację,
- wcześniejszą diagnozę trudności mogących mieć wpływ na realizację inwestycji, zwłaszcza terminowości ich zakończenia.

Podstawowy monitoring realizacji Programu będzie odbywał się na poziomie operacyjnym, każdego roku, poprzez opis stanu realizacji zaplanowanych przedsięwzięć dla każdego z kierunków działań i celów, z podaniem informacji: co wykonano, w jaki sposób uwzględniono przy realizacji każdego z zadań opinię interesariuszy, jakie są/były problemy realizacyjne.

Roczny raport monitoringowy powinien powstać do końca marca każdego roku.

W każdym roku Burmistrz w postaci zarządzenia powoła Zespół Monitoringowy w skład którego wejdzie Zespół Projektowy ds. Rewitalizacji oraz reprezentanci interesariuszy: organizacji pozarządowych, biznesu, lokalni liderzy społeczni.

Zaleca się ogłoszenie konsultacji społecznych w formie zbierania wypełnionych formularzy dotyczących realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawartych w Programie. Informacja o tym będzie umieszczona i dystrybuowana następującymi kanałami informacyjnymi:

- strona internetowa gminy,
- strona internetowa Biuletynu Informacji Publicznej,
- tablica ogłoszeń zlokalizowana w Urzędzie Miejskim (sposób zwyczajowo przyjęty).

Formularze będą udostępnione w postaci elektronicznej i w formie drukowanej.

Stała współpraca z interesariuszami pozwoli systematycznie monitorować sytuację społeczno-gospodarczą, tak aby w razie potrzeby możliwa była aktualizacja zapisów Programu.

12.2. System wprowadzania modyfikacji

Jeśli na etapie monitoringu zostaną ujawnione potrzeby modyfikacji Programu, zostaną na wniosek Burmistrza, interesariuszy, radnych, wprowadzane pod obrady Rady Miejskiej. Dotyczy to niedużych zmian, np. zmiany pojedynczych przedsięwzięć, ich zakresu, itp. Ocena tego czy zmiany są istotne czy też nie pozostaje w gestii Burmistrza.

W przypadku istotnych zmian, np. zmiany celów lub kierunków działań, Burmistrz zarządzi przystąpienie do zmian w Programie rewitalizacji w trybie ewaluacji (patrz niżej), co zostanie opublikowane na stronie internetowej gminy oraz w Biuletynie Informacji Publicznej. Wówczas konieczne będą szerokie konsultacje, takie jak przy opracowywaniu Programu.

12.3. Ewaluacja

Ewaluacja dotyczy realizacji programu rewitalizacji oraz jego wpływu na wszelkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego. Ewaluację należy zrealizować w roku 2020 (ewaluacja mid-term) oraz 2023 (ex-post). Ewaluacja w roku 2020 ma za zadanie stwierdzić czy Program spełnia oczekiwania i realizuje założone wskaźniki. Jeśli nie, Burmistrz podejmie zadanie modyfikacji Programu. Ewaluacja mid-term będzie wykonana do końca czerwca 2020 i ex-post do końca czerwca 2023 roku. Burmistrz w postaci zarządzenia powoła Zespół Ewaluacyjny w skład którego wejdzie Zespół Projektowy ds. Rewitalizacji oraz reprezentanci interesariuszy: organizacji pozarządowych, biznesu, lokalni liderzy społeczni.

Na etapie ewaluacji Programu zaleca się przeprowadzenie analiz i badań w formie zbliżonej do badań wykonanych na etapie przygotowania Programu:

- badania ankietowe mieszkańców gminy dotyczące diagnozy zjawisk kryzysowych,
- badania ankietowe mieszkańców dotyczące satysfakcji ze zrealizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- zbieranie wypełnionych formularzy drogą korespondencyjną,
- organizacja spotkania otwartego z interesariuszami,
- zastosowanie takich samych metod i wskaźników jak przy delimitacji i określaniu wskaźników Programu.

Badania przeprowadzone na etapie ewaluacji metodami analogicznymi do etapu diagnostycznego pozwolą osiągnąć porównywalność wyników i faktyczną ocenę realizacji Programu.

Porównanie i ocena realizacji celów głównych Programu wg wybranych wskaźników rezultatu wskazuje na kilka podstawowych wskaźników, których źródłami jest statystyka publiczna lub dane z gminy i innych organów, i które stanowią dobre mierniki realizacji Programu. Wybrane poniżej mierniki (wskaźniki) są **tymi samymi wskaźnikami**, których użyto do **delimitacji gminy**.

Przyporządkowanie wskaźników do celów (dla poszczególnych OR)**Cel 1. Wzrost atrakcyjności gospodarczej**

- Poziom bezrobocia [%],
- Liczba firm [szt./ 100 Mk],
- Liczba budynków gminnych wymagających remontu/przebudowy [szt.],
- Liczba obiektów zabytkowych wymagających interwencji [szt.],
- Liczba budynków z azbestem na 100 ha [szt./ 100 ha],
- Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne wg Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa [szt./100 Mk],
- Udział mieszkańców narażonych na emisje pyłów [%].

Cel 2. Włączenie i aktywizacja społeczna

- Dostępność obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu [szt./100 mieszkańców],
- Poziom ubóstwa [%],
- Frekwencja wyborcza [%],
- Przestępczość [%],
- Liczba organizacji pozarządowych [szt./100 Mk],
- Pomoc społeczna [%],
- Wskaźnik uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym [liczba uczestników/ liczba Mk].

Cel uznaje się za zrealizowany na OR, jeśli większość wskaźników przyporządkowanych do danego celu została osiągnięta na danym OR.

W rozdziałach 12.3.1 i 12.3.2 zaproponowano zestawy wskaźników realizacji Programu wg obszarów rewitalizacji i wg analizowanych sfer. Poniżej zaproponowano także wskaźniki realizacji dotyczące całego Programu Rewitalizacji, które dotyczą długich procesów zmian powstałych w wyniku rewitalizacji. Do oceny tych procesów przyjęto tylko wskaźniki miękkie, czyli takie, które odzwierciedlają wpływ zaplanowanych przedsięwzięć na mieszkańców obszarów rewitalizacji.

Przyporządkowanie wskaźników do celów (dla całego Programu)**Cel 1. Wzrost atrakcyjności gospodarczej**

- Poziom bezrobocia [%],
- Liczba firm [szt./ 100 Mk],

Cel 2. Włączenie i aktywizacja społeczna

- Poziom ubóstwa [%],
- Wskaźnik uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym [liczba uczestników/ liczba Mk].

Cel uznaje się za zrealizowany, jeśli obydwa wskaźniki przyporządkowane do danego celu zostały osiągnięte.

Wskaźniki realizacji Programu

Nazwa wskaźnika i jednostka	Definicja wskaźnika	Wartość aktualna	Wartość docelowa w roku 2022
Poziom bezrobocia [%]	Wskaźnik - % liczby przyznanych świadczeń z OPS z tytułu bezrobocia w relacji do liczby świadczeń z tytułu bezrobocia dla całej gminy. Źródło danych – dane z OPS.	31,71	28,54
Poziom ubóstwa [%]	Wskaźnik - % liczby przyznanych świadczeń z OPS z tytułu ubóstwa w relacji do liczby świadczeń z tytułu ubóstwa dla całej gminy. Źródło danych – dane z OPS.	10,30	9,27
Wskaźnik uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym [liczba uczestników/ liczba Mk]	Wskaźnik uczestnictwa [liczba uczestników/ liczba Mk] Źródło danych – dane z Urzędu Miejskiego.	0,35	0,42
Liczba firm [szt./ 100 Mk]	Liczba firm wg CEIDG oraz KRS na 100 mieszkańców na OR. Źródło danych – dane z CEIDG oraz KRS.	4,17	4,58

12.3.1. OR Rajgród

Wskaźniki realizacji Programu – OR Rajgród

Nazwa wskaźnika i jednostka	Definicja wskaźnika	Wartość aktualna	Wartość docelowa w roku 2022
SFERA SPOŁECZNA			
Poziom bezrobocia [%]	Wskaźnik - % liczby przyznanych świadczeń z OPS z tytułu bezrobocia w relacji do liczby świadczeń z tytułu bezrobocia dla całej gminy. Źródło danych – dane z OPS.	17,39	15,65
Poziom ubóstwa [%]	Wskaźnik - % liczby przyznanych świadczeń z OPS z tytułu ubóstwa w relacji do liczby świadczeń z tytułu ubóstwa dla całej gminy. Źródło danych – dane z OPS.	4,84	4,36

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY RAJGRÓD

Pomoc społeczna [%]	Wskaźnik - % liczby przyznanych świadczeń z OPS świadczeń z innych tytułów niż bezrobocie i ubóstwo w relacji do liczby świadczeń z innych tytułów niż bezrobocie i ubóstwo dla całej gminy. Źródło danych – dane z OPS	20,63	18,57
Przestępczość [%]	Procent liczby wykroczeń uciążliwych społecznie i przestępstw stwierdzonych w relacji do całkowitej sumy tych zdarzeń w gminie	53,33	42,66
Wskaźnik uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym [liczba uczestników/ liczba Mk]	Wskaźnik uczestnictwa [liczba uczestników/ liczba Mk] Źródło danych – dane z Urzędu Miejskiego.	0,34	0,41
Liczba organizacji pozarządowych [szt./100 Mk]	Liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców [szt. /100 Mk] Źródło danych – dane z KRS.	0,2639	0,29
SFERA GOSPODARCZA			
Liczba firm [szt./ 100 Mk]	Liczba firm wg CEIDG oraz KRS na 100 mieszkańców na OR. Źródło danych – dane z CEIDG oraz KRS.	4,13	4,54
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA			
Dostępność obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu [szt./100 mieszkańców]	Liczba obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu (sołectwo i sołectwa sąsiednie) na 100 mieszkańców OR Źródło danych – dane z Urzędu Miejskiego.	0,53	0,70
Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne wg Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa [szt./100 Mk]	Liczba zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych wg Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa: niewłaściwa infrastruktura drogowa, zła organizacja ruchu, dzikie wysypiska, dzikie kąpieliska, niestrzeżone przejazdy kolejowe i przejścia przez tory, nieprawidłowe parkowanie, przekraczanie prędkości na 100 Mk. Źródło danych – dane z Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa.	2,73	2,18
SFERA ŚRODOWISKOWA			
Liczba budynków z azbestem na 100 ha [szt./ 100 ha]	Liczba budynków z azbestem na 100 ha [szt/ 100 ha] Źródło danych – dane z Urzędu Miejskiego + baza azbestowa..	2,49	1,25
Udział mieszkańców narażonych na emisje pyłów [%]	% mieszkańców gminy narażonych na emisje pyłów na OR [%]. Źródło danych – dane z WIOŚ i UG.	21,36	10,68
SFERA TECHNICZNA			
Liczba budynków gminnych wymagających remontu/przebudowy [szt.]	Liczba budynków gminnych wymagających remontu/przebudowy. Źródło danych – dane z Urzędu Miejskiego	2	0
Liczba obiektów zabytkowych [szt.]	Liczba obiektów zabytkowych wymagających interwencji [szt.] na OR Źródło danych – dane z Urzędu Miejskiego	5	2

12.3.2. OR Biebrza

Wskaźniki realizacji Programu – OR Biebrza

Nazwa wskaźnika i jednostka	Definicja wskaźnika	Wartość aktualna	Wartość docelowa w roku 2022
SFERA SPOŁECZNA			
Poziom bezrobocia [%]	Wskaźnik - % liczby przyznanych świadczeń z OPS z tytułu bezrobocia w relacji do liczby świadczeń z tytułu bezrobocia dla całej gminy. Źródło danych – dane z OPS.	14,32	12,89
Poziom ubóstwa [%]	Wskaźnik - % liczby przyznanych świadczeń z OPS z tytułu ubóstwa w relacji do liczby świadczeń z tytułu ubóstwa dla całej gminy. Źródło danych – dane z OPS.	5,45	4,91
Pomoc społeczna [%]	Wskaźnik - % liczby przyznanych świadczeń z OPS świadczeń z innych tytułów niż bezrobocie i ubóstwo w relacji do liczby świadczeń z innych tytułów niż bezrobocie i ubóstwo dla całej gminy. Źródło danych – dane z OPS	10,16	9,14
Przestępczość [%]	Procent liczby wykroczeń uciążliwych społecznie i przestępstw stwierdzonych w relacji do całkowitej sumy tych zdarzeń w gminie	5,00	4,00
Wskaźnik uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym [liczba uczestników/ liczba Mk]	Wskaźnik uczestnictwa [liczba uczestników/ liczba Mk] Źródło danych – dane z Urzędu Miejskiego.	0,38	0,46
Liczba organizacji pozarządowych [szt./100 Mk]	Liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców [szt. /100 Mk] Źródło danych – dane z KRS.	0,2506	0,28
SFERA GOSPODARCZA			
Liczba firm [szt./ 100 Mk]	Liczba firm wg CEIDG oraz KRS na 100 mieszkańców na OR. Źródło danych – dane z CEIDG oraz KRS.	4,26	4,69
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA			
Dostępność obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu [szt./100 mieszkańców]	Liczba obiektów kultury i edukacji w najbliższym otoczeniu (sołectwo i sołectwa sąsiednie) na 100 mieszkańców OR Źródło danych – dane z Urzędu Miejskiego.	0,75	1,00
SFERA ŚRODOWISKOWA			
Liczba budynków z azbestem na 100 ha [szt./ 100 ha]	Liczba budynków z azbestem na 100 ha [szt/ 100 ha] Źródło danych – dane z Urzędu Miejskiego + baza azbestowa..	7,06	6,35

Udział mieszkańców narażonych na emisję pyłów [%]	% mieszkańców gminy narażonych na emisję pyłów na OR [%] Źródło danych – dane z WIOŚ i UG.	21,36	10,68
SFERA TECHNICZNA			
Liczba budynków gminnych wymagających remontu/przebudowy [szt.]	Liczba budynków gminnych wymagających remontu/przebudowy Źródło danych – dane z Urzędu Miejskiego	2	0

12.3.3. Ewaluacja kompleksowa

Obok porównania realizacji wskaźników z założeniami, zaleca się przeprowadzenie analizy danych z badań oraz z innych źródeł wg takiego samego modelu analizy jak na etapie przygotowania Programu przy wyznaczaniu zjawisk kryzysowych na potrzeby delimitacji obszarów.

Ocena zjawisk na etapie wyznaczania obszaru rewitalizacji pozwoliła na określenie wskaźników w różnych sferach, wg jednostek delimitacyjnych. W celu oceny realizacji Programu nie wystarczy bowiem ocenić tylko zjawiska na obszarze rewitalizacji, ale konieczne jest także odniesienie do wszystkich jednostek delimitacyjnych. Wynika to z tego, że istnieje konieczność sprawdzenia czy ogólna sytuacja w gminie nie ulega pogorszeniu/ poprawie, ma to bowiem kluczowe znaczenie dla oceny działań na obszarze rewitalizacji. Takie podejście umożliwi także ocenę tego, czy nie doszło do przenoszenia problemów i zjawisk niepożądanych na inne obszary.

Zatem po realizacji projektu, poza określeniem wartości wskaźników i porównaniem z założonymi wartościami, należy dokonać charakterystyki zjawisk w całej gminie wg w/w wskaźników. Tylko wówczas możliwa będzie wiarygodna ocena Programu, może bowiem dojść do sytuacji w której np. bezrobocie spadnie o 10% w całej gminie, wówczas jeśli spadnie na OR o 5% to nie będzie to sukces, tylko porażka Programu. Jeśli jednak bezrobocie w całej gminie wzrośnie np. o 10%, wówczas spadek na OR o 5% będzie sukcesem Programu.

13. Zgodność z dokumentami strategicznymi

Gminny Program Rewitalizacji odnosząc się w swych założeniach do określonych problemów społecznych mieszkańców na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, realizuje założenia innych dokumentów strategicznych i planistycznych na szczeblu lokalnym (stanowiące istotny element całościowej wizji rozwoju gminy), a także założenia dokumentów realizujących działania w przedmiotowym obszarze na szczeblu europejskim, krajowym, regionalnym.

Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Strategia Europa 2020 zakłada fundamentalny cel reform, jakim jest przyspieszenie wzrostu gospodarczego i zwiększenie zatrudnienia w Unii Europejskiej. Program wpisuje się w Priorytet III. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Ponadto wpływa na osiągnięcie 3 z 5 celów głównych:

- Cel 1 Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% wśród kobiet i mężczyzn w wieku 20–64 lata.
- Cel 4 Podniesienie poziomu wykształcenia, zwłaszcza poprzez dążenie do zmniejszenia odsetka osób zbyt wcześnie kończących naukę do poniżej 10% oraz poprzez zwiększenie do co najmniej 40% osób w wieku 30–34 lat mających wykształcenie wyższe lub równoważne.
- Cel 5 Wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza przez ograniczanie ubóstwa, mając na celu wydzwignięcie z ubóstwa lub wykluczenia społecznego co najmniej 20 mln obywateli.

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”- jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusz rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju. Celem głównym przedstawionym w dokumencie jest poprawa jakości życia Polaków. Program Rewitalizacji wpisuje się w następujące cele strategii:

- Obszar Konkurencyjności i innowacyjności gospodarki: Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna: Cel 3 Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki.
- Kapitał Ludzki: Cel 6 Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”.
- Obszar Równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski: Rozwój regionalny: Cel 8 Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia Rozwoju Kraju 2020 jest elementem zarządzania rozwojem kraju. Wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe. Program Rewitalizacji Gminy zgodny jest z zapisami Strategii Rozwoju Kraju 2020 w następujących obszarach strategicznych:

1) **Obszar strategiczny: Sprawne i efektywne państwo:**

- ✓ Cel 3 Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli, kierunek interwencji: rozwój kapitału społecznego. Obszar strategiczny: Konkurencyjna gospodarka,
- ✓ Cel 4 Rozwój kapitału ludzkiego, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego.

2) **Obszar strategiczny: Spójność społeczna i terytorialna:**

1. Cel 1 Integracja społeczna, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030), przyjęta przez rząd w grudniu 2011 r., jest najważniejszym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. Program wpisuje się w następujące cele:

Cel strategiczny: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

Kierunek działań polityki przestrzennej: Wspomaganie spójności w specyficznych obszarach problemowych. Działanie: Restrukturyzacja i rewitalizacja obszarów zdegradowanych i miast.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 roku, jest dokumentem określającym cele i sposób działania podmiotów publicznych, a w szczególności rządu i samorządów województw, w odniesieniu do polskiej przestrzeni dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju kraju. Wyznacza cele polityki rozwoju regionalnego, w tym wobec obszarów

wiejskich i miejskich, oraz definiuje ich relacje w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym terytorialnym ukierunkowaniu.

Dokument wpisuje się w następujące cele Krajowej Strategii:

Cel główny: Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.

Cel 2 Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”).

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 określa zasady, obszary i kierunki interwencji polityki rozwoju regionu w horyzoncie czasowym. Planowanie strategiczne jest niezbędnym narzędziem w zarządzaniu rozwojem każdego regionu. Działania wpisane w Program są zgodne z następującymi kierunkami i celami zapisanymi w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego:

- I. Wzrost przedsiębiorczości i konkurencyjności gospodarki
  - Cel operacyjny 1.1: Rozwój przedsiębiorczości;
  - Cel operacyjny 1.3. Rozwój kompetencji do pracy i wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców regionu;
  - Cel operacyjny 1.5. Efektywne korzystanie z zasobów naturalnych;
- II. Wzrost jakości życia mieszkańców
  - Cel operacyjny 3.1. Zmniejszenie negatywnych skutków problemów demograficznych;
  - Cel operacyjny 3.3. Poprawa stanu zdrowia społeczeństwa oraz bezpieczeństwa publicznego;
  - Cel operacyjny 3.4. Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 jest jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020.

Stanowi jednocześnie instrument realizacji Umowy Partnerstwa, która określa strategię interwencji funduszy europejskich w ramach trzech polityk unijnych, tj. polityki spójności, wspólnej polityki rolnej i wspólnej polityki rybołówstwa w Polsce w latach 2014-2020. Tym samym Program przyczynia się do realizacji celów Strategii Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz krajowych dokumentów strategicznych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 jest programem dwufunduszowym, współfinansowanym z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Obejmuje 32 priorytety inwestycyjne w ramach 9 celów tematycznych, które zostały ujęte w 10 osiach priorytetowych.

Niniejszy dokument wpisuje się w następujące osie priorytetowe i działania:

Oś priorytetowa I Wzmocnienie potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu

- Działanie 1.4 Promocja przedsiębiorczości oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa

Oś priorytetowa II: Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa

- Działanie 2.1 Zwiększenie zdolności zatrudnieniowej osób pozostających bez zatrudnienia oraz osób poszukujących pracy przy wykorzystaniu aktywnej polityki rynku pracy oraz wspieranie mobilności zasobów pracy.
- Działanie 2.3 Wspieranie powstawania i rozwoju podmiotów gospodarczych.
- Działanie 2.4 Adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian.

Oś priorytetowa III: Kompetencje i kwalifikacje

- Działanie 3.2 Kształtowanie i rozwój kompetencji kadr regionu.

Oś priorytetowa VII: Poprawa spójności społecznej

- Działanie 7.1 Rozwój działań aktywnej integracji.
- Działanie 7.2 Rozwój usług społecznych.
- Działanie 7.3 Wzmocnienie roli ekonomii społecznej w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa podlaskiego.

Oś priorytetowa VIII: Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej

- Działanie 8.2 Uzupelnienie deficytów w zakresie infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.
- Działanie 8.3 Ochrona dziedzictwa kulturowego.
- Działanie 8.4 Infrastruktura społeczna.
- Działanie 8.5 Rewitalizacja
- Działanie 8.6 Inwestycje na rzecz rozwoju lokalnego.

Oś priorytetowa IX: Rozwój lokalny

- Działanie 9.1 Rewitalizacja społeczna i kształtowanie kapitału społecznego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest instrumentem kreacji polityki przestrzennej samorządu województwa odnoszącym odpowiednie ustalenia dokumentów strategicznych, koncepcyjnych, programowych rządowych i samorządowych do przestrzeni województwa. System celów polityki przestrzennej zagospodarowania województwa obejmuje cel strategiczny i 5 celów cząstkowych stanowiących jego rozwinięcie, odniesionych do kluczowych elementów zagospodarowania województwa, w tym jego obszarów funkcjonalnych.

Cel strategiczny: „Zrównoważone zagospodarowanie przestrzeni województwa podlaskiego, sprzyjające rozwojowi społeczno-gospodarczemu, spójności społecznej i terytorialnej, konkurencyjności oraz wykorzystaniu potencjału przyrodniczego, kulturowego i położenia przygranicznego”.

Zapewnienie realizacji celu strategicznego wymaga skupienia działań podmiotów publicznych na wybranych elementach zagospodarowania i wyodrębnionych terytoriach poprzez cele cząstkowe, do których należą:

- 1) Cel 1. Zwiększenie konkurencyjności miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków – wojewódzkiego Białegostoku, subregionalnych Łomży i Suwałk oraz powiatowych w zakresie jakości: infrastruktury funkcji ponadlokalnych publicznych, potencjału gospodarczego, powiązań funkcjonalnych zewnętrznych i struktur przestrzennych zagospodarowania.
- 2) Cel 2. Wzmocnienie spójności województwa w procesie zrównoważonego terytorialnie rozwoju i modernizacji zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich z wykorzystaniem ich potencjału wewnętrznego, specjalizacji regionalnej i położenia przygranicznego.
- 3) Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej zewnętrznej i wewnętrznej województwa podlaskiego, poprzez rozwój infrastruktury transportowej, ze zmniejszeniem kosztów środowiskowych, oraz telekomunikacyjnej i teleinformatycznej.
- 4) Cel 4. Osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego województwa, w tym sieci ekologicznej, walorów dziedzictwa kulturowego i krajobrazowych oraz racjonalne użytkowanie ich zasobów.
- 5) Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej województwa na zagrożenia naturalne i bezpieczeństwa energetycznego oraz zdolności obronnych i ochronnych.

Niniejszy Program Rewitalizacji jest zgodny z celem nr 4 Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego.

Strategia Rozwoju Powiatu Grajewskiego

Strategia Rozwoju Powiatu Grajewskiego wytycza kierunki realizowanej przez powiat polityki rozwoju, na którą składa się: 1. tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy, 2. utrzymanie i rozbudowa infrastruktury społecznej i technicznej o znaczeniu powiatowym, 3. pozyskiwanie i łączenie środków finansowych: publicznych i prywatnych, w celu realizacji zadań z zakresu użyteczności publicznej, 4. wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli, 5. racjonalne korzystanie z zasobów przyrody oraz kształtowanie środowiska naturalnego, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, 6. wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego i innowacji, 7. wspieranie rozwoju kultury oraz ochrona i racjonalne wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego, 8. rozwój turystyki, 9. promocja walorów i możliwości rozwojowych powiatu. W dokumencie sformułowane zostały następujące cele strategiczne:

- 1) Powiat Grajewski regionem sprawnego zarządzania, tworzącego konkurencyjne warunki rozwoju przedsiębiorczości gospodarczej,
- 2) Powiat Grajewski obszarem unowocześniania rolnictwa,
- 3) Powiat Grajewski obszarem ochrony, wzbogacania oraz racjonalnego wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego dla celów rozwoju turystyki,
- 4) Powiat Grajewski obszarem rozwoju infrastruktury społecznej i wielokierunkowej edukacji, stosownej do potrzeb i aspiracji mieszkańców,
- 5) Powiat Grajewski obszarem szerokiej współpracy z regionami innych państw,
- 6) Powiat Grajewski obszarem rozwoju infrastruktury technicznej oraz podniesienia jej funkcjonalności i korzyści dla mieszkańców powiatu.

Niniejszy Program Rewitalizacji jest zgodny z celami nr 3, 4 i 6 Strategii Rozwoju Powiatu Grajewskiego

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022 i Program Aktywności Lokalnej dla Gminy Rajgród na lata 2017-2020

Podstawowymi dokumentami istotnymi z punktu widzenia opracowania Programu Rewitalizacji w skali lokalnej są: podstawowy dokument strategiczny gminy oraz dokument dotyczący aktywności lokalnych środowisk.

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022 obejmuje realizację szeregu projektów ujętych w ramach 3 celów strategicznych i szeregu celów operacyjnych.

Program Aktywności Lokalnej dla Gminy Rajgród na lata 2017-2020 obejmuje działania ujęte w ramach celu nadrzędnego oraz celów II rzędu.

Poniżej zaprezentowano cele główne i operacyjne w/w kluczowych dokumentów oraz cele niniejszego dokumentu, pogrubiono cele zbieżne.

Program rewitalizacji wykazuje bardzo dużą zgodność z celami w/w dokumentów.

Program Rozwoju Gminy Rajgród na lata 2016-2022		
Cel strategiczny	Cele operacyjne	Cele i kierunki działań Programu rewitalizacji
Cel strategiczny 1. Wzrost gospodarczej konkurencyjności gminy	1.1 Wzrost atrakcyjności turystycznej 1.2 Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości 1.3 Poprawa warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego	1. Wzrost atrakcyjności gospodarczej Kierunek 1.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru Kierunek 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i kreatywności 2. Podniesienie jakości życia mieszkańców Kierunek 2.1. Wzrost dostępu do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i infrastruktury kultury Kierunek 2.2. Wzrost jakości usług oświaty i edukacji Kierunek 2.3. Poprawa dostępności do usług komunalnych i ochrona środowiska Kierunek 2.4. Wzrost integracji i aktywizacji społecznej
Cel strategiczny 2. Poprawa jakości infrastruktury technicznej	2.1. Rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej 2.2. Rozbudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej 2.3. Rozwój gospodarki niskoemisyjnej 2.4. Poprawa małej infrastruktury technicznej	1. Wzrost atrakcyjności gospodarczej Kierunek 1.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru Kierunek 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i kreatywności 2. Podniesienie jakości życia mieszkańców Kierunek 2.1. Wzrost dostępu do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i infrastruktury kultury Kierunek 2.2. Wzrost jakości usług oświaty i edukacji Kierunek 2.3. Poprawa dostępności do usług komunalnych i ochrona środowiska Kierunek 2.4. Wzrost integracji i aktywizacji społecznej
Cel strategiczny 3. Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy	3.1 Wzbogacanie oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej 3.2. Poprawa jakości usług edukacyjnych 3.3. Rozwój form współpracy i komunikacji pomiędzy członkami społeczności lokalnej	1. Wzrost atrakcyjności gospodarczej Kierunek 1.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru Kierunek 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i kreatywności 2. Podniesienie jakości życia mieszkańców Kierunek 2.1. Wzrost dostępu do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i infrastruktury kultury Kierunek 2.2. Wzrost jakości usług oświaty i edukacji Kierunek 2.3. Poprawa dostępności do usług komunalnych i ochrona środowiska Kierunek 2.4. Wzrost integracji i aktywizacji społecznej
Cel horyzontalny 1: Rewitalizacja społeczno-gospodarcza i techniczna Cel horyzontalny 2: Ochrona środowiska	Wszystkie cele	Cel horyzontalny 1: Rewitalizacja społeczno-gospodarcza i techniczna Cel horyzontalny 2: Ochrona środowiska

Program Aktywności Lokalnej dla Gminy Rajgród na lata 2017-2020		
Cel strategiczny	Cele operacyjne	Cele i kierunki działań Programu rewitalizacji
Zwiększenie aktywności oraz integracji lokalnej społeczności, ze szczególnym uwzględnieniem grup defaworyzowanych i środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym; osiągnięta poprzez eliminację czynników prowadzących do wykluczenia społecznego; nakierowana na rozwiązywanie problemów lokalnych i tym samym przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego	<p>Cel I: Wzrost poziomu integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i wykluczonych a tym samym zmniejszenie obszaru wykluczenia społecznego.</p> <p>Cel II: Aktywizacja grup zagrożonych wykluczeniem społecznym we wszystkich obszarach życia społecznego, w tym także rynku pracy oraz zwiększenia ich potencjału rozwojowego.</p> <p>Cel III: Zwiększenie aktywności mieszkańców oraz ich świadomości obywatelskiej, aktywizacja społeczności do samopomocy.</p>	<p>1. Wzrost atrakcyjności gospodarczej Kierunek 1.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru Kierunek 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i kreatywności</p> <p>2. Podniesienie jakości życia mieszkańców Kierunek 2.1. Wzrost dostępu do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i infrastruktury kultury Kierunek 2.2. Wzrost jakości usług oświaty i edukacji Kierunek 2.3. Poprawa dostępności do usług komunalnych i ochrona środowiska Kierunek 2.4. Wzrost integracji i aktywizacji społecznej</p>

14. Załącznik – mapy

1. Mapa gminy – obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji
2. Mapa OR Biebrza
3. Mapa OR Rajgród